

HOPOMNSKO

HOPOMNIKO

Biblioteka
Zbornici
knjiga 2

Urednik
Dejan Simonović

Dizajn korica
Đorđe Ogrizović

Stranci zbornik

Oksimoron
Beograd, 2015.

Pred vama su najuspeliji prilozi, priče i eseji, sa regionalnog konkursa za priču ili esej sa temom – *stranac*.

Kamijev *Stranac* je bilo jedno od mogućih polazišta. Ni jedino, ni najvažnije.

Ko je i šta je stranac u današnjem, globalizovanom dobu?

Kako ga doživljavamo? Kao pretnju, izazov, tajnu, zagonetku? Kao sopstveno, otkrivajuće ili izobličavajuće ogledalo? Kao podstrek? Kao neprijatelja? Ili kao nešto sasvim drugo?

Uznemirava li nas, odbija ili privlači svojom različitošću?

Pokušavamo li ili odbijamo da ga razumemo?

Koliko smo strani sebi? Koliko nam je stran svet, koliko nam je tuđa civilizacija u kojoj živimo?

Da li nas odstranjuju ili se odstranjujemo sami?

Da li je stranstvovanje izbor, pobuna, kazna, odbacivanje?

Bio je to stvaralački izazov.

Autori zbornika su, svako na svoj način, pripovedački i esejički uspešno uobličili ovu, možda nikada aktuelniju temu.

Verujemo da će tekstovi koji slede opravdati vaše čitalačko poverenje.

Jovanka Živanović

BOG POD NOKTIMA

Ovoga te puta, vala, ostavljam zauvek!, pretio sam ljutnjom koja nije svojstvena bogu – ni svekolikom, ni ličnom, dok sam se spuštao strmom ivicom urvine koja je u obrnutom smeru bila uspon i jedina staza kojom se moglo stići na vrh povećeg brda u okolini grada. Neobavešteno kamenje je ignorisalo moju fluidnu konstituciju pa se ispod mene kotrljalo baš kao da imam težinu i oštar korak, kao da o njega zapinjem limenim đonovima, i sve je *kao* jer drukčije nije moguće. Nemam zglobove, nemam ekstremite, niti jasne konture – imam nešto tek nalik magličastoj formi, te tako i čudesnu moć da se savijem, suzim, izvijem, proširim kad treba, jer gibljivost je važna u nezemaljskom – teško je poverovati, gustom saobraćaju. Nevidljiv sam za druge, nevidljiv i za čoveka koga sam u najboljoj nameri dovkao na ovo uzvišenje. U terapeutskom smislu planina bi svakako bila delotvornija, ali zbog hitnosti intervencije domogli smo se onoga što je bliže. I sa ovog vrha vidi se daleko, horizont je nedogledan, a samo takav može da razveje, ako ne i potpuno obeznačaji muku koje je pun, koja ga je prožela sasvim i počela da ga nadrasta pa je svuda oko njega, te njome i diše. Vrhovi i širine koji u krajnjoj tački podupiru nebo, nude sliku beskraja, nesaglediv prostor koji svaku situacionu konkretnost svodi na ništa – to sam znao, pa nisam sumnjaо u delotvornost ove šet-

Bog pod noktima

nje. Nisam sumnjao jer nisam znao da ne znam gotovo ništa: o strasti, o žilavosti čula, o senzibilitetu, o temperamentu, o patnji koja je neminovna kod osetljivih ljudi, o dubini te patnje koja je uslovljena blagoslovom, ili prokletstvom, tek svakako – lepotom duše.

Čovek kog sam ostavio na uskom proplanku za mene je tajna, evo, već pet zemaljskih decenija. Daleko je starija zabluda lingvista i potpuno pogrešna definicija pojma *stranac*. Nije stranac čovek koji živi u drugoj zemlji, niti su stranci ljudi koje nismo nikada sreli i upoznali – to je tek neizbrojiva populacija koja hoda planetom, tek potencijalni stranci sa *nano* šansom da to i postanu – bar za mene, bar za čoveka o kome brinem, a o kome tako malo znam. Sva je prilika da smo nekom višom promišlju dodeljeni jedan drugom – duh čoveku, ili čovek duhu – relacija je nevažna. Tek, tu smo. Duh koji nema JA, ovoga puta se, za potrebe naratorskog posla, samo privremeno, krišom, gotovo na kvarno latio tog svojstva. I, evo me u čoveku, oko njega, nad njim, pa i u bekstvu od njega. Ja sam njegova esencija, čist oblik svih njegovih života – prošlih i budućih, i ovog sadašnjeg, jedinog kog je svestan – bolno svestan jer sam mu zapao baš ja: sa vazda podignutim kažiprstom, sa pažnjom koja ga uvek drži budnim, ja kao njegova muka i kao lek za tu muku, kao kadija i sudija. Savijam ga i lomim, i kažem: „Možeš ti to!“

O, znam ja dobro da sve ima genezu, pa i njegov strah koji, o ironije, nije tu da njega upropasti, nego da sa mnom odmeri snage. Moj stranac je tek poprište i poligon na kome se odvija natezanje, stalni test izdržljivosti i podnošenja. A podloga je ne-može-bitи-bolja. Voli strah prohladnu zanesenost melanholička, večitu glad za harmonijom kakve nema nigde do u iluziji koju nikako ne smemo olako shvatiti. Iluzija nije ništa paperja-

Jovanka Živanović

sto, niti nepostojano – ona je dovoljno i vitalana i kalorična, ona je plodna, ona rađa i goji čežnju, a čežnja je energija koja je u stanju da drži život onda kad svi drugi oslonci otkažu.

Kad smo u pitanju *on i ja*, pada mi na nepostojeću pamet bizarno korelacijsko poređenje sa bokserskim ringom u terminu odvijanja meča – vidim njega sa razbijenom arkadom i podlivima na čitavom licu, a vidim i sebe kako mu prosipam vodu na glavu, masiram mu vrat i butine i govorim mu kako će dalje, kako da to pseto baci na pod. Pravila duhovnog života čvrsto našlažu da se božija milost ne sme otvoreno pokazati, da se ona čak teško i može pokazati jer je bez težine (to je više prozrak najfinijeg kvaliteta), te da kad padne na nekoga taj to ni ne oseti. Protivno pravilima, čak u inat njima, tri puta sam učinio čudo. Za mene je nemoguće bekstvo od istine, pa to i ne činim. Ja sam svog štićenika zavoleo. On je uspeo što нико nije – nešto milo i toplo što se prelilo iz njegove duše, kao magijom se slilo u moje prazne kapilare i evo me gde ga osećam. Tako sam postao mutant, kadar da razumem čoveka u meri opasnoj po autoritet boga, a da sa druge strane bez velikog prenemaganja uvedem svog štićenika, čak u tri pomenuta navrata, u prostore koji će ovom tekstu ostati nepoznati, ne što ih krijem ja, ili moj štićenik–stranac, već što ih nije moguće oslikati rečima. Dva puta sam to učinio dok je spavao, jednom u budnom stanju. Nakon toga, čitav dan je hodao sa nekim mirnim ushićenjem na licu, sa usnama tek neznatno razvučenim u jedan od onih osmeha iza kog stoji tajna koju nije moguće podeliti, jedno iskustvo koje ostaje lično i znanje koje svaki ostavljeni trag obezvređuje. On je to pokušao da zapiše – virio sam mu iznad ramena kada je razvlačio nesigurne rečenice u kojima se pominje staklasta providnost vode u čiju su mirnu površinu bili pobodenii zvezdasto ukršteni sve-

Bog pod noktima

tlosni zraci, jedna caklina svega što je besprekorno čisto, savršena izoštrenost obećanog zanosa, nesumnjivi fakat mogućnosti u koju se mora verovati. Sve je precrtao, i odmah načeo pasus u kome je, zimom ogolelo, veliko drvo, na njegove oči, u vidu mnogo malih, munjevitih prasaka ozelenelo bujnom velikom krošnjom. I to je precrtao, i odustao. Ono što nije moguće uporediti sa ovostranim ekspresijama, nije moguće ni opisati.

Ono što jeste moguće, što je čak i poželjno preneti na papir, tim pre ako je čovek otelovljen kukavac i nesreća kao ovaj, on je činio. To нико sem mene nije čitao. Može biti da je baš meni, za čije postojanje nije znao, bilo i namenjeno, jer pisanje nikada nije bez adrese čak i kada su u pitanju zamandaljeni dnevnići. To je kao neobelodanjena, još neosvećena vera ateiste. Meni je čitanje bilo i mučno, i dosadno. Na momente sam se, onim mutantnim svojsvom, i nervirao, bešumno lupao nepostojećim nogama o pod, jer mi je u tim trenucima ovaj čovek bio potpuni stranac, neznanica, loš đak, a baš se u takvim trenucima, razume se, nesvestan šta čini, držao o moje fluidne skute – bio je to znak da sam mu potreban, da mi se sopstvenom ispovešću poverava, da nije od sebe digao ruke kao sada dok zgrčen, sa rukama ukrštenim na spljoštenom želucu, drhti gore – na onom obronku. Iz naredne dve beleške biće vam jasno šta je trn u njegovom mesu, o šta to udara kad gine. Čitam: „Koliko li se puta još moja duša mora roditi da bi porasla, ojačala i oblikovala se u celovitost – tako da može razumeti svaki stadijum sopstvenog prao-blika nastanjenog u mom liku, kao liku čoveka? Ne mogu ni da zamislim da bi to mogla biti projekcija mojih budućih moći, ali zavidim i sa divljenjem se klanjam svetačkom miru nekolicine odabranih koje sam imao priliku da sretнем, a u kojima mir ostaje u prisustvu svakog, ma kakvog, čoveka. Bilo ko da stoji su-

Jovanka Živanović

čelice njima, oni nepogrešivo, odmah dolaze do božanske čestice u tom čoveku i sa njom vode tihi razgovor – onaj koji miluje i teši, u kom isto priča sa istim. Ja to ne umem, i ne mogu. Lomim se i savijam na svaku naznaku frontalnog zla, poganog jezika i tona, mržnje u pogledu, principijelne krutosti i isterivanja stvari na čistac.“

Znam da vam, kao i meni uostalom, želudačni sokovi već gmižu uz jednjak, pa će, dok ne bude suviše kasno, požuriti sa još jednim pasusom, koliko da vam bude jasnija moja tužna duhovna sudska bina: „Uputiš im topalu ljudsku reč – oni te gledaju s podozrenjem i sumnjom; naučen da se svako ponaša impulsom sopstvene prirode ne uzmičeš odmah, jer je upravo ta topala reč tvoj impuls i tako ti je najlakše – oni krive usta u sardoničan osmeh; tada otvoreno napadaš ljubavlju – polažeš dlan na njihov obraz, oni počinju da reže. Uzmičeš poražen, al’ ne daleko jer je to tvoje neposredno okruženje. Shvataš da je vrag odneo istinu, i premda nevoljno, nabacuješ mrsku ti masku stroge poslovnosti i praznim dlanovima, ko mnogi što rade, kopaš ponor između čoveka i čoveka.“

Dakle, međuljudska komunikacija, preosetljivost na nesporazume uprkos punoj svesti o posebnosti svake prirode, neutraživa glad za ljubavlju i cupkanju u beskrajnom veselom kolu u kom se ljudi drže za ruke. Trice! Budalaštine! Ja to ne razumem, a nije ni potrebno. Dovoljno je što znam – muka je što ne mogu, u njegovu ludu glavu, da smestim to znanje, esencijalno znanje o sebi samom. Ne bojim se ja za njega – on će i ovako, sve spotičući se, stići gde treba, časno iživeti svoje, ali ne mora tako...ne mora! Tu je nesporazum, tu smo stranci. Ono što po mojim merilima nije vredno truda, vremena, ma nijednog drhtaja, za njega je katkad pitanje opstanka. I ja tad ne vredim mnogo.

Bog pod noktima

Sklonim se, suzim se i slušam dugotrajan, nadražajni kašalj, pratim poludeli puls, provalu leda u vene. Uzalud vićem da mi mora pomoći, da je tom čistom, lepom i svetlom biću potrebna njegova glava, njegove ruke, noge, pa i grlo, grlo naročito, te glas iz grla... Glas!

Bude perioda, dugih u kontinuitetu, kada me, prepušten blaženoj banalnoj svakodnevici, otpusti načisto. To su retko periodi mira koji su dati urođeno staloženim, ne preterano duhovnim ljudima – onima koji znaju za svaki red, i šta je pristojnost. Više su to euforični dani – oni u kojima se ugađa fiziologiji, porocima i estetici svake vrste. Ta varalica o svetu punom potoka i cveća ubrzo će mu doći glave, a visine koje, zahvaljujući konzumiranju kaloričnih zadovoljština dosegne uživajući, postaće tačna mera deonice u kontra smeru i dubinu pada koji će neminovno uslediti. Tu ga čekam da, nadalje nepoznati jedan drugom, nastavimo zajedno.

U našem međusobnom odnosu, moje ingerencije su gotovo nikakve. Ja samo motrim na ono što jeste moj izvor u njegovom biću, zbog kog sam uostalom tu. U tom smislu pazim na posledice njegovih odluka i njegovih izbora, ali nikako ne utičem na same odluke, i same izbore. Već sam pomenuo stečena duševna svojstva, pa je samim tim jasno da sam neka vrsta čudovišta u svojoj vrsti. Posedujem čak i specifičnost koja se u ljudskoj sorti zove ukus – naročito za dela umetnosti. Umem da se razbaškarim po ledima dragog mi stranca, obavijem se oko njegovog vrata, podiđem pod pazuhe i netremice zurim u ekran kompjutera i u film skinut sa interneta – TV program nema u ponudi ništa što bi zadovoljilo njegove filmofilske apetite. Nekad film odgledam bez stresa i u miru, nekad to bude turbulentno u meri koja je nepodnošljiva.

Jovanka Živanović

Ovoga se časa, u umu koji nemam, pojavljuje udvojena slika čoveka kog stalno napuštam, i kome ste iznova vraćam. Vidim ga u čućećem, fetusnom položaju sa svim simptomima onoga kog proždire problem, i koga sam ostavio da se muči. Tik uz nju, stoji još nepatinirano sećanje: zajedno gledamo Džarmušov film *Kafa i cigarete!* Tom prilikom se moj štićenik poistovetio sa junacima u toj meri da je svaki čas pritiskao pauzu kako bi skuvao još jednu, pa još jednu kafu... i tako pet–šest puta, a o broju popušenih cigareta da ne govorim – u sobi je bilo toliko dima da sam i naglašene aure mogao komotno ploviti pred njegovim nosom – ne bi me primetio. Mom čuđenju nije bilo kraja, pa je sa svim logično što sam pri sledećem sličnom poduhvatu najozbiljnije zebao. Samo što je krenula projekcija Vendersove *Pine*, ozbiljno sam se prepao da će se, ovaj put, priključiti baletskim bravurozama koje su u nizu smenjivale jedna drugu u čitavom toku filma. Dnevna soba je nudila gotovo nikakav, u svakom slučaju, skučen scenski prostor – bilo kakav ozbiljniji plesački zahvat značio bi rizik po zdravlje, pa i po sam život. Bio sam pripravan – ne znam tačno za šta, jer je moje materijalno nepostojanje bilo kočnica za intervenciju bilo koje vrste. On me je i ovog puta iznenadio. Nije se pomakao sa mesta – sav se skupio, potpuno skoncentrisan na priču koju su unisono pričali muzika i ples. Pričali su njemu, od svih gledalaca na svetu baš njemu su pričali. Ovo je tek bio spektakl za moju neobaveštnu prirodu. Pratio sam kako se napetost povlači, kako popuštaju grčevi u mišicima, kako se disanje produbljuje i sve se, u telesnom sklopu, smešta lagano na svoje mesto. Transfiguracija preobražava energiju, ono što kipi mora napolje, a kipi tečnost, a tečnost su suze, a suze kipe kroz oči, i liju preko obraza i nosa, i sole moju neorgansku bljutavost. I evo, malo po malo, otkrivajući povode

Bog pod noktima

počinjem da razumem posledice. Stranac je sve manje to – stranac. On je sve bliži bogu, ja sve bliži čoveku. Evo, već sam i strah osetio, pa znam. Brinem za njega, korim sebe i kajem se što sam ga ostavio gore, na proplanku, ili litici – kakogod.

Vraćam se prečicom, jer mogu gde korak ne može. Nalazim ga uspravnog, snažnog, uzdignute glave i ruku raširenih tako da mogu da dočekaju beskraj. Nedogled horizonta učinio je svoje, a na meni je da nikada ne ostavljam *svog* čoveka, pa ni sada kad mu, čini se, nisam potreban. Odenuo sam ga sobom kao košuljom. Magličastim krajevima ovlaš sam dodirnuo njegove slepo-očnice, srozaо se niz ramena, podlaktice, potom mu zašao pod nokte i tu se sasvim umirio.

Petar Čorić

PODSTINIVA

Moje je selo bilo najljepše selo na svim otocima našeg mora. Mora u gornjem lijevom kutu Mediterana. Konkurenca je bila velika, jer, svugdje su se kuće radile od istog lokalnog bijelog kamena, pokrivale se crvenim crijevom a grilje na prozorima bojale u zeleno. No moje je selo imalo nešto što, kako se pričalo nije postajalo nigdje na svijetu. Zvalo se Sveta Stina. Jer, iznad njega, obješen o ništa, ostavljen u zraku, lebdio je veliki kamen. Stajao je onako, baš kao veliki sivi oblak, točno iznad sela, i ni jedna bura ni jugo, pa ni najjače oluje nisu ga ni za milimetar pomakle. Vjetrovi bi došli, počupali grmlje što je na kamenu raslo, pobacali lastavičja gnijezda, no kad bi sunce ponovo izašlo sjena bi mu padala točno tamo gdje bi i trebala. Ljudi sa svih obala nešeg mora dolazili su se čuditi, diviti toj lebdećoj stjeni, govorili bi da nije moguće da onoliki kamena sam stoji u zraku, no mi bi slijegali ramenima i objašnjavali da je gore oduvijek, te da nema razloga da ne bude gore i do daljnog.

Zbog tog kamena u selu nikad nije padala kiša, staklo na prozorima nije imao nitko, samo zavjese i zelene grilje. Visina na kojoj je kamen lebdeo bila je idealna, ljeti bi selo bilo u hladu od ranog prijepodneva do pred večer, a zimi, kad sunce sija iz drugog, nižeg kuta, zrake su nas grijale cijeli dan.

Legenda je govorila da je Bog, pred sam kraj stvaranja zemlje, napravio veliki, bijeli, pločasti kamen. Za kojeg, jer je posao već bio skoro gotov, nije više bilo mjesta. Bogu je bilo žao baciti tako lijepi kamen pa ga je odlučio objesiti negdje. Da samo stoji u zraku i podsjeća ljude na kakvom čudesnom svijetu žive. I odlučio je da će ga objesiti nad mjesto gdje žive najbolji, što je značilo najmilosrdniji, najtolerantniji i najveseliji, ljudi. I izbor je pao baš na naše selo. Naši pretci, onda još pagani, mnogobošći, što su se klanjali vatri, vjetru i suncu, promijenili su vjeru i okrenuli se Onome Koji Je Kamen Postavio. Kako bolje objašnjenje za kamen koji nad nam selom lebdi nije postojalo mi smo se čvrsto držali te legende. I svojski se trudili da i dalje budemo tolerantni, milosrdni i veseli...

Selo se nalazilo na istočnim obroncima jednog i zapadnim obroncima slijedećeg. Istočni dio sela zvao se Liva Banda, a zapadni Desna Banda. Dijelila ih je plitka draga koju smo tijekom stoljeća obzidali i u njenom najužem dijelu nasadili mlinicu, a u najvišemu kaptažu za vodu. Kiša sa obronaka i visoravn u središtu otoka bila je više nego dovoljna da imamo vode koliko nam treba. Nije zabilježeno da je u selu ikad zavladala suša, a kamo li žed.

Preko drage vodila su tri mosta. Prvi, gornji, zvao se Desni Most, njega su, ždrijebom je bilo odlučeno, napravili žitelji Desne Bande. Donji most zvao se Livi Most, napravljen rukama Livena Bande. Srednji most zvao se Selski Most, bio je najnoviji i napravili smo ga zajedno.

Crkva je bila na Livoj Bandi, vijećnica na Desnoj.

Selo je imalo i dva groblja, oba iznad sela, svako na svojoj

Petar Čorić

Bandi. S tim da su se ljudi sa Desne Bande kopali na groblju iznad lijeve i obratno. Tako bi pokojnika, htjelo ne htjelo, ispratilo cijelo selo.

Na obroncima oko sela bili su vinogradi, malo dalje maslinici, a u zaravnima između njih vrtovi gdje smo uzgajali povrće ljeti, a krumpir, luk, salate i kupus, zimi. Rad u vrtovima bio je stvar svake obitelji, mogli su saditi koliko hoće, odnosno koliko imaju mjesta, ali, ako im se prohtjelo, nisu morali saditi ništa. Samo što su seljani smatrali da je sramota posuđivati išta osim šećera, soli i magarca, pa su svi vrtovi bili obrađeni.

Rad u polju, što će reći u vinogradima i maslinicima, bio je druga priča. Svaka kuća davala je dva para ruku kad je trebalo brati masline ili kopati, pljeviti, obrezivati vinograđe. S tim da su te ruke za branje uvijek bile ženske, a za kopanje i teže stvari muške. Krenuli bi od najnižih polja, svi kao jedan pa nastavili uviše dok ne bi sve bilo gotovo. Tako smo postigli da umjesto jedna obitelj deset dana kopa svoje, cijelo selo kopa svačije. I za tri dana bili bi gotovi. Tih sedam dana viška potrošili bi na slavlja i ribolov.

Postojao je, i još uvijek postoji, baš kao i rupa u mom srcu, mali pristan za jedrenjake kad bi nam došli, te za onih nekoliko seoskih barki. Draga se ispod sela širila do same obali, čineći ljupki zaljev, uvalu. Tu bi se djeca ljeti kupala, tu su se bacale mreže. Ribe nikad nije nedostajalo.

Seoske fešte bila su posebna priča. Na vijećanjima u vijećnici izabrali bi se donatori vina, donatori krumpira i momčad za

ribolov. Održavale su se za početak svakog posla, za kraj svakog posla, za bitnijih svetaca, nakon dobrih ulova ribe, pred i nakon izbora seoskog stariješine te, kao najvažnija, Dan Postavljanja Svetе Stine. Za prvog punog mjeseca nakon krštenja vina, dakle u duboku jesen. Stari su govorili da je na taj dan Bog postavio stijenu gore, no mi realniji i analitičniji znali smo da je to zbog toga što se tad već znalo čije je mlado vino najbolje, pa bi se na vijećanju kao donatori izabrali baš ti seljani. Uostalom, većina tradicijskih svetkovina, bilo gdje u svijetu, proizlaze iz čiste praktičnosti.

I onda se jednog dana pojавio Stranac. Puhalo je lagano jugo, bilo je sparno, večer prije mjesec se rumenio. Doplovio je sa zapada, na brodu od tamnog drveta vatreno crvenih jedara. Nevelika posada s kojom je došao, na brodu se ponašala kao mornari a na kopnu kao sluge. Čim je sišao s broda upitao je za cijene vina i maslinovog ulja. To je značilo da je sa lebdećom stijenom već upoznat, no sigurni smo da nikad prije nije kročio u selo. Bio je obučen u crno, nosio je šešir od čudne kože, babe su se došaptavale da izgleda kao da je ljudska. Ispod nosa a iznad tankih usnica imao je oštiri brk što se spuštao do ramena, prestižući špicastu kozju bradicu. Kad je ugazio na žalo ostao je trag zvijezde koju mu je očito bila prikovana na potplatu. Mornari su mu postavili šator na obali, iznjeli nekakve cijevi, gitaru dugog vrata, i malu bačvu. Jedan sluga oprao mu je noge, crna sluškinja kosu, dok mu je jedan kuhao juhu čiji oštiri miris nitko od seljana nije mogao razaznati. Upitao je da li je problem što se ulogorio na našoj plaži, mi smo mu naravno rekli da nije. Mi ni gusare nismo tjerali pa gdje bi putnika namjernika, ma kako čudan bio. Pozvao nas je navečer da probamo piće kakvim se on

Petar Čorić

sladi. Nije nam se, osim nekolicini najradoznalijih, išlo, pristali smo iz puke pristojnosti.

Vatra je već gorjela kad su se prvi seljani stali spuštati. Uoko-lo, na postoljima, bile su postavljene one čudne cijevi. Sluge su pekle vola. Otkuda im drvo i životinja, nitko ne zna, no našu šu-mu nije dirao, a u selu nije bilo goveda. Sluge su rezale krišku po krišku i davale kako bi se tko od seljana spustio. Uskoro su do-šli časni starci i starješina, sa tovarom vina, donijeli su i svježe hljbove, sve je mirisalo na spontanu feštu. Kad smo se gotovo svi skupili Stranac, koji je od nas tražio da ga tako i oslovljavamo, zatražio je onu gitaru dugog vrata. Zapjevao je prvo tiho i sjetno, na jeziku kojeg nitko nije prepoznavao, a kamo li razu-mjevao. No pjevao je očaravajuće, kao zbor morskih vila, koje nitko od nas nikad nije čuo, ali smo legendu znali svi.

Potom su došle sluge, dvojica sa malim bubnjevima i jedan sa neobično dugim rogom. I svirka je postala žeća, ritmičnija. Oni kojima je vino već strujalo tijelom su i zaplesali. Vremenom ih je bilo sve više i više. Ja nisam. Ja sam gledao i slušao sa stra-ne.

Onda se pojavio sluga sa onom Strančevom bačvicom stao točiti i dijeliti čaše jednom po jednom seljaninu. Ponudio je i mene, prvo sam odbio, no sluga, visoki koščati momak tužnog pogleda, rekao je da će mu se gazda uvrijediti. Otpio sam gutljaj, ništa slađe u životu moje nepce osjetilo nije. Fešta se razbukta-vala, uskoro smo svi plesali, sumnjičavost se povukla pred veseljem, a sluga je točio i točio. Kad sam shvatio da u onolickoj bačvici ne može biti toliko čaša koliko je tu noć natočeno, već je bilo kasno. Bio sam pijan, opijen, baš kao svi ostali.

A onda je Stranac prekinuo sviranje, pljesnuo rukama i za tražio našu pozornost. Plesalo nam se, ali mi smo pristojni i kad smo pijani.

I vi mislite, rekao je stranac, da stijena može samo stajati u zraku? Naravno da može, odgovorili smo, pa eno je gore, stoji kao i jučer, baš kao što će stajati sutra. Onda je pozvao nekolicinu da mu se pridruže kod onih cijevi. Prišli smo začuđeni, prvo stariješine potom i ostali. Pogledajte unutra, u cijevi. I pogledali smo.

Vidite da je stijena bliže no što je bila.

Ovo je nekakav vražji posao, rekla je starica što je stajala kraj mene. Povirio sam unutra i složio se sa oboma. I Strancem i staricom. Stijena je doista bila niže.

Ne može biti, zaviknuo je župnik, to je nekakva opsjena, trik.

Bog je, javio se i stariješina, stavio stijenu gore, i samo je on može spustit. A neće dok god se mi ponašamo kao ljudi, dok god držimo do časti i poštenja, dok god ne mučimo životinje i poštujemo ljude i zemlju.

Ali evo, rekao je Stranac uzevši u ruku kamen na kojem je do tad sjedio, sve što je u zraku, a nije ptica, mora doći na zemlju. I pustio kamen da mu padne iz ruke. Ni jedna rijeka ne teče uzvodno, ni jedan kamen, osim ovoga ne lebdi u zraku...

Počeli smo negodovati kako to nije obična stijena, da je gore stoljećima i da tako i treba biti. Svo ostalo stijenje na svijetu nek pada koliko hoće.

Odjednom su se iz gužve začuli seljani koji su se slagali sa Strancem. Sasvim slučajno, upravo sam gledao kroz onu cijev u kamen obasjan mjesecinom i, mogu se zakleti, spustio se za nekoliko stopa. No gledali su i ostali.

Petar Čorić

Eno, ga pomaknuo se! zavikao je panično netko.

Ako i jest, to je opsjena, to je od Strančevog pića, viknuo je starješina.

Nije, javio se Stranac, rekao sam vam da svaki kamen mora pasti na zemlju od koje je odvojen. Gomila koja se s njim slagala postajala je sve veća, time i glasnija. Kamen se ponovo pomaknuo.

Kamen će biti gore samo ako mi vjerujemo da može biti gore, javio se župnik. Dok je vjere i zajedništva kamen je siguran.

Ali, spušta se, zar ne vidite.

Doista se spuštao. Sve je više ljudi stajalo na Strančevu stranu. U glasu im je strah postajao puno očitiji nego kod nas koji smo još vjerovali da bi kamen trebao stajati gore. U očima im je bio očaj, nevjerica, no što ih je bilo više, to se kamen spuštao niže.

Pred zoru, kad je kamen konačno poklopio selo, ostali smo samo župnik, starješina, nekoliko bakica i ja. Naša vjera je očito bila dovoljna da stijena ne tresne na selo nego se samo blago spusti. Svejedno, najljepše selo na svijetu bilo je uništeno. Smravlje-no, uz zaglušujuću lomljavinu. Nije više bilo mostova, kaptaža se raspukla, danima je voda tekla jarugom. Samo su groblja ostala netaknuta.

S prvim zrakama sunca sluge su rastavile Strančev logor i on se otisnuo, otkupivši prije toga većinu vinograda i maslinika od očajnih koliko i mamurnih ljudi. Ostala je samo ona bačvica. Zavirio sam, bila je gotov puna. Sjetio sam se staričinih riječi, doista se radilo o vražjoj raboti. Bacili smo je u vatru, nas nekolicina, čim smo se pribrali.

Stranac se više nije pojавio, slao je svoje ljude da mu vode brigu o zemlji. Kad su veći radovi unajmljuje ljude s otoka kao

Podstiniva

ispomoć. Nerijetko se dogodi da netko kopa vlastiti vinograd za tanku nadnicu i još tanji objed.

Mi smo se raselili, neki po selima u unutrašnjosti otoka, većina je osnovala novo selo, ni približno lijepo kao Sveta Stina. Ja i dan danas, godinama i rani na srcu usprkos, često odem u ribolov u uvalu iz koje je sve krenulo. Nazvali smo je Podstiniva.

Miloš Jaraković

IZLAZAK SA SCENE

„.... treba pripremiti čoveka da bude svestan da nije manje čovek ako su njegove bitke beznadežne...“¹

Adagio

„Nego, šta ja radim ovde?“ – pitam glasno. Nemam blagu predstavu zbog čega govorim u prazno. Iznad mene svetlo, oko mene mrak. Da sedim vezan u stolici – pomislio bih da sam kod islednika. Ali nisam. Hodam slobodno. Nekakve daske škripe mi pod nogama. Ako sam na bini, pozornici, mora da postoji i neka publika. Neko ko sedi, stoji, vrpولي se, neko ko iščekuje početak. Verovatno i neko ko bi radije bio negde drugde. Možda neki razvodnik ili majstor rasvete. Pa odakle ovo svetlo ako ga neko nije pustio? Ne znam, koliko god da se naprežem, ne vidim nikog. A i šta će ja na pozornici? Glumac nisam. Možda bi bilo poštено reći da sam u životu uvek bio statista ali to nema veze sa ovom neobjašnjivom situacijom. Ma, mora da ima nekog.

„Zašto ste došli?“, ponovo pitam. Pokušavam blefom ali ne pomaže. Tišina. Nelagodnost. Nešto šušnu. Nedovoljno da do kaže prisutnost a previše da pomislim da je u pitanju miš, ili vrabac, ili promaja koja pomera papire po podu. Neće ovo na dobro da izađe.

Moderato

Situacija mi se uopšte ne dopada i taj utisak biva sve jači. Ne mogu da podnesem neizvesnost i to me baš uznemirava. Povećaću pritisak na njih pa nek vide sa kim imaju posla!

„Kako ste znali da će biti ovde? Ko vam je rekao? Kad bolje razmislim: ko ste vi i šta, zapravo, tražite tu?“ – ispalih u dahu. „Sve ovo nije u redu! Vidite me kao na dlanu... a ja, ja nemam ni najblažu predstavu o tome sa kim imam posla. Biće, ipak, da ste neka porota i publika... kriju se tu negde u mraku i sudija i beležnik i pandur i bukagije! Još da zazveče i sve je jasno. Nego, ako smem da primetim, čudna vam je ova sudnica. Ja sam – a vas nigde. Mislim, tu ste... valjda... Ni ne nazirem vas ali sve mislim da u senci čutujete. Ma sigurno ste se sakupili da mi sudite, da čujete šta imam da kažem u svoju odbranu, apologiju još jednu želeli biste – pa da odlučite kriv li sam malo ili mnogo. Ni advokata nema. A i šta će mi? Neće se ovde suditi po zakonu. Bar toliko znam. Nije ovo ta vrsta suda...“

Okrećem se oko sebe. Nemam pojma šta pričam i zašto mislim da je ovo nekakav Sud. Možda sam lucidan, možda haluciniram... Ali i dalje samo tišinu čujem.

Interludium

Ovo svetlo me rastura. Greje kao visoka peć. Em ne vidim, em hoću da proključam! Moram košulju da skinem. Pa šta i ako je skinem? Šta sad, da neće neko da se sablazni pred mlojavim stomakom i maljavim grudima!? Majicu imam i bar mi se pu-pak ne vidi i salce ne visi mnogo preko kaiša i pantalona. Viđa-

Miloš Jaraković

ju se, svakodnevno, i mnogo gori prizori. Mnogo gori.

Ništa se ne dešava. Ni šušnja, ni pokreta, ni reči. Samo se neka tmina talasa... a i to jedva. Pa ako je ovo sud, zar će neki muljavi oblici sudbinu da mi kroje!?

Allegro

„A vi, čekate tu, čekate, a!? Šakali ste vi, šakali! Dobro ste narušili, dobro! Vidite da se znojim, da sam se zacrveneo, da sam se izbečio k'o na klistiranju i čekate. Čekate! Čekate da vidite kada će da popustim. Kada će sve iz mene da pokulja. Verovatno ste munuli negde i nekog sudskeg veštaka da pazi na ključne reči i marljivo zapisuje učestalosti i intonacije. Spremili ste se, dobro ste se spremili... i čekate, strpljivo čekate!“

Misljam da počinjem da gubim kontrolu. Čim se tresem i nekontrolisano ponavljam reči – to je to! Da bar imam neku vodu žđ da ugasim... I ovo svetlo, bar ono da nestane. Kreće, pomalo, da mi se vrti u glavi. Bolje da malo podviknem na ove gulanfere – dok još mogu!

„Još ste tu, je li!!!!?“, viknuh. Frustrirao me je izostanak bilo kakve dvosmerne komunikacije. Bar da imam nešto da bacim u taj mrak! Pa kad pogodim nekog od njih, da zajauče, da čujem kako stenje i kuka. Da nešto se desi, bar nešto.

Presto

„Još uvek očekujete da će da se rastočim tu pred vama, da izlijem sve! Niste vi došli da vidite nešto lepo! To vas ne interesuje! Decu niste poveli – čula bi se do sada. Nikog niste poveli, sami ste došli – da se ne zna šta vam je milo i drago! Niko da ne zna.

Strepite da se ne sazna šta vas uzbuduje i za čim žudite! I u senku ste se povukli, samo vam oči buljave, kao sarma žilama protkane, iz mraka sijaju! Ne trepcu! Aha!!! Da li se to nos neki pomerio!? Šmrkćeš, brajko, šmrkćeš! Hladno li je u toj senci? Možda si došao na mojoj vatri da se ogreješ? Grej se, grej... samo pazi da te jara moja ne sagori i svetlost moja ne zaslepi! Teško će ti biti kada se, u mraku, svetlosti budeš sećao! Kada zbog svetla ne budeš video!"

Šta ja ovo pričam??? Kakve oči, kakvi nosevi? Mora da stvarno nešto nije u redu sa mnom. Sedoh da dođem do daha. I odmah ustadoh jer setih se još nečeg što sam im dužan ostao! Počeh opet da vičem, da skačem, da trčim, padam i ustajem! Ma šta da vičem, na trenutke vrištah iz sve snage, kao da mi je to poslednje u životu!

„Eto me, pred vama, kako pod ovim odvratnim svetlom svojim unutrašnjim ognjem plamtim!!! Gledate kako se lava u meni mulja i pokušavate da odgonetnete to što vidite!!! E pa neće moći! Ne može pikavac vulkan da spozna!!! I koliko god ja želeo – niste vi zaslужili moju iskrenost. Vi ste došli zbog svojih izvitoperenih želja a ne zbog toga da me čujete i da mi pomognete! Došli ste da sudite nekom ko je drugačiji jer mislite da je onaj ko je u poziciji da sudi – po prirodi stvari – bolji od suđenika! E pa nije! Vi samo čekate da vidite gomilu đubreta da biste odmahnuli rukom i rekli da je, ipak, sve to samo najobičnije đubre! E pa nije! To je ceo jedan život! Život vama stran i neshvatljiv! Život sa kojim, imate zajedničko samo jedno: svest o tome da vam ništa drugo nije zajedničko!!! Moj život! Bolji od vašeg!!!“

E, neka sam vam rekao! Zateturah se i padoh na taj daščani pod. Odjeknulo je pošteno a prašina koja se dizala iz šupljina vr-

Miloš Jaraković

tložila se i pomerala u ritmu mog roptanja. I dalje nikoga nisam ni video ni čuo. Možda, možda stvarno nema nikoga?

Sostenuto
(Post mortem)

I šta kažete... sad mogu kod vas, u mrak?

¹ Italo Kalvino, *Kamen preko svega*, Novi Sad, Svetovi, 1996, str.68

Petar Stanojević

TEORIJA ODSKOKA

Postoje tri teorije o nestanku univerzuma. Prema prvoj univerzum, potpuno prožet tamnom materijom, se od svog nastanka konstantno širi, pri čemu brzina širenja stalno raste. Povećava se prostor između galaksija, tako da se one vremenom udaljavaju jedna od druge. Gravitacija unutar galaksija, kao sila koja drži sve na okupu, vremenom postaje slabija i ne uspeva da se odupre efektu širenja, a kao rezultat nastaje Veliko Cepanje. Dolazi do rasparčavanja galaksija, a potom umiru i nebeska tela, crne rupe, zvezde i planete razlažući se na svoje osnovne komponente. Na kraju, prostor se širi brže od brzine svetlosti pa i sami atomi počinju da se odvajaju jedni od drugih. Bezvremeni univerzum postaje masa usamljenih čestica koje su onemogućene da interaguju sa bilo čim.

Vrisak neonskog svetla, jednolično pulsirajući, bojio je prostoriju: plavo – crveno – tama, plavo – crveno – tama... Tro-če-tvrtinski takt diriguje tok misli. Iznajmljena soba, na drugom spratu stare zgrade, sa pogledom na park Vojvode Vuka. Stolica i šivaći sto, bez Singerice, dekorisan kolažom knjiga, modnih časopisa, šarenim boćicama parfema, kutijicama krema i pudera, parom žutih paklica cigareta i jednim okruglim ogledalcetom. Starinski plakar od kuvanog drveta, nostalgično mirišući na pro-

šlu epohu, krunisan sa nekoliko saksija zelenih, sobnih biljaka. Uvek rasklopljeni kauč, usurpiran bezbrojnim jastucima, više podsećajući na otomanski saraj nego li na popularni balkanski, klik–klak ležaj sa kraja prošlog veka. Naspram njega, na zidu, usamljeno visila je jedna slika. Na slici devojka stoji ispred komode sa ogledalom, okrenuta leđima posmatraču; obasjava je žuta, električna svetlost negde iz desnog ugla sobe; crna, večernja haljina joj je svučena do bokova, rukama iznad ramena namešta podignutu, skupljenu kosu; u levom uglu ogledala skriven je odraz muškarca. Na slici se ne vidi nijedno lice.

Zakoračila je u sobu potpuno naga:

– Da li ti se svida?

Mlado, žensko telo izvajano do tančina prema strogim uputstvima kreatora univerzuma. Mogla je da bude inspiracija umetnicima, prividjenje brodolomcima, razlog ratova, ljubavnica samih Bogova. Ne pridajući važnost toj svojoj pojavi, bez lažnog stida, lagano, korak po korak okupirala je prostor oko sebe. Bi-la je to poezija bez odeće. Gutao sam je očima.

– Slika. – nasmešila se mom iznenađenom izrazu – Da li ti se dopada?

Klizila je ka meni unoseći nemir u prostoriju. Uzela mi je cigaretu iz ustiju. Dotakla mi je usne svojim. UKUS PRVE, PROLEĆNE TREŠNJE BIO JE OKIDAČ SEĆANJA, BOJA, MIRISA. Ugasila je cigaretu u pepeljari na improvizovanom stolu od šivaće mašine i povukla me za ruku sa sobom u krevet. REČIMA NIHILISTIČKOG BLUDNIKA – POSEDOVALA JE ŽESTINU KOJA POTPUNO SAVLAĐUJE I POKORAVA SVAKU TRUNKU OTPORA. CELIM TELOM STRUJI TOPLA POŽUDA AKTIVIRAJUĆI VIBRACIJU SVAKOG MOLEKULA, SVAKE ČESTICE. RAĐA SE NATPRIRODAN OSĆAJ BESTEŽINSKOG STANJA. PLUTAJU, OBAVIJENA TAMNOM MATERIJOM SOBE, DVA TELA SPOJENA SOPSTVENIM CENTRIMA GRAVITACIJE, OSLIK-

na neonskom nebujom. Plavo – crveno – tama. Dok se u pravilnom ritmu uspinjala, sedeći na mojim kukovima, glas joj je postajao sve viši. Njen sopran kao da je pevao Zerbinetinu ariju iz Štrausove Arijadne na Naksosu. Rukama sam joj prelazio preko butina, stezao je za bokove, preko rebara grabio za grudi i ružičaste bradavice. *Allegro*. Brzo i živahno. Oštrim potezima glave zabacivala bi svetlu kosu sa jednog ramena na drugo. Naježena, bleda koža podrhtavlja je pod mojim prstima. Razlažući triole osminskih nota leštično na gore, zavodljiv glas putujuće umetnice nagonio me je da je želim još. *Poco ritenuto*. Iznenadno zaustajanje najavljuje dramatičnost. Milovao sam joj dlanovima pršljenove kićme povijene unazad poput nanizanih ostrva u Egejskom moru. Usnama i jezikom skidao slani znoj sa grudi i vrata. Glas joj je poskakivao u trilerima. Zubima sam je nežno uštinuo za ušnu školjku uvijajući probušenu, golu resicu. Glisan-dom je preletela celu oktavu stežući me noktima za mišice. Zaronio sam licem i rukama u njenu kosu hromatskih mirisa. Tu, ispod Venerinog brega, lomili su se talasi o Kiklade. Zerbineta je koloraturno u transu dozivala buru, ispovedala obmanu, volela i varala zarad osećaja nove slobode, nove ukradene ljubavi. *Accelerando*. Ubrzjanje tempa. U njenim grudima metronom je udarao u punktiranim šesnajstinama, a ravni stomak grčio od uzbuđenja. Mešavina feromona, znoja i pljuvačke nagrizala je prostor uvlačeći nas u trans. Konačno, dugački krešendo i kulminacija na visokom D. Zadovoljno se srušila na moje grudi. *Hingegeben war ich stumm. Stumm.*

Ležala je skrivena u belom čaršavu, naboranom poput puštinskih dina. Kažiprstom sam pratio liniju oborene osmice iscrtanu na njenom ramenu. Matematička beskonačnost, crvena kao krv, utisnuta u njenu toplu kožu.

Petar Stanojević

- Da li ti se sviđa moja tetovaža?
- Ne žvrljaš flomasterima po Vetrijanovoј slici.
- Okrenula se ka slici na zidu.
- Šta misliš, ko je stranac u ogledalu?
- Ljubavnik, muž?

Sela je na ivicu kreveta. Rukama je podigla kosu iznad vrata imitirajući pozu devojke sa slike:

- Zar ne može da bude i jedan i drugi istovremeno?
- Idealizuješ.

Kada nas neko privlači fizički, vremenom ubedimo sebe da je ta osoba ona prava, bez obzira na sve mane i nedostatke, iako je to moglo da se dogodi sa bilo kojom drugom osobom. Zašto verujemo da smo toliko posebni?

- Možda neko koga je upoznala te večeri, neko ko ju je zaveo...

- Tajanstveni ljubavnik kome je inficirala srce slepom požudom...

- ...ukradena ljubav, ishitrena, nedozvoljena. Krijući se od sveta odlaze tamo gde ih niko ne poznaje. Tamo gde mogu da budu samo njih dvoje, gde su sami sebi dovoljni. Uvek sam se pitala da li je slika nastala pre ili posle vođenja ljubavi?

- Ne vidimo im lica, ne znamo da li su zadovoljni ili ogorčeni. Možda je naslikana rutinska šarada dvoje otuđenih ljubavnika.

- Ne možeš da voliš po navici.

- Zašto? Ljubav je splet biohemijskih rekacija u telu i mozgu aktiviranih lučenjem hormona. Isto kao i potreba za hranom...

Okrenula se ka meni iznenadeno i u šali me lupila po grudi-ma:

- Meni je ipak nostalgična i romantična.

Klasifikacija dosade – izbrojao sam šest muva na plafonu prijemne sobe u grentnog centra. Karakteristični miris jodoform-a uvlačio mi se u nozdrve. Sve proklete zdravstvene ustanove su natopljene ovim antiseptikom. Vonj je izbjiao iz kreveta, sumnjivo čistih čaršava i jastučnica. Iz doktorskih mantila i belih uniformi sestara sa više medicinske na praksi. Čak i oguljene stolice u čekaonici kao da su ribane tom vražijom tečnošću. Kako li se ikada otarase otužnog mirisa iz svoje odeće?

Pored mene tekla je reka ljudi na nosilima, u kolicima. Uvijeni u zavoje, u nesvesti ili polu svesni, krvavi i pijani. Uštirkane haljine i bučne kломpe simpatičnog i ne tako simpatičnog ženskog, medicinskog osoblja. Žute kartoteke istorija bolesti, zata-mnjeni rendgenski snimci naprslih lobanja, rebara i svih mogućih ekstremiteta. Ortopedi su sluge orgija noći. Akustičnim hodnicima lome se psovke, jauci, smeh i plač. Kafana ili bolnica? Razlike više i nema.

Muve su se grupisale oko žute plafonjere, crne na dnu od in-sektne egzekucije pređašnjih noći. Uputili su me na sedmo odeljenje klinike za neurologiju kliničkog centra.

Stajao sam u dnu metalnog kreveta, sobe broj devet, posmatrajući istrošeno telo muškarca u njemu. Iz njegovih modrih ustiju izlazilo je plastično crevo prikačeno na aparat za disanje. Na raskopčanim grudima sede malje su mu bile izbrijjane na nekoliko mesta, a praznine su popunile okrugle elektrode EKG aparata. Kapao je rastvor iz infuzne kese, okačene o metalni stativ, plastičnom cevčicom sproveden u venu šake. Vrhovi prstiju bili su žuti od duvana. Oko kreveta bilo je nanizano nekoliko boca komprimovanog kiseonika. Kroz mrežu uređaja, kablova i creva nije imalo mnogo šta da se vidi od čoveka u postelji. Neo-

brijano lice mu je bilo izbrazdano načinom života. Položene uz telo ležale su nepomične ruke. Od stomka na dole bio je prekriven čarašavom, skoro potpuno ulegao u ostareli dušek, donji deo tela kao da nije ni postojao.

Kroz naočare, spuštene na vrh nosa, mlađi doktor čitao je bolničku tablu:

– Pacijent se nalazi u stanju kome, ustanovljen je hemoragični moždani udar. Došlo je da pucanja krvnog suda...

Levom rukom igrao se hemijskom olovkom, neprestano paleći je i gaseći uz dosadan zvuk plastičnog klika.

– ...pristupilo se analizi dijagnostičkih testova. Nakon ultrazvučne obrade ekstrakranijalne i intrakranijalne cirkulacije, transezofagelnog ultrazvuka srca kao i analize krvi...

Izgledao je nervozno i umorno. Davno zakopani entuzijazam mladog specijaliste izrastao je u česta noćna dežurstva, nerедовnu isharnu i poneku čašu žestine iz fioke radnog stola. Delovao mi je poput automehaničara, sajdžije, pekara ili bilo kog drugog manuelnog radnika čiji predmet rada nije ljudsko biće. Nisam ga osuđivao.

– ...pratimo redovno moždanu aktivnost. Nažalost, prognoze nisu optimistične.

Usledio je samoopravdavajući kliše iz udžbenika:

– Učinili smo sve što smo mogli...

Pre nego što je napustio sobu, doktor je nekoliko tenutaka stajao tiho gledajući u mene, očekujući neku reč, pitanje ili potvrdu. Nisam imao šta da mu kažem. Potpunu tišinu su prekidalii zvuk mehaničke pumpe respiratora i digitalni otkucaji na monitoru srca. Osećao sam samo ravnodušnost. Ravnodušnost prema strahu.

Kroz hodnik čuo se približavajući klopot usamljenog para klompi. Između odškrinutih vrata provirila je okrugla glava medicinske sestre:

- Poseta je završena.

Prema drugoj teoriji o nestanku dok se univerzum beskrajno širi, materija ostaje netaknuta i nakon dugog period mirovanja pretvara se u radijaciju, raspada i rasipa unaokolo. Svaki sistem teži stanju visoke entropije. Nakon mnogo generacija rođenih zvezda, istrošiće se gasovi neophodni za njihovo formiranje i univerzum polako ulazi u tamu. Preostala sunca tiho umiru, crne rupe se raspadaju i isparavaju. Ostaju samo oblaci razblaženih gasova fotona i čestica svetlosti dok se konačno i oni ne raspadnu. Svaka aktivnost prestaje, entropija je na maksimumu, univerzum je hladan i mrtav zauvek.

Ispod prozora prolazili su kišobrani, zamišljao sam lica koja kriju, slikao sam portrete tuđih života.

– Možda su oboje stranci? – sedela je u krevetu, okružena ja-stucima, hipnotisano posmatrajući sliku na zidu.

- Prema sebi ili jedno prema drugom?
- Kako mogu biti prema sebi, a ne prema drugom?
- Možda ni jedno od njih ne poznaje stvarno sebe ali poznaje ono drugo.

Ćutimo naglas. Nismo svesni šta sve otkrivamo o sebi čak i kada ćutimo. U zabludi verujemo da smo nedokućive Pandorine kutije. U uši se uvlačila distorzija kiše. Iz žute kutije *Camela* izvukla je cigaretu i zapalila je:

– Misliš li da neko može bolje poznavati drugu osobu nego što poznaje sebe?

Šta je potrebno da bi poznavao nekog? Da upoznaš navike, sve intimne stvari, sve sitnice? Gde radi, spava, ruča, gde se šeta; na kojoj trafici kupuje cigarete i dnevnu štampu; koji broj gradskog prevoza koristi; koje filmove gleda, koje knjige čita; šta voli, šta mrzi, koga je volela i koga je mrzela; kako joj se zvalo malo, sivo maće; zašto je pobegla od kuće i zašto roditelje retko posećuje? Koliko je vremena potrebno pre nego što ti sve to ponovo postane nepoznato? Nikada stvarno ne pozna-ješ ljude.

Vremenom razgovori postaju poput glume. Ispod maski izgovaramo reči koje ne mislimo, reči koje nam suflerišu navika i rutina; kao dobro uvežban tekst izgovoren u publiku, naizgled melodičan, a nama potpuno prazan i jednoličan, ne narušava-jući unutrašnji monolog. Šarada dvoje otuđenih ljubavnika. Vi-kend u ludnici i mišomor za dvoje molim.

– Jesu li se voleli?

Seo sam u krevet pored nje:

– Ljubav nije neophodna.

– A šta ih je privuklo, nateralo jedno drugome?

– Potreba, strast, garvitacija.

– Čudan si. Ti ne mrziš one koji tebe mrze niti voliš one koji tebe vole.

Želeo sam da je probam ponovo po prvi put. Zapalila je novu cigaretu:

– Ljubavnici, u svojoj nežnosti, razaraju svet oko sebe da bi na ruševinama starog stvorili novi po svojoj meri. Dogodi se, ne-retko, da se novi svetovi nikada ne izgrade. Ljubav je neophod-na za sreću.

Ovo nije sreća, ovo je iluzija sreće. Nalazimo načine da pre-varimo mozak. Mi smo zavisnici od dopamina. Ne tražimo raz-

loge, imamo potrebu koju treba zadovoljiti. Tada lako sreću zamenimo požudom. Sklupčan u uglu svesti umire moral.

Ležao sam pored žene koja nije bila moja niti sam ja bio njen. Samo dva ogoljena tela prostorno spojena, dok nas je plima grešaka delila. Konačno smo mrtvi iznutra.

– Misliš li da si hrabar ako odes? – pitala ma je pogledom prateći oblak *Camela* koji je izbacila iz pluća.

– Misliš li da sam hrabar ako ostanem?

– Ako promeniš ulicu, grad, zemlju, nećeš promeniti sebe. Shvatićeš da se oko tebe menjaju samo ljudi i njihova lica, a ti ostaješ isti. – ustala je iz kreveta ljutito – Uzalud bežiš. Kako primetiš da ti ravnodušnost isparava ti je zalivaš alkoholom. Bežiš iz straha, kao da se bojiš samog sebe.

Ako smo sami sebi najveći neprijatelji da li to znači da i sami sebe postepeno ubijamo tokom celog života? Trujemo mozak, besimo se o sopstvena muda, žiletom sećemo najintimnije snove dok potpuno ne iscure.

Držimo oči otvorene, a misli su nam prazne. Prelistavam stare emocije, osećanja su izbledela. Da li se dobrovoljno odricanje od osećanja naziva emotivno samoubistvo?

– Odlaziš iz pogrešnih ubedjenja. Misliš da tako spasavaš sebe, mene i ceo svet.

– Nije mi stalo da spasavam svet. Šta god uradio postaje beznačajno i besmisleno. Tokom celog života pravimo izbore. Kakkav god izbor napravili gubimo vreme pitajući se šta bi bilo da smo drugačije postupili? Ništa. Jer da smo drugačije izabrali opet bismo sebe umarali istim pitanjem. Apsurdno poput samoubice koji priželjkuje smrt u snu, a pati od insomnije. Ako ostanem, biće to laž. Ako odem, makar je to iskreno.

Petar Stanojević

- Kako možeš da budeš tako hladan, tako ravnodušan? Zar ti ni do čega nije stalo?
- Možda nekada, sada to nije ni bitno.
- Ne bojiš li se da budeš sam?

Nikada nismo stvarno sami ali smo stalno usamljeni. Hladno je u svemiru.

Smrznuto veče nadvijalo se iznad gradskih parkova noseći sa sobom pogrešno godišnje doba. Meseci su napravili malu rokuđu u kalendaru. Teget, kišni kaput odavno je trebalo da visi u plakaru. Nosio sam uspomene u pocepanim džepovima, ispadale su pri svakom koraku. Koračao sam kroz armiju nemih poslušnika svakodnevnice. Ostatak čovečanstva zakovano je sedeо ispred hipnotišućih LED ekrana. Razapeti na *uradi sam*, fušerajskom nameštaju sopstvenih verovanja. Zatvoreni u sobi zakrivenih ogledala. Prostituišemo minute, sate, dane naših života za malo jeftine zabave. Pravimo svetkovine gluposti. Usamljeni marginalci preobraženog društva, kihotovski se bore. Uzalud. Najbolji su otišli davno u najbliži bife i još se nisu vratili.

Prostorija je upijala otužan miris koktela jeftinog alkohola i cigareta. Polumukla svetlost zaljuljane sijalice pravila je odsjaje na staklenim čašama razbacanim po šanku. Paučina svetlosti je nestajala i nastajala ni iz čega, premeštala se iz jednog ugla prostorije u drugi, obasjavajući na trenutke delove lica ostalih prisutnih jadnika. Smeh..., vika...., mokri su zidovi i pod od znoja, dima i prolivenog piva. Zarobljen sam u Bošovoј slici pakla. Zagledao sama se u otisak moje šake na prljavom šanku, masnica od tople ruke koja je lagano nestajala menjajući oblik.

Šaka sa zlatnom potkovicom na domalom prstu otresla je debelu cigaru u pikslu ispred mene:

– Pobeg'o si iz motela i nisi platio. – tamnoputa glava, nau-ljane kose, duvala mi je dim u lice.

– Šta si ti, pandur?

– Ne. Vlasnik motela.

– Ne izgledaš mi tako.

– Nego? Kako ti izgledam?

– Kao makro.

Levom rukom me je stegao za rame i glasno se nasmejao:

– Pa time se sada bavim!

– Čemu promena delatnosti?

– Mnogi su bežali, a da nisu platili.

Veštački kez na njegovom licu iznenada se pretvorio u grčevito stisnute zube. Šaka sa zlatnom potkovicom, stegnuta u pesnicu, poletela je ka meni. Sve stvari, koje u sebi ne možeš da ubiješ alkoholom, ubiće ljudi oko tebe kada spuste maske i ot-kriju svoja nepoznata lica.

Ako se, u univerzumu, tamna materija smanjuje s vremenom, u jednom trenutku gravitacija postaje dominantna sila. Kroz dug vremenski period brzina širenja opada i konačno staje. Nakon toga dolazi do zaokreta. Počinje Veliko Sažimanje. Galaksije se približavaju jedna drugoj, univerzum postaje sve manji, temperatura raste svuda istovremeno. Radijacija postaje toplija od površina zvezda i one bivaju skuvane spolja. Nekoliko trenutka pre Velikog Sažimanja, raspadaju se jezgra atoma, a crne rupe proždiru sve. Potom se crne rupe spajaju u jednu masivnu, koja sadrži kompletnu masu univerzuma i sam trenutak pred Velikom Sažimanju progutaće ceo univerzumm, uključujući i sebe. Prema ovoj teoriji ovo se dogodilo mnogo puta do sada i univerzum prolazi kroz beskonačni ciklus odskoka i sažimanja.

Početak uvek kreće od kraja. Utisnuti oblik potkovice brideo je na mojoj bradi. Ležao sam na leđima pogledom upratim u garežom obojeni plafon, a gledao sam daleko iza njega. Video sam tamni prostor išaran sazvežđima trepćuće svetlosti. Užareni svići koji nečujno vriju u kovitlacu, nastaju i nestaju. Bilo je užasavajuće spokojno. Daleko iza tog sistema uređenog haosa video sam sebe kao zrno beznačajnosti. Fraktalni deo čiji jesam i čiji nisam.

Masa sopstvenog univerzuma pritiskala me je na grudima lepeći mi leđa poderane košulje za prljavi, mokri pod. Glavu, umivenu krvlju, razdirale su mi nepovezane misli. Bol me je podsetio da sam živ. Postojanje opravdavamo činjenicom da dišemo. Disati ne znači i živeti. Plašimo se pada, a niko nije ni pokušao da poleti. Ne treba se oslobođiti straha, ne treba se oslobođiti bola da bi svetu pljunuo u lice.

Trčao sam. Mišići i tetine u nogama su se zatezali i grčili do granice pucanja. U rasečenim ustima mešao se slano-lepljivi ukus krvi i znoja. Zaslepljujuća svetlost farova automobila, škripa guma i zaglušujuće sirene paradirali su kroz ulice prateći me u stopu. Poneki branik vozila zaustavio bi se nepristojno blizu mojih kolena. Uzvici upozorenja, filovani psovjkama, odgurnutih i oborenih pešaka odjekivali su iza mojih leđa.

Zadihan sam uleteo u sivo popločani hodnik ispunjen jedoformom. Medicinsko osoblje klinike za neurologiju sklanjalo mi se sa puta nemo posmatrajući moje nateklo, izobličeno lice. Sa praznog kreveta, sobe broj devet, jedna starija medicinska sestra skidala je posteljinu.

– Gde je pacijent iz ovog kreveta? – pitao sam je jedva dolazeći do daha.

Na trenutak je prestala sa radom i zamotini čaršav u rukama naslonila na krevet. Pogledala me je učtivo, ne pridajući pažnju mom izgledu:

- Žao mi je. Jeste li poznavali preminulog?
- Ne. Bio mi je otac...

Vezao sam istinu okovima i progutao je. Postala mi je čir na želucu. Nema dovoljno ranitidina. Istina je da smo osuđeni da grešimo i te greške ponavljamo u beskonačnoj repeticiji rađanja i umiranja univerzuma, generacijskom prenosu genetskog materijala od nastanka do nestanka vremena. A na nama je da odlučimo šta ćemo sa tom istinom.

Sinusoide naših života prepliću se i prostiru bespregledno kroz ulice grada. Trčao sam kroz haustore, preko parkova, tramvajskih šina, kaldrme i asfalta. Između razmazanih lica zgrada, žutih od uličnih svetiljki. Između razapetih reklamnih bilborda – dođi, probaj, uzmi, poželi, želi... Trčao sam kroz taj svet digitalnih Tantala i Sizifa. U ušima nisam čuo ništa od lupanja sopstvenog srca. Bilo bi neobično da nešto ima smisla u ovom životu.

Nikad nije lako pobeći, a od sebe pobeći je najteže. Stajao sam u crvenoj telefonskoj govornici na početku parka Vojvode Vuka. Drhtavi, ženski glas je jecao u slušalici. Gledao sam u prazan prozor na drugom spratu zgrade preko puta:

- Nemoj da plačeš, jer sutra nikoga neće biti briga za ono što se dogodilo danas. Sve tuge i radosti sutra će ponovo prestati da postoje.

Tatjana Milovanović

FRIENDS

Kada me je moj trinaestogodišnji sin pitao za dozvolu da otvori profil na Fejsbuku, glatko sam rekla „Ne“. Oboje smo znali da to „ne“ stoji na staklenim nogama i povremeno pravi piruite po mom ledenom odbijanju. Ipak, morala sam da kupim bar malo vremena, tek koliko je bilo potrebno da mu objasnim kakve ga sve opasnosti vrebaju u nevidljivim mrežama iza ekrana. On je svakodnevno ponavljao svoju molbu, a ja sam mu držala predavanja o prevarantima, perverznicima, manijacima, psihopatama, lažovima, egzibicionistima, voajerima, fašistima, sektašima, navijačima, dilerima i ostalim grabljivcima koji su samo čekali da na www.facebook.com nebu zasija njegov mio dečački lik, pa da ga „daunloduju“ i pronađu preko GPS-a. Nemoj nikada pisati gde je i kada fotografija koju postavljaš nastala. Još bolje, nemoj ni „kačiti“ fotografije. Smešno, je l? Pazi da ti ne izleti u koju školu ideš ili u kom klubu treniraš. Ne treba da javljaš svima kuda si upravo krenuo, niko sem tvojih roditelja ne mora da zna da si na rođendanu kod Mikija. Reci drugarima da te ne „taguju“ na slikama. Zašto? Zato što će te cela vasiona videti preko prijatelja prijatelja tvojih prijatelja. Pokušala sam da predvidim svaki scenario, a neke sam i sama smišljala, po sistemu „šta bi bilo, kad bi bilo“. Najvažniji savet i prvo pravilo bilo je da ne sklapa prijateljstva sa strancima. Mogao je da dovede na

Fejsbuk samo one prijatelje koje je zaista poznavao. To je bio uslov da otvori svoj profil. Pristao je i pomislila sam da će uz taj veto na strance njegov virtualni svet biti priyatno mesto za druženje, u kakovom sam i sama uživala.

Kod mene se Fejsbuk trenutak odigravao kasno uveče i bio je zamena za odlazak na čašicu razgovora sa prijateljima. Moji prijatelji, verovatno i mnogi vaši, baš kao i Bajagini, bili su biseri rasuti po celom svetu. Leti bi dolazili na odmor. Tada bismo se videli, grlili, pričali, plakali, valjali od smeha i opet rastali. Do sledećeg susreta uživo, tu je bio virtualni svet u kome smo razmenjivali fotografije (deca, ljubimci, egzotična putovanja), posneki vic, recepte, dubokoumne citate, vesti. Bila je to moja ekipa, ljudi od krvi i mesa koje sam poznavala godinama. Poznavaš?! Igrala i pevala na njihovim proslavama rođendana, venčanja, rođenja, krštenja, slava... i plakala na ponekoj sahrani, kada smo iz zajedničkih sećanja izvlačili lepe trenutke sa pokojnikom. Bili su to ljudi čije bih započete rečenice mogla bez problema da završim, sa kojima sam mogla da sedim do zore, ni jednom ne pogledavši na sat, sa kojima se nije brojalo koliko smo čaša vina popili. Ukratko, svoji. Bliski i dragi kao najrođeniji. Pre par godina povezali smo se na ovoj novotariji, zvanoj društvena mreža, da budemo u toku i da lakše komuniciramo. Pokazala sam sinu spisak svojih Fejsbuk prijatelja. Sve ih je poznavao. Ništa ne deluje na decu tako dobro, kao sopstveni primer.

Leto je bilo još daleko. U večernjim satima sedela bih ispred kompjutera. Jednim „klikom“ našla bih se kao Alisa iza ogledala, u svetu koji postaje produžetak mojih prstiju, briše rastojanja i sve nas, koji smo tu ušli sa raznih meridijana, stavlja u istu ravan. Za razliku od Alise, ja sam tačno znala gde sam i ko je oko mene. Ili sam bar tako mislila. Sve do onog dana kada sam

primetila nešto čega ranije nije bilo ili mi je do tada izmicalo. U početku smo svi stihijno objavljivali slične stvari, koje smo zatim „lajkovali“ i ispraćali komentarima. U jednom trenutku, Mara iz Filadelfije je prestala da deli sa nama fotografije dece. Fotografije uopšte, jer sa četvoro dece, uvek je bar jedno u kadru. Prestala je da piše komentare i više niko od Mare nije dobio ni jedan „lajk“. Posle par meseci konačno smo se videle. Ona je tada žustro i u nekoliko rečenica ispričala kako se užasava Fejsbuka gde totalni stranci (ko zna koliko njih!) mogu da vide fotografije njene dece u pesku, da se zatim pojave ispred njenih vrata i otmu ih. Nije verovala da može da ograniči auditorijum koji ima pristup njenim slikama i odlučila je da Fejsbuk više ne koristi. Sve bi bilo u redu, da posle odlaska sa mreže nisu sporadično pristizala obaveštenja o njenom kretanju. Mara was at... Promenade... Bike trail... Sunny resort... svako mesto koje je posetila bilo je obeleženo zvezdicom na maloj mapi. A to je značilo samo jedno: Marin pametni telefon je preko ugrađenog GPS-a otkucavao gde se ona nalazila. Ne slike iz peska, nego glupi pametni telefon. Više se nije oglasila na Fejsbuku, ali znam da ga koristi svaki dan. Njena slika je stalno prisutna na mojoj stranici, danju i noću. Gleda sve što ja objavljujem, ali nema reakcije. Ne podigne prstić ni kad joj rođendan čestitam. Voajer u njoj uspeo je da joj zapuši usta.

Nekako u to isto vreme i Ana je utanjila sa fotografijama i novostima iz dijaspore. Nedeljama ništa. A onda – BUM!- fotografija sa odmora u Los Andelesu, cela porodica na Sanset bulvaru, široko se osmehuju, a najviše Leonardo Dikaprio, kome je poslo za rukom da ih svo četvoro zagrli. Vredelo je čekati ovakvu sliku. Poželeta sam da „kliknem“ na „sviđa mi se“ ispod slike bar dvadeset puta zaredom, ali Fejsbuk to ne dozvoljava. Ipak, za dva

dana, opciju „sviđa mi se“ izabralo je osim mene njih još sedamsto osamdeset troje. Nisam ni znala da Anči ima toliko prijatelja! Da nije bilo Leonarda, ko zna kada bih njenu dečicu videla. Dva meseca kasnije, otišla je službeno u Dubai i sve nas ostavila bez daha postavivši na Fejsbuk još jednu svoju sliku, ovaj put sa Vesnom Trivalić u tržnom centru. Pre nego što sam namestila cursor na laskavo „sviđa mi se“, zagledala sam se u sliku. Da, to je moja Ana... ali nikada nije nosila toliko šljaštećeg nakita niti zlo-upotrebljavala šminku... i osmeh joj je drugačiji, kao grč. Da joj usta odu još malo naviše i udesno (prema Vesni), izgledalo bi kao da se blenda zatvorila usred njenog facijalnog tika. Sklonila sam miša sa „sviđa mi se“. Već je bilo dovoljno podignutih palčeva ispod fotografije, čak 368. Ipak je Leonardo popularniji od Vesne. Rešila sam da sačekam Anu da dođe na leto i da joj lično kažem kako joj haljina dobro стоји i kako se lepo smeje. Samo... šta ako umesto one stare Ane dođe ova varalica sa slike?

Počela sam da zagledam fotografije svojih prijatelja na Fejsbuku. Lica su mi bila poznata, ali komentare su pisali meni nepoznati ljudi. Jednog jutra naleteh na Đoletov komentar ispod video snimka koji je promovisao ljubav kao bespolnu kategoriju. Đole, koji je u osnovnoj školi često držao lastiš devojčicama, sada je otvoreno pozivao na linč pripadnika LGBT populacije. Ni sanjala nisam. Možda bi trebalo da kažem Neši da blokira Đoleta? A vidi Saleta – šarao je po nacionalistički obojenoj žutoj štampi regionala i pljuvao jedne, druge, treće. Skoro mi je bio simpatičan, samo da nije toliko psovao. Nada je slala peticije koje je i sama potpisivala. Posle je slala podsetnike da se te peticije potpišu i na kraju otvoreno pitala da li smo potpisali. Kada bih otišla kod nje na begovu čorbu, nikad peticije nije spominjala. Da li ih je zaista ona slala? Jasna je objavljaljivala u slici i re-

či samo trenutak kada neko od dece završi određenu fazu školovanja ili kada ona i muž krenu na krstarenje. Ni njena sličica ne silazi sa moje početne strane, tu je, gleda me. Namignem joj. Gledam fotografije svojih prijatelja. Ima tu gusara, džedaja, superheroja i likova iz crtanih filmova. Čitam nasumice komentare, od opsceno-lascivnih upućenih nekim nepoznatim devojkama, do zluradih koji kliču božjoj kazni kad god padne avion ili udari uragan zapadno od Griniča. Shvatam da se vrtim u lavitintu sa nekim izmišljenim likovima iz kojih vrca izopačenost, a nigde Arijadne da dobaci kanapčić. Tešim se da, kada isključimo kompjutere i iz nebića pređemo u biće, to će biti sve oni stari добри drugari, ta-ta-ta-ti-ra!

Glave mi nije došao tuđ, nego sopstveni komentar. Nikola je redovno stavljao na svoj profil fotografije sa putovanja. Imao je dve kategorije slika: u besnim kolima i noćnim klubovima. Voleo je dobre i skupe automobile. Kada bi se ukazala prilika, iznajmio bi takav auto i odvezao se sa ženom u dobar provod. Sve bi uredno dokumentovao – njih dvoje u crvenoj korveti, pa uveče njih dvoje (sa šljokicama) u Top Hill-u. Sigurno je bio veoma ponosan na sliku koju je tih dana postavio. Nidža za volanom belog maseratija, pa još u Italiji. Glava i ruka isturene kroz prozor, Ray Ban naočari na vrh glave, ležerno otkopčana dva dugmeta na košulji. Prelepa supruga pored njega. Čitam ispod slike „Jesi li ga konačno kupio?“, radoznao je Miša, naš zajednički prijatelj. „Hoćeš i nas da provozaš na leto?“, pita Stoja. I tu me preko stomaka zgrabi nadahnuće, izbacim vazduh iz pluća i ja opalim „Ljudi, on je samo felne kupio, nisu mu odobrili kredit!“. Nidža je stari laf, nasmejaču ga do suza. Sutradan vidim da je napisao Miši kako „ne razmišlja još o kupovini“. Stoji odgovorio da u maseratiju za iskrene i prave prijatelje uvek ima mesta,

a moju šalu obrisao. Trebalо je nekoliko dana da shvatim da je i mene obrisao sa liste prijatelja, jednim „klik“. Zapitala sam se da li je obrisao i dečije rođendane, slave, popodnevne kafice, zajedničke izlete? Na moje poruke (Nidžo, šta ti bi?) nije odgovarao. Da sam samo malo bolje pogledala one slike iz noćnih klubova! Primetila bih da na svakoj njegova žena sedi, a on stoji pored nje. U stvarnom životu, ona je viša od njega, ali ne i na Fejsbuku. Nisam htela da grebem dublje. Nisam ni mogla, toliko je plitak bio. Tek sam u virtuelnom svetu jasno sagledala njegove komplekse. Kasno. Zadah truležnog prijateljstva elektroni su proširili po mreži i više нико nije komentarisao moje (retke) umotvorine, niti su se ikome svidišala moja deca, plaže u Grčkoj i poneki stari muzički spot. Sve sam manje viđala šta su moji i Nikolini zajednički prijatelji objavljuvali. Izgledalo je da je njihova aktivnost zamrla. A nije. Jedni drugima su se i te kako javljali, delili komplimente i lepili «smajlija». Ignorisali su samo mene. Bilo je očigledno da su me ubacili na listu za izbegavanje. Uspeo je da ih napuđa. I to sve tamo negde, u nekom prostoru koji delimo, ali u njemu ne postojimo. Neki ljudi meni strani. Friends.

Gledam spisak svojih Fejsbuk prijatelja i preslišavam se da li sam neku nastranost ili rizično ponašanje zaboravila da spomenem sinu. Ah, da! Zaboravila sam da ga upozorim na vršnjačko nasilje na internetu. Mlad je, znam da mi neće verovati.

Aleksandar Petrović

KOVERAT

Ime branioca zaboravio sam odmah posle miltavog rukovanja. Bio je mlad, štrkljast, prenaglašeno uredan. Ovo mu je bio prvi slučaj. Verovatno je očekivao da će karijeru započeti suđenjem za pamćenje. A zapao sam mu ja, sredovečni gulanfer u crvenoj uniformi, više nalik istrošenom Deda Mrazu nego dopadljivom prestupniku koji bi privukao pažnju javnosti.

Na sto je stavio kožnu tašnu, izvadio dokumenta i rasporedio ih ispred sebe. Prelistao ih je, zatvorio fasciklu, prekrstio ruke na grudima.

„Najbolje bi bilo da priznate krivicu. To bi vam uzeli kao olakšavajuću okolnost.“

„Mladiću, mislite li da je zakon pravedan?“

„Siguran sam.“

„Da znate da vam zavidim na čvrstini te vaše bespogovorne uverenosti. Utabanim putem se brže stiže do cilja.“

„Ne razumem, kakve to...“

„Jeste li ikada pomislili da je s tačke gledišta istog kraja koji nas sve čeka potpuno svejedno da li činite dobro ili zlo? U širem poretku stvarnosti da li je zaista bitno ako nekoga osude ili ne? Da li to nešto menja? Da li smo kao ljudski rod tako bliži poimanju bilo kakvog smisla?“

„Što pre potpišete izjavu, sudija će pre doneti presudu što znači i da biste brzo izašli odavde.“

„Razmisliću.“

„U redu, kako želite. Moj vam je savet da što pre odlučite.“

Pokupio je stvari i mahnuo stražaru da mu otvori vrata.

Kad su me sproveli nazad, zatvorska soba bila je prazna. Cimera su opet negde odveli. Obećali su mu smanjenje kazne ako bude sarađivao kao zaštićeni svedok nekog ubistva na plaži. Nedostajalo mi je njegovo pristustvo. Posle toliko vremena konačno sam mogao da razgovaram s nekim. Sinoć nismo dovršili raspravu da li čovek uopšte može da promeni svoj život i utekne neminovnom delovanju prirodnih mehanizama. Zaspao je pre nego što je uspeo da besmislenost sveta odbrani astrofizičarskim stavom o savršenoj uređenosti svemira.

Popeo sam se na gornji krevet i legao. Tavanica iznad moje glave ljuspala se, iako su prostorije nedavno bile krečene i još uvek se osećao miris boje. Vlaga je, poput ravnodušnosti, uporno izbijala iz zidova golicajući mi nozdrve.

Isti vonj osetio sam i pre nekoliko meseci na razgovoru za posao. Nas četvorica sedeli smo ispred skladišta. Svako je bio zdubljen u svoje misli. Bio sam najstariji među njima.

Bucmasti čovečuljak otromboljenih brkova prozvao je prvu dvojicu. Sačekao je da krenu uza stepenice, a onda je nakon što se počešao po zadnjici krenuo za njima. Naslonio sam se na zid i zatvorio oči. Diplomirani mislilac ne bi trebalo da završi na ovakovom mestu. Stezanje u grudima nije mi dozvoljavalo da dovršim misao – šta je uzrok tome? Želja da najviše što mogu osetim sopstveni život, pobunu i slobodu, sudbinu ili pravila postojanja u koja se očigledno nisam uklapao. Kad krče creva, nema filozofije. A krčala su, skoro svakodnevno.

Aleksandar Petrović

Ispravio sam se kako bih lakše udahnuo.

Šta god da me je čekalo sigurno je bilo bolje od iznurujuće tišine kod kuće, zbog koje sam sve više vremena provodio u mmljivom podrumu zureći u zid. Ta samotna bestonalnost bila je podnošljivija od muka udvoje. Senka je danima sedela na trose du, podbočena o rukohvat, s daljinskim upravljačem u jednoj i cigaretom u drugoj ruci. Jedino što se menjalo bio je raspored predmeta. Prepodne ih je držala u levoj, a popodne u desnoj.

Kada smo se upoznali bila je nepušać i jedva da sam mogao da dođem do reči od nje. Posle njenih baletskih proba šetali bismo gradom i pričali. Bila je oduševljena napretkom u izvođenju zahtevne koreografije. Telo ju je bespogovorno slušalo, vretenasti mišići su upijali muziku. Osećala se slobodnom. Nije me slušala kada bih joj objašnjavao da se u doktorskoj tezi bavim vaš problemom slobode, koja ima smisla jedino ako se posmatra u odnosu na ograničenu ličnu sudbinu. Umesto toga, objašnjavala mi je kako zna kada dobro izvodi piruetu: dok se obrće uvek posmatra istu tačku na zidu koja se u jednom trenutku pretvara u kornjaču. Nozdrve joj ispunjava miris vazduha posle dugotrajne kiše i kosa joj se blago ukovrdža. Svet oko nje kao da ne postoji, a vreme je samo jedan beskrajan okret.

Iz misli me je prenulo okolno komešanje. Bio je red na drugu turu kandidata. Ostali smo golobradi mladić i ja. Kancelarija je bila mala, sa dva naspramno postavljena stola, jednim prozorom i registratorima povezanim kanapom.

„Koji je od vas dvojice budući doktor?“, pitao je brka za de snim stolom. Klimnuo sam glavom.

„Kako živeti ako je ljudsko postajanje tragično i uzaludno? Po meni, šta god da odlučimo, na kraju ćemo se kajati, zar ne? Moja teza se bavila time da li je egzistencija besmislena i u pla-

tonovskom sveta ideja“, rekao je razvukavši usne u stegnut osmeh.

Čutao sam. Mlađani kolega bio je pričljiviji i, dok sam se okrenuo, već smo potpisivali nekakav ugovor. Radno vreme, plata, naknada za prevoz lebdeli su mi negde u glavi, ali ih još ni sam povezivao u celinu. Jedino mi je bilo bitno što sada imam čime da prekratim sate.

Naredni dani bili su uzbudljivi kao i svaki početak. Dobio sam torbu, uniformu i uputstva za rad. Dodeljen mi je i rejon, zajedno sa mapom. Srećom, bilo mi je blizu i prilično sam poznavao kraj. Brzo sam se navikao na nove okolnosti i oslobođujuće dejstvo jednostavnih zadataka. Proučio sam plan ulica i iscrtao najdelotvorniju putanju.

Posle jutarnjeg prijema, punio sam torbu i odlazio do obližnjeg parka. Sedao bih na klupu i preraspoređivao koverte slazući ih po adresama. Kada bih dodirnuo prvu, osetio bih žmarce u prstima. Dok bih završio, dlanovi bi mi bili potpuno hladni tako da sam stavljao ruke u džepove da ih ugrejem.

Kući sam stizao u vreme ručka koji bih kupio usput. Videvši da na trosedu i dalje nema mesta za mene, silazio sam u podrum. U postelju bih se ušunjaо tek kada je u stanu već vladao mrak.

Pre mog odlaska na posao, Senka i ja bismo razmenili nekoliko nedovršenih rečenica, posle čega bi ona za trpezarijskim stolom počela da razgleda album s fotografijama svoje jedine baletske premijere. Bila je veličanstvena. Prevazišla je sebe. Imao sam utisak da posmatram večnost. Publika je stoječki pljeskala. Obasuli su je cvećem. Dok se presvlačila u garderobi, dodavao sam joj kartice iz buketa. Čitala mi je poruke i zajedno smo se smejali. Sve dok nije uzela mali crveni koverat. Pogledala je šta piše na crvenom papiru, iscepala ga na delice i strpala ih usta.

Aleksandar Petrović

Progutala ih je pre nego što sam mogao da reagujem. Sutradan se probudila drugačija. Nikada se više nije vratila u pozorište.

Poljubio bih je u kosu i odlazio dok je nešto tiho pričala sebi u bradu.

Posle večere, kada bi počinjala serija, dugih nepomičnih kadrova, koju je svakodnevno pratila, spuštao sam se do podruma da dovršim drvene police koje sam počeo da pravim. Prostor je počinjao da liči na ugodno pribеžište. Pored muzičkog uređaja i kompakt diskova, iz stana sam doneo sto i stolicu na rasklapanje, jastuče, šolju i kuvalo za vodu. Društvo mi je pravila kornjača koja se jednog dana samo pojavila u uglu prostorije. Pomolila je glavu iz oklopa, pogledala me i kao da mi je klimnula. Od tada me je redovno dočekivala, svaki put na drugom mestu.

Sutradan, dok sam na klupi razvrstavao koverte osetio sam da mi se bockave iglice sve više šire po telu. Pokušao sam da se smirim i otkrijem razlog nelagodnosti koja me je preplavljava. Držao sam u rukama plavi koverat. Zatvorio sam oči. Obuzela me je takva tuga da sam se preznojio.

Rešio sam da zadržim pisma plave boje. Stavio sam ih na dno torbe. Pre završetka smene potrpao sam ih po mnogobrojnim džepovima uniforme. Kornjača me je posmatrala dok sam ih spuštao na najvišu policu, a zatim se halapljivo bacila na list s lata koji sam joj doneo. Pustio sam muziku, seo na stolicu, izuo cipele i pružio noge na sto.

Neprijatnost je rasla. Radne sate provodio sam pokušavajući da se zagrejem. Oblaćio bih više slojeva stvari, ali nije pomagalo. Nosio sam i rukavice. Jednako nepodnošljivo bilo je i dodirivati one teže, obično ružičaste koverte koje su mirisale na ostatke jef-tinog parfema. Od nerazumnog ushićenja bih se zajapurio i otežano disao.

Ipak, tek posle desetak tihih dana na poslu, osmelio sam se da i njih odnesem u podrum. Lepo su se smestile na polici sa suprotne strane, što je potvrdila i moja oklopljena priateljica dva puta podigavši i spustivši glavu.

Ostao sam još neko vreme zagledan u jedinu praznu stalažu. To će biti savršeno mesto za duguljasta pisma sa samolepljivom trakom, od kojih me celo telo golica od radosti da mi pripadne muka. U svoju odbranu mogu da kažem da nijedno od tih pisma nisam pročitao. Čak ni razglednice kojima sam oblepio preostali prazan prostor na zidovima. Radio sam isključivo po nagoveštaju koji bi me obuzimao.

Te večeri trudio sam se da ne narušim mir kada sam ušao u stan. Bila je upaljena rasveta u kuhinji. Na trpezarijskom stolu čekao me je sendvič. I poruka. Na salveti je bila nacrtana kornjača. Zgužvao sam je i otišao pod tuš.

Sutradan sam se jedva dovukao do posla. Sedeo sam u parku duže nego inače. Činilo mi se kao da će se svakog trenutka onesvestiti. Znao sam šta me čeka. Sve teže sam podnosio Senkina stanja pojačane raspoloženosti. Kornjača se pojavljivala iznenada i dočekivala me nespremnog. Zaticao sam je ružem iscrtanu na ogledalu ormana, pastom za zube u kadi, oblikovanu kameničićima u velikoj saksiji na terasi.

Senka bi tada pričala brzo, teško mi je bilo da razumem sve što bi izgovorila. Jednom prilikom uspeo sam da razaberem: *Ap-surdno stanje je tragično stanje*. Dok je tako hodala po kući otvorenih stopala, kosa bi joj postala talasasta, a prozori su se maglili. Usput bi držeći se za stolicu izvela nekoliko plijea.

I pored štitova, svaki put bih se ponovo zaljubljivao u nju, videvši onu devojku koju sam upoznao pre mnogo godina, iako me u tim trenucima nije prepoznavala.

Aleksandar Petrović

Jedina je uteha bila što su ti prisenci sreće trajali sve kraće.

Počeo je da pada mrak kada sam zatvorio vrata podruma. Seo sam na pod, spustio torbu i istresao sadržaj. Brdašce koverata, dopisnica, čestitki, teleograma, računa. Kornjača je pri dnu gomile grickala hartiju. Zagrabio sam obema rukama hrpu koverata prebacujući ih na police bez ikakvog reda.

Više nisam odlazio do parka. Iz prijemnog odeljenja uputio bih se pravo u garažu. Oslobođivši se tereta kuvaо bih čaj i slušao muziku. Toplota mi se polako vraćala u telо. Odgovornost koju nisam tražio mogla je da me ubije. Mnoštvo sudbina koje sam osećao celim bićem bio je suviše veliki teret za mene. Glasnika svi očekuju sa uzbudnjem, a ja sam samo želeo da me ostave na miru. Ništa se značajno ne bi promenilo ni da su dobili svoja pisma. Svejedno će opet biti radosni, tužni, zaljubljeni. Život je ionako nezaustavljiv, a ja nisam materijal za demijurga.

Policija je došla sledećeg prepodneva. Kornjača ih je prva osetila. Zavukla se među neraspoređene koverte i uvukla se u oklop.

Ne sećam se mnogo pojedinosti. Prvo su me tražili na spratu. Senka se uplašila kada su pozvonili. Ona ih je i dovela do podruma. Dok sam bez udubljivanja odgovarao na njihova pitanja primetio sam kako stoji na ulazu u žutoj haljini sa velikim belim cvetovima. Spolja je kroz otvoreni prozor mirisala kiša. Sagrnula se i izvukla kornjaču ispod hrpe papira. Držala ju je u naruču i tiho rekla: *U svetu bez opsena čovek je stranac.*

U očima joj je, samo meni vidljiva, još nekoliko trenutaka poigravala iskrica koju je ubrzo prekrila skrama praznog pogleda.

Bila je na sigurnom.

Udahnuo sam duboko. Više nisam osećao vlagu u čeliji. A ni krivicu.

Koverat

Ujutru se branilac nije pojavio u sobi za razgovor.
Umesto njega, na stolu me je čekao mali crveni koverat.

Dea Paljević

HOTEL

Bijela zgrada u prosječnoj četvrti. Napolju omorina. Netom okrećena fasada blješti na jakom suncu. Crvena ulazna vrata i zelene roletne na prozorima. Pohabane, doduše, ali mjesto izgleda sasvim pristojno. U predvorju recepcioner, neki čića od sedamdesetak godina, puši cigare i premeće nešto po starom tranzistoru. Blues. Pojačava. Ispred njega knjiga sa imenima gostiju i nekoliko ključeva. Iza njegovih leđa zid sa odjeljcima za nebrojeno mnogo soba. Svaka ima svoj odjeljak, a stari napamet zna gdje ide koji ključ.

Neki od gostiju su već godinama tu. Ima ih, koji dođu i odu. Neki se nikad više ne vrate. Neki se stalno vraćaju. Te redovne zna u dušu. A novajlige s vremenom upozna. Dakle, blues. Opet prčka po tranzistoru. Krči, majka mu ga stara. S vrha mramornih stepenica se odnekud otkotrlja kvaka. K jarcu. Opet. Čitavo se mjesto iznutra raspada. Trula gradnja. Al' nek' je okrećeno. Manje se vidi izvana. Kakve su cijene, dobro je uopće ima usluge.

Soba 50

– Da, da, jasno mi je. Ne, nije ništ' rekla. Ma jok. Četiri godine. Znam, znam... Četiri godine. Pa kad je mogla meni, što ne bi i njemu? Heh, ne budi smiješan, moj ti. Aha. Jest'. Znači,

mi smo se čuli u petak. Ha, vamo-tamo, kako djeca, šta se radi... Ja njoj fino kaćem, nemoj ti meni te priče. Znaš dobro zašto zovem. Reci šta me zanima. Ona sve nešto 'vako-'nako, ni tamo-ni 'vamo. Ja njoj kratko – kad hoš da mi kažeš šta me zanima, ti nazovi. I dam joj ovaj broj. Znam, ortak. Znam. Hajd. Hajd? Sutra.

Treba nam samo šezdeset sekundi da pređemo preko toga. Šezdeset. Poklopi slušalicu crvenog telefona. Pepeljara puna opušaka. Neka jeftina marka. Šaner. Baraba. Alkoholičar. Osmjehnu se samom sebi u mutnom ogledalu nasuprot kreveta. Stoji u cipelama od lažne krokodilske kože. Nasred modrog itisona. *Šezdeset.* Trula čeljust. Sjede na krevet prelazeći smrdljivom rukom preko čistog čaršafa. Zapali još jednu. Telefon.– Ja? Jok. Do sutra. Valjda do sutra, pa odo? Opet kaćem – valjda. Ne pitam se ja. Pa zna se ko se pita. Jes? Jes. Hajd.

Šezdeset sekundi. Koliko sekundi sadrži jedan sat? Do sutra – dvadesetčetiri. Četrdesetosam. Sedamdesetdvaa. Iz dana u dan. Uvijek je – sutra. – Čekam sutra.

Telefon.

Soba 38

E, to je počelo ovako. Osamdesetih, ne, tačnije, osamdesetčetvrte, zapisujete li? Dakle, osamdesetčetvrta je, ja u porodilištu, prilazi mi dotični, predstavi se, kaže ja sam agent te i te produkcijske kuće. Jeste li možda zainteresovani da sa nama potpišete ugovor, ja kažem, naravno da jesam, i to je to. Prirodni talentat. Bez audicija, bez komplikacija. Jer, ja sam ja. Svi nešto kažu, treba škola, akademija, usavršavanje, ovako, onako, ma kaki. Dovoljno je da imate ono nešto. Onu iskru, znate? To se tra-

Dea Paljević

ži. Znaju oni šta traže. Dovoljno je da to imate u sebi. A za čovjeka, opet, nikad ne zna.

Dovoljno je da se rodite s tim. Nije moje zanimanje naročito teško. Da, ni meni nije običaj da dajem intervjuje ovako. Ne, ne, pitajte me štagod želite. Brak? Veza? Zaboga, ne. Moj posao zatičeva žrtvu u tom smislu. Nisam taj tip. Ne bih mogao da mi neko ključa nad glavom – kad ću kući, šta radim i slične nebuloze. Moj posao, znate, to ne trpi. Valja biti fleksibilan. U ovom poslu, ako niste fleksibilni, nestanete. Proguta vas bezdan. Sada trenutno? Pa, ništa naročito. Zapravo, moj posao se sastoji od balansiranja među više uloga. Teško? Ne, ne. Pa ja se time bavim cijeli život! Da, igram ulogu najboljeg prijatelja, zatim sina, pa službenika i, konačno, nešto zahtjevniju, ulogu kockara. Pa, čujte, nije meni stalo do novca. Nipošto. To ja, onako, više za svoju dušu.

Soba 27

Rekli su da to nije važno. Da u životu treba znati... prenijeti znanje. Da je to stvar komunikacije. Pa opet, nađete se u takvoj situaciji da vam se sve to čini pomalo besmislenim, znate, tako. Kao kad vam kažu: „Znate, učiteljice, ja nisam spremio za danas“. A vi se tako trudite da im sve potanko objasnite. I tako se nađete u situaciji da ste u jednom ovakovom usranom hotelu, jer su vas spengali u prijevremenu, kao ’tehnološki višak’. Ako sam makar jedno uspjela zainteresovati za nauku, onda... Onda je vrijedilo žrtvovanja. Koja gomila gluposti! Koja laž. Kasno je za novu karijeru. Ja sam prestara. Ništa. Barem imam ovaj hotel u koji se mogu zavući. A i ova soba se raspada. Zidovi popucali, kupatilo prljavo, a i klima ne radi. Ipak, moglo je biti i gore, zar ne?

Soba 12

U polumračnoj sobi se zgurilo stvorene ispred pisaće mašine. Muhe na zidovima stoje nepomične. Osluškuju. Ništa. Ipak ništa. Dok dugačkim bijelim prstima nježno prelazi preko tipki, papir svejedno ostaje prazan. Ni on ne trpi sve. A šteta je razbacivati se riječima, ako čovjek nije u stanju da kaže nešto pametno. Stvorene se proteže. Ranjeni pauk. Neko mu je otkinuo pola nogu. Iza naočala – šta četiri? – hiljade pari očiju. U svakom oku – galaksija. Samo, papir ostaje prazan. Paukoliko stvorene nema snage. Protrla zakrvavljenje galaksije iza musavih naočala. Težak zrak. Piše: „Zrak je bio težak“. Koga uopće briga za to? Ko se brine za zrak? Pola onih koje poznajem uopće ne dišu, a ako i dišu, to ne čine kako valja, već skrivečki, kao da se srame nečega. Ili nekoga. Pauk se naglo trže. Misao? Ipak ne. Bit će prije da je probava. Stomak se buni. Muči ga glad. A muhe na zidovima podrugljivo osluškuju riječi.

Soba 20

– Zašto ranije nisi zvao advokata? – pita ga. Oboje sjede za stolom u improviziranoj trpezariji kvazi-apartmana. Na stolu je neki kockasti stolnjak od masnog papira, umazan od prijašnjih gostiju. Dvije pepeljare pune opušaka. Nervozno kucka prstima po stolu. – Zvao sam, rekao sam ti. Nije mogao ranije da nas primi. Uostalom, ovo je bila tvoja ideja, sjećaš se, *draga*? – odgovori joj bolno se nacerivši. Pokušava izgledati okrutno. Ne uspijeva. Lice mu se rasteže u plačan grč. Vilica mu podrhtava. Skreće pogled na prljav stolnjak. Suzdržava se.– Šta bi to treba-

Dea Paljević

lo da znači? *Moja ideja?* Oprosti, molim te, ovo ne ide već neko vrijeme, a ti se sada ponašaš, kao, iznenađeno! E, pa, *dragi*, ja više ne mogu ovako. K'o da je razvod najgora stvar na svijetu!

Ona se nervozno nasmija. Riječ na 'r'. U sobi muk. Neonsko svjetlo u zamračenoj trpezariji. A napolju blješti. Neko petparačko piskaralo bi od ove scene napravilo priču. U zraku se klati ta riječ – razvod. Raz-vod – raz-vod. Pada kao prašina po mušavom stolnjaku.

Znam da nikad nećemo preživjeti. Nas. Nakratko smo izgubili razum. – Dobro. Dakle, sutra smo kod advokata – reče joj on napokon. – Iza deset. Tako su mi rekli da dođemo. Iza deset – bolna grimasa.

Nakratko smo izgubili. Razum.

Soba 15

Da, da, kažu da vole jesti djecu. *Da, volimo.* Ko je to rekao? *Niko.* *Ja.* Ti? *To sad nije važno.* *Saznat* ćeš. Mamaaaaa! Gdje je mama? Otišla da nešto kupi. Nema šanse. Nisam to čuo. *Jesi.* Brzo, pod deku! Mama, hajde, požuri više! Da je odem potražiti? Ne, rekla je da ne mrdam. Ovo mjesto je ogromno. Sigurno bih se izgubio. *Kako da se izgubiš?* *Samo siđeš niz stepenice.* *Kakve god stepenice da vidiš samo siđeš.* *Bitno je da se ne penješ.* Sigurno? *Pa da,* logično je. *Doći* ćeš do recepcije. A ako se mama naljuti? *Pa onaj čiko će joj javiti.* A ako čike ne bude? *Ma, uvijek je tamo.* *Samo brzo, brzo.* Gladni su. Mamaaaaa! Trk iz sobe. Pa u hodnik. U kojem nema svjetla. Mamaaaaa! Čujem korake. Šta je to bilo? Ko to trapa za mnom? *Nisi zatvorio vrata.* Brzo, brzo! Stepenice? Gdje su stepenice? Na ovom spratu nema stepenica! *Sa druge strane, brzo!* Nepregledni red vrata. Jedna za drugima.

Sva se otvaraju – škriiiiiip! – *Trči! Trči! Hoće da te zgrabe!* Gdje su stepenice? *Sa druge strane! Trčiiiiiii!* Mamaaaaaaa! Niz stepenice! Na sprat ispod. Opet niz stepenice! I opet! I opet! I opet! *Nemoj se spotaći.* Ovim spratovima nikad kraja! Kuda vode ove stepenice? Do recepcije? *Ne. U podrum. U tamu. Pravo nama.* Mamaaaaaaa!

Soba 63

Ja sam... Nisam. Onaj koji jesam. Komedija. Zapravo, nikad me nisu uistinu pitali ko sam. Ili sam ja naučio da izbjegnem to pitanje. Ja... ne postojim. Mene kao *mene* nema. Svi su oni ja i ja sam svi oni. Skupa. S kim razgovarate kad razgovarate sa mnom? Ne razgovarate sa mnom, sigurno. Ja ne postojim. A postojim. Zar to nije... čudno? Konglomerat svega. Ja se pojavljujem samo kada moram, a opet, niti jedna predstava ne prođe bez mene. Ja im udišem život. Ja sam onaj što se krije u sjeni kad žurite kući poslije predstave. Ja sam onaj što vas tjera da otvorite oči kad perete kosu, jer je iza vas sigurno nešto stravično. Ja sam odgovoran za pucketanje po kući kad legnete navečer. Ja sakrivam ključeve, sitniš, naočale, novčanik od vas kad ne gledate. Ja vam stavljam ruke na ramena kad ste umorni, i stežem. Ja buljim u vas iz ogledala. Ja sam... sve. I ništa. Prazan prostor.

Soba 7

Došli smo do zone u kojoj se ono što je uobičajeno ne dešava tako često. Došli smo do podsvijesti. I do zaključka.

To smo što jesmo. Stranci.

To sam što jesam. I ništa više od toga. Stranac.

Ujutro, popodne i uvečer. Stranac.

Dok hodam gradom, iza stakala naočala. Ispod kaputa. Ispred svoje sjene. Noge koje me nose – šta ko zna kuda su me prije nosile? Zar je nekog uopće briga? Dok koračam u neudobnim čizmama. Stranac. Dok se prepucavam sa prijateljima nasred ulice, i to što glasnije (jer nam se može) o tako banalnim stvarima da zvučimo zaostalo. Stranac. Dok odgovaram na dosadna pitanja. Stranac. Dok se osmehujem teti za kasom. Stranac. Dok samouvereno pišem ispit ukočenom rukom (tad pogotovo). Stranac.

Stranac je i ona pijandura što se mota po tramvajima kasno navečer – uđe u jedan, pa kad naglo zakoči na stanici, on se trgne, pa izade, pa uđe u drugi i sve tako. Stranac je, objektivno gledajući, i moj apotekar – fini starčić koji zna što tražim bez da kažem (ko zna čime me truje), jer me, zaboga, „poznaje“. Moš mislit? Stranac je i (pre)ljubazna prodavačica koja naplaćuje proviziju od svake krpe koju mi uvali.

Razum je prokleti blagoslov koji je čovjeku omogućio da sam sebi bude svrha. Da mijenja sredinu u kojoj živi. Da se prilagođava okolnostima. Da stvara i uništava. Da usložnjava samog sebe (jer život nije dovoljno komplikovan) i da na svakom nivou svoje svijesti sagradi Minotaurov labirint u kojem čuči nešto što je sam prozvao čudovištem. Voila! Stranac.

Stranac sam u odnosu na druge. Stranac u odnosu na sebe. Stranac u odnosu na komšiju mačku. Stranac. Stranac u prolazu između dvije zgrade. Stranac na polupraznom šetalištu. Stranac u svakoj sobi hotela svog uma. Stranac. I svi su gosti moci, ali stranci. U prolazu.

Vladimir Grčić

DOBAR DAN I DOVIĐENJA

Jovan Petrović se pojavio niotkuda i doneo sa sobom 10 punih kofera ličnih stvari, 17 paketa knjiga i nemiran vazduh dugačkih putovanja u svojim ponosnim grudima. Kažem to, jer sam ga video na železničkoj stanici tog istog dana. Sišao je sa perona, pogledao pravo na tablu sa nazivom i kao čovek koji je nauumio da uradi nešto konkretno, krenuo polako, sa prtljagom spakovanim u iznajmljeni kombi, nogu pred nogu uzbrdo kroz Donju i nizbrdo niz Gornju ulicu. Pojavio se nenadano taj Jova Petrović, tako je barem rekao da se zove. Pričao je da je ranije živeo ovde ali dečaka sa tim imenom se niko nije sećao.

Uselio se u Evropu, hotel u starom centru koji je prethodno kupio na tenderu iste godine. Znate, to je ona napuštena zgrada pored bivše robne kuće Balkan. Nije trebalo da se iskopa mnogo rude iz rudnika, nit je mnogo kamiona izašlo kroz kapije Kompanije a priče su se već pričale. Pričali su konobari iz poslastičarnice pored. Pričale su sekretarice iz direkcije na pauzi. Govorkali su profesori gimnazije na ekskurziji u Beču. Ogovaralo se u frizerskom salonu između dve trajne. Plava Ana je o tom Petroviću dahtala podignute suknce u liftu zaglavljrenom između trećeg i četvrtog. Licem uz zamagljeno ogledalo ispričala mi je da se 20 godina vucarao kroz 8 različitih zemalja i da je razumeo isto toliko jezika ali nijedan dovoljno dobro da bi sa-

nja na njemu. Za novac nije mario, videlo se da se unapred oprostio od toga da će mu išta ostati do kraja godine. Retko je govorio a rečenice je prekidao u pola smisla, kao kad flašu vina ostaviš na suncu. Čudak pravi, po celi dan je merio i premeravao a po noći do kasno zapisivao u svesku. Nije napuštao krug hotela, bar tih prvih meseci retko.

Iz moje kancelarije gledao sam pravo na gradilište Evrope. Svih pet spratova hotela je u pola godine obnovljeno, dolazili su i odlazili arhitekti, građevinci, električari, majstori. Imao sam vremena na pretek tog leta, završavao sam posao do podneva a onda se pretvarao u svedoka obnove. Posmatrao sam kako stava leptica, kako se pomalja građevina iz mrene prašine i zaborava. Kad su stigli do petog sprata otvarao sam prozor da udahnem miris bukovog drveta iz novih apartmana na vrhu. Zaposlili su kuvare, programere i muzičare. I taman kad su svi očekivali dan kad će opet moći da uživaju u hladu terase restorana na krovu, oglasio se PR hotela: „Dragi sugrađani, obaveštavamo Vas da će zdanje nekada znano kao hotel Evropa promeniti na menu da bi od sledeće nedelje počelo sa radom prihvatalište za prijatelje u nevolji gospodina Petrovića“. Baš tako je objavio isfeminizirani službenik u odelu. Niko ništa nije razumeo.

Septembar nam je doneo bakarne zalaske sunca produženog leta i prve goste prihvatališta. Sve sami stranci. Deca iz parka su zgradu već prozvala „Đavolja jazbina“ jer su tako čuli od roditelja koji su to čuli od komšije iz policije koji je to čuo od šefa policije kojem se poslednji sled događaja uopšte nije dopadao. Šef je naređenja dobijao direktno odozgo ali slučaj gospodina Petrovića je iznenadio i same političare. Rekli su mu, samo nadgledaj, neka narod sam da sud. Gospodin Šef policije je gledao i brižljivo popunjavao baze podataka o prijateljima već omraže-

nog čudaka. Do kraja godine tu se useliše 63 punoletnih osoba među kojima i:

Nadežda Bakunjinova, 1982. Ruska umetnica i politički aktivist, iz porodice Mihaila Bakunjina, prvog anarhiste i pravog razbojnika iz 19. veka. Došla je na biciklu iz Sant Petersburga.

Horhe Aguero, jedan od trideset trojice preživelih rudara nesreće u rudniku bakra u pustinji Atakama, ostao bez centa odštete za 69 dana na 700 metara ispod zemlje i ne pojavljuje se u scenariju za film „Los 33“ sa Antoniom Banderasom u glavnoj ulozi.

Workinesh Wogaso, Etiopija, izbegla od obrezivanja iz Bassa Babulo sa 14 godina, sa 15 učestvovala u oružanom napadu na selo kojom prilikom je ubijen doktor Mbadu, njen nesuđeni dželat. Dobila azil u Danskoj, kasnije proterana posle racije i incidenta sa policijom u komuni Christiania u Kopenhagenu.

Renato Čengić, šibicar i samozvani pesnik, iz mešovitog braka roditelja sitnih prestupnika, čest gost zatvora u regionu. U srednjoj školi uređivao i distribuirao fanzin „Složno do preokreta“ koji se bavio mogućnošću ukidanja nacionalnih država.

Shaheen Bjorkman, švedski geometar iranskog porekla, čoven po premeravanju teritorija pod oružanim sukobom i formulijom je definisao odnos broja ranjenih civila sa brojem miliona u svetu.

Ines Martin, 1959. Grenobl. Biolog i antropolog, bavi se „ljudskim ponašanjem kao strukturalnim elementom društva“. Osamdesete provela u Amazoniji studirajući šamansku praksu lokalnih primitivnih zajednica.

Brittany Andrews, 1988. New York, model i balerina sa poremećajem pažnje. Smetena i preosetljiva, često menja partnere, mesto prebivališta i agente. Još uvek je nejasna priroda njenog odnosa sa dotičnim Petrovićem.

Christian Felber, 1972. profesor na Bečkom fakultetu, autor „Ekonomije opštег dobra“, osnivač Attac pokreta za globalnu pravdu, idejni tvorac Demokratske Banke i joga majstor. Dodata je dokumentacija iz Interpol-a...

„Sve same cvećke“, mrmljao je šef policije praveći izveštaj za lokalne političare po nalogu ovih što su sedeli u vlasti a kojima je hitan zahtev, prošaran rečima kao što je zabrinutost i najebali ste, stigao od finansijera iz banaka. Banaka sa najboljim rejtingom. „C c c“ coktao je debeli pravednik, čuvar reda i zakona, coktao sa verom u Boga i otadžbinu.

Ubrzo je prihvatalište počelo sa radom. Viđao sam probisvete sa svih meridijana na velikom balkonu preko puta naše sale za sastanke, na pijaci, na šetalištu, nedeljom u parku, ponedeljkom ispred muzeja Kompanije. Raspričali su se bili na sav glas, kao bivši ljubavnici koji se godinama nisu videli. Zima se u hotelu Evropa zvala Proleće. Glavni hol je mirisao na limun u cvatu. Jela se riba i povrće na pari, pio se toskanski Pinot Grigio. Uvijali su se od strasti dok su jedni drugima objašnjavali važnost njihovog susreta. Ustajali su sa stolica dok su deklamovali svoje sudbine i predlagali šta bi sve tako skupljeni mogli da urade. Na ulazu su okačili natpis. „Dobrodošli u školu slobode, dođite da menjamo svet!“. Na osam jezika. Tog dana je šef policije dobio proliv.

„Hoće da menjaju“, nepoverljivo su komentarisali penzioneri u prepodnevnoj šetnji. „Škola slobode, baš me zbole“ sprejmom su prekrili staklena vrata omladinci bilo koje političke partije. Nije to smetalo da škola zaživi, da se mesto napuni značiteljnicima i da žamor koji se preplitao sa smenskom sirenom velikog Kopa u šest ujutru utihne bar na kratko.

Bio je 1. april predivan sunčan dan kad sam odlučio da posetim školu na lošem glasu. „Neka moje oči sude mojim uverenji-

ma“, rekao sam sebi dok sam prolazio parkom. Sa zvučnika iz bašte bara dolazili su zvuci „My hearth stood still“ mladog Chat Baker-a. Boje su se razlivale po stazi oponašajući optiku starog foto aparata. Pojavio sam se ispred hotela kroz *fade-out* koji me je smestio na početak duge. Pokretna vrata su me prenela unutra kao da sam skliznuo na toboganu. Pravo u revoluciju. Snop svetla se spuštao sa staklene kupole i padaо u centar hola na kabinu DJ-a koji se dobro provodio na svom malom podijumu. Umetnik na trapezu je balansirao na kanapu, iz navike. Renato je za šankom govorio stihove Majakovskog, po sećanju. Nisu falili ni bljuvači vatre istetovirani od glave do pete, smešteni na balkonu na kraju sale. Ali varnice su sevale oko stolova. Nije se tu sedelo. Ljudi svih boja i oblika, kristalno jasnih ideja, pravili su plan za akciju. „Kada ako ne sad?“, glasno je pitao Horhe dok se preko stolice peo na ogradu da izgovori svoj manifest Bes-kompromisnog Življenja. „Prestanimo s brojanjem novca i dajte počnimo sa delima koje znače ljudima oko nas“, najozbiljnije je Felber ubedivao grupu okupljenu oko izloženog solarnog bicikla. Nedaleko odatle, neki Indijac je pokazivao kako obična plastična boca može da zameni sijalicu od 60W. Jovan Petrović je sa grupom burmanskih monaha u pozicijskoj lotosu meditirao na ljudi koja se blago njihala u nedefinisanom prostoru iznad stolova. Otvorio je oči, dobro se sećam, pogledao me i klimnuo glavom u levo, u pravcu starog drvenog plakara. Približio sam se, povukao klizeća vrata sa ogledalom i umesto polica otkrio se ulaz u drugu prostoriju. Cipele su same odšetale kroz plakar i zaustavile me pred prizorom koji neću zaboraviti. Umesto plafona stajali su masivni beli oblaci prošarani plavetnilom prolećnog neba. Drveni pod se smenjivao sa borovima, peščanim dinama i kamenim amfiteatrima, u beskonačnost. Prozori su bili

dva planinska jezera u prirodnoj veličini. I svuda dokle se prostirao pogled u sve tri dimenzije disali su ljudi. Svi ljudi sveta u jednoj sobi. Milijarde sapiensa u toj jednoj jedinoj sobi. Kuvalo je unutra kao u paklu. U isto vreme su se rađali i nestajali, tukli i ljubili, učili i zaboravljali. Tela uvijenih, jedni oko drugih, savršeno složeni u sosu od raznih telesnih tečnosti. U talasima su disali, svi ljudi sveta u jednoj sobi.

Bio sam općinjen, zatečen količinom energije. Na trenutak, etar se proredio. Zvuk se prigušio. Umesto velike nemirne mase, pojavile su se čiste, čvrste, okom vidljive, jednostavne istine. U tom beskonačno malom deliću vremena ceo kosmos se objasnio preda mnom. Progoverio sam, a da nisam otvorio usta... Iz transa me je prenuo snažan stisak ruke koji me je odvukao na stranu. Mrgodno spljošteno lice mi je reklo da je zabava gotova i da se gubim napolje. Okrenuo sam se oko sebe i video još nekoliko primeraka visokih, bezizražajnih spodoba koje se nisu uklapale u okolinu. Shvatio sam da su odvajali samo „naše“ iz grada u nekoj vrsti evakuacije. Nevoljno sam se pridružio grupi koja se kretala ka izlazu, još uvek omamljen od prethodne spoznaje. Sproveli su nas na 10 minuta vožnje odatle i ubrzo nestali kao da nikad nisu postojali. Stajali smo na polupraznom parkingu, bez želje da pogledamo jedni druge i posmatrali ono što smo već znali da će se dogoditi. Prvo je plavičasti dim pokuljao kroz noć a onda se hotel pretvorio u baklju. Dve suze su mi potekle niz lice, jedna od stida, druga zbog krivice.

Kasnije sam iz novina saznao šta se zapravo dogodilo. Vatra je zahvatila celu zgradu. Zvanična verzija kaže da su se zapalile instalacije u kuhinji. Kažu još da se Jova sa svojih 63 prijatelja i svim zaposlenima odmah organizovao. Skupili su se u pomoćnu salu u koju su dospeli mehanizmom poluga i lažnih zidova

Dobar dan i doviđenja

koji su otvorili prolaz. Staklena kupola se podigla i poslužila kao rampa za ogroman leteći balon kojim je Škola Slobode zaplovila u mirnu aprilsku noć. Iza sebe su ostavili buktinju i zabezecknute komšije.

Odleteli su u pravcu visokih planina. Tokom hiljada godina muškarci i žene bez države bežali su pred zakonom uređenih sistema. Šume, planine, stepе, pustinje, zabačena ostrva, polarni regioni i ostali predeli teško dostupni i daleki uvek su bili utočište za neukrotive.

Odleteli su nasmejani u pravcu visokih planina, odakle su i došli. Mir se vratio u naš grad. Umesto škole, iznikao je tržni centar po poslednjoj tehnologiji. Otvorilo se mnogo novih radnih mesta. Zaposlige su se čitave porodice i svi do jednog su uzeli kredite u obližnjoj banci (popularne su bile trodnevne šopingu ture u Pragu). U supermarketu na prvom spratu zaposleni na kasi su svi bili rođeni 1979. Doduše, kupcima je bilo draže da im naplati robot A0, prava atrakcija s obzirom da je iz 3D štampača s računom izlazila poklon-igračka za najmlađe, po licenci Hollywoodskih filmskih studija.

Aleksandar Novaković

DIVNA MELANHOLIJA

Švajcarski poslanik Johanes Miterer-Blunčli je laganim korakom prošao pored majordoma hotela „Square 9“. Majordom, u uniformi na kojoj bi mu pozavideo i maršal Tito, je klimnuo glavom i širom otvorio staklena vrata. Dočekao ga je Beograd sav u zlatnim valerima miholjskog leta. Još umoran od sinoćne konferencije posvećene evroskepticizmu, Johanes je, desetak metara dalje, ispred Filološkog fakulteta, osetio kako eritrociti počinju da kolaju njegovim telom. Ne zanimaju ga skupe, prolazne stvari kao hotel u kojem je odseo i baš ga briga što je, kako reče servilni crnomanjasti *concierge*, „ovde odseo čuveni glumac, James Bond lično – Pierce Brosnan.“ Ova šizofrena arhitektura, ovi ljudi evropskih ali, nekako, neobičnih fizionomija, prljave ali ne-kako srdačne ulice, to je pravi motor za Johanesa. Žurnim korakom, u elegantnom marin-plavom odelu, grabi svojim kratkim, snažnim nogama prema Francuskoj ulici, probijajući se kroz buljuke studenata i besposlenih. Miterer-Blunčli zna svoj put. Bio je u Srbiji već pet puta. Obišao je Beograd, Niš, Kragujevac, Novi Sad i neko malo mesto na zapadu zemlje.... Da, Užice. Ipak, najduže je boravio u Beogradu i uspeo da ga pristojno upozna što i nije bilo naročito teško. Centar grada je relativno mali i, koristeći se s par osnovnih orijentira, čovek ne može da se izgubi. Izbija na Trg Republike. Golubovi, prolaznici i čovek

masne, sede kose u ofucanoj crnoj kožnoj jakni koji stoji ispred spomenika Knezu Mihajlu. S mikrofonom u ruci, starac, uz pratnju matrice koja se, praćena krčanjem, ori s minijaturnog razglasa, peva:

„*Onli d lonli nou d hardejks ajv bin tru!*“

Johanes prelazi pešački prelaz ispred Narodnog pozorišta i spušta se Francuskom prema svom odredištu – Udruženju književnika Srbije. U dvorištu, ispred zgrade, čeka ga njegov stari znalač – Ignjat Mitrofanović, spisatelj ovdašnji. Ako se izuzmu crni boemski šešir i beli kišni mantil Ignjat je brat - blizanac performera s Trga. Ima neke divljine u Ignjatu, zapisao je jednom Johanes u svoj dnevnik, ali plemenite divljine, baš kao i u njegovim sunarodnicima. Ignjat grabi ispruženu Johanesovu šaku, privlači ga sebi a zatim steže u medvedi zagrljaj. Slede tri tradicionalna srpska poljupca. Johanes prima ovaj ritual sa stožičkim mirom. U dahu prijatelja oseća neku jevtinu „šljivu“. Podne je a matori mačor je već omastio brkove, pomisli Švajcarac.

– Prijatelju, pozvao bih te unutra, u klub Udruženja ali je u toku neka rasprava. Mi i ono drugo udruženje smo uleteli u neku raspravu pa... - vajka se Ignjat na lošem engleskom.

– Da li ta rasprava uključuje veće količine alkohola?

– Naravno. A kako drugačije da ih podnesemo nego uz alkohol? Dobro da sam izašao inače bih nekome od njih razbio glavu. Oni su nam uzeli naše prostorije zbog toga što imaju svoje ljude u vlasti. Znaš već, oni što se nazivaju proevropskim snagama.

Johanes vrti glavom.

– Ta Evropa vam neće doneti ništa dobro. Nego, kuda ćemo sad?

– Tu je blizu restoran *Old Bay*. Možemo tamo.

∞

U separeu s grimiznim zavesama, dok Pavarotti pobedono-sno peva: „Vincero!“, Johanes i Ignjat, stomaka punih srnetine, uz zveckanje čaša punih crvenog ronskog vina, zapečaćuju svoje prijateljstvo. Ignjat, tronut, otpija još malo vina a zatim vadi staru tabakeru sa iskrzanim, crnom kožom pokrivenim poklop-cem. Vadi cigaretu i pripaljuje je zamagljenih očiju. – Eh, prija-telju, kad bi Istok i Zapad mogli da se slažu kao ti i ja.

Švajcarac uigrano sleže ramenima. Navikao je na ovakve razgovore.– Pravi Zapad bi se lako složio sa tvojim Istokom. Ali, znaš i sam, Zapad nije ono što je nekad bio. Ne tvoj Istok već njihov Orijent sad kroji politiku svih redom. Pa i moja zemlja... – kaže Johanes i zastane. Čini mu se da će zaplakati. Misli na Viljema Tela, na Žana Kalvina, na Paracelzijusa, na drevne Helve-te koji su, jedini među paganima, popisivali svoju zemlju i sve na njoj grčkim pismenima. Sve je to umirući svet koji će završiti u muzeju, kao ovaj separe, kao Pavarottijevo: „Vincero!“ Misli na svoju čerku Gretu u zagrljaju nekog Senegalca. Hvata ga je-za. Oko mu suzi. Ruka drhti.– Prijatelju – kaže – hajde da pro-šetamo tvojim Kalemegdanom.

∞

Petnaestak minuta kasnije, Johanes je opet onaj stari. Topao, gotovo letnji vetrić. Posvuda mladi, lepi parovi. Visoki, vitkih udova. Prodavci iza improvizovanih tezgica nude sve i svašta: od domaćih slatkiša do četničkih kokardi. Ignjat mu priča o pi-janom ministru policije/ premijeru koji je bulaznio pred uvaže-nim francuskim gostom:

– Ovo je kale, znači, brdo na turskom. Tu su, je li, bili Turci... Kale, brdo. Znači. A megdan, to je, kao... Znači.

Johanes se diskretno smeje. Nije pristojno biti previše opušten kad se smeješ zvaničnicima druge države, bez obzira kako su pijani ili ludi.

– Ah, dragi Ignjate, vi barem vidite takve propalice u svoj njihovoj slavi. Kod nas se oni samo bolje kriju.

Sedaju na klupu prekoputa spomenika Pobedniku, simbolu sloma tri carstva: austrougarskog, nemačkog i turskog. Trijumf Srbije i rađanje Jugoslavije, zapamtio je Švajcarac te reči iz nekog bedekera. Zuri u bronzanu guzicu Pobednika, pokrivenu golubnjim ekskrementom.

– Dragi moj Johanes – kaže Ignjat – kad bi mi nekako mogli da zajedno promenimo sliku o ovom narodu. Šta misliš o tome?

– Ja sam već napisao neke članke, govorio jednom u kantonalnoj Skupštini i dvaput u Nacionalnom Savetu u prilog Srbije ali, avaj – rekao je tužno (zazvučao je samom sebi, u tom trenutku, kao Balkanac) – previše su jaki. Ti, ponizni, lažni Evropljani.

– Da, da, da... Kad bi nešto drugo... – kaže Ignjat pripito a zatim spusti ruku u džep i ponudi Johanesa famoznom balkanskom krdžom. Poslanik Nacionalnog Saveta prihvata i povlači dim koji mu u trenu stisne grlo. Suze grunu na oči. Ovako se, misli, osećao Kolumbo kad je povukao prvi dim.

– To je naš duvan. Hercegovački – kaže Ignjat nekim zavereničkim tonom.

– Odličan je – kaže Johanes kašljući i doda – Znam, to je velika nepravda, to u vezi s Hercegovinom. Od te zemlje su Amerikanci napravili pravi bantustan.

– E, moj prijatelju. Mogao bih do sutra da govorim o tim našim izgubljenim bitkama. Cela naša istorija je jedna velika, slav-

na, krvava, izgubljena bitka. Ali, meni nije žao. Ni najmanje. Postoje narodi koji se provlače kroz istoriju i tiho nestaju. Guše se u svojoj anonimnosti i metiljavosti kao pacovi. Ali postoje i oni drugi, koji čak i kad nestaju, bljesnu jače od bilo koje zvezde. E, vidiš, moj Johanes, to treba mom narodu. Još jedan bljesak pre no što nestanemo.

Poslanik klima glavom, jednako uvredjen i fasciniran. Ignjat, za njegove uši, recituje čistu poeziju ali, istovremeno, proziva njegove Švajcarce koji su se, za razliku od Srba, „provlačili“, neutralni, bankari, ravnodušni. Odnekud, ispred njih iskrne momak u srednjim dvadesetim. Srednje visine, smeđ, u džins pantalonama i sivoj dukserici.

– Izvinite – obratio se Ignjatu na engleskom s teškim srpskim akcentom – čuo sam šta ste maločas govorili gospodinu iz...

– Švajcarske. Ja sam Johanes – kaže poslanik i pruži ruku mlađiću koji je, pomalo zbunjeno, prihvati.

– A ja sam... – kaže Ignjat tromo.

– Znam ko ste vi. To što ste sad rekli – nastavi momak nekim pomalo zadihanim, žučnim tonom – je upravo ono što je naše susede i nas oteralo u grob. To što vi nazivate bljeskom su životi hiljada žrtvovanih ljudi. Ako vam je toliko stalo do pogibije zašto ne poginete vi? A? Što niste poginuli kad je rat počeo? Mogli ste da bate cveće na tenkove ali da uđete u njih - to već ne. Vi ste nacista!

– A ti si američki dupelizac – odgovorio je Ignjat mirno, blago stisnutih očiju.

– Ja sam levičar, idiote. Što se mene tiče možete i vi i drugi kapitalisti i nacionalisti da odete u tri pizde materine! A ti, što sediš s ovim gadom, ni ti nisi ništa bolji!

Ignjat je razvukao usta da nešto kaže ali je momak već grabio hitrim korakom u pravcu Rimskog bunara.– Ej, Mali – povikao

je Ignjat za njim- ubili su Če Gevaru! Pomiri se s tim, komunjar!

Potom je okrenuo svoju tešku glavu prema konsterniranom Johanu i, skoro vajkajući se, rekao:

– Današnji klinci. Veruj mi, ovaj je izuzetak. Plaćenik neke nevladine organizacije.

∞

Konačno sam u svojoj hotelskoj sobi različak-plavih i Cedevita - narandžastih zidova, poslanik Johannes Mitterer-Blunčli je seo za radni sto i uključio laptop. Počeo je da masira bolne slepočnice. Konferencija ga ubija, više nego alkohol koji je popio s Ignjatom. Vrte se u krug s poentom cele price. Četiri sata podnevne vakele. I sutra, i prekosutra, i nakosutra. Engleski euroskeptici misle da su oni izmislili euroskepticizam. Ipak, nijhova zemљa je u EU. On, kao Švajcarac, deli mišljenje s norveškim kolegom. Naše zemље nikad tu nisu ni bile. Doduše, Norveška je u NATO-u. Grčki predstavnik je fanatični anarhista s kojim čovek ne može dve reči da prozbori. Ali, sad je sve u redu – on, oporavljen kiselom vodom iz mini bara, piše svoj dnevnik:

5. oktobar 2013. godine

Čvrsto sam uveren da bi, ako bi Srbija sutra morala da pristupi Evropskoj uniji, to bi bio veliki gubitak za čovečanstvo. Tako bi se izgubio jedan način života gde su časovnici meksi nego na Dalijevim slikama, gde žene više sanjare od gospode Bovari, gde su muškarci hrabriji od vuka uhvaćenog u kljusu koji sebi otkida šapu da bi se oslobođio. Poetski azil koji mi je njihovo Udruženje pružilo je nemerljiv s obzirom da me književno udruženje moje

Aleksandar Novaković

zemlje ne želi za člana. Srbi su ponosni ljudi koji pružaju otpor svemu, sirotinjskom životu, lošoj vlasti, svetskim moćnicima koje nemilice ismevaju. Ako bi Srbija postala dobro uhranjeni rob EU ona bi izgubila svoju dušu. A njena duša je puna divne melanholije koju vidim na licima tog lepog, visokog naroda koji čitav svet nosi na leđima. Oni su svesni uzaludnosti otpora ali opet to čine. I otud njihova lepota i oplemenjenost bolom. Dobro je podsetiti Zapadnjaka da postoji Srbija. Tako se i život u ovakovom, amerikanizovanom društvu, lakše podnosi. Danas je, mom srpskom prijatelju i meni prišao neki momak koji je, direktno, optužio Ignjata za ratno huškanje. Ne znam šta da mislim o tome...

Johanes je duboko uzdahnuo a zatim izbrisao poslednje dve rečenice. Promrmljaо je:

– Sigurno neki provokator. Da, sigurno je bio neki provokator.

Potom je uzeo mobilni telefon i nazvao gospodju Inu. Govorio je sporo, isprekidano, s dozom kajanja. Pomislio je da spusti slušalicu i na neki drugi način olakša muku ali mu nešto nije dalo i, na kraju, dogovor je sklopljen. Za pola sata će ga, u privatnom stanu na Studentskom trgu, čekati crnokosa balkanska lepotica Magdalena. Kao i prošli put. Opaka kurvica. Svršava na engleskom, francuskom i nemačkom. Kroz glavu mu je prošlo kako se on, uzorni otac troje dece, kalvinista i konzervativac, pretvorio u jednog od onih preovalih kuronja iz Uelbekovih romanova. Zapadnjak-kolonizator koji traži istočnjačke seksualne robinje. Mesožder u najgorem obliku. Na korak od kanibala. Sklopio je oči popio kiselu vodu s dna čaše. Potom je progovorio nekim stranim glasom:

– Sve je u redu Johanese. Biće ti pomalo krivo kad sve prođe i to je u redu. Tako ćeš platiti za svoj greh. Sve je u redu, Johanese.

Momčilo Bakrač

KO JE BVANA

Žan Mišel Baskija u ljubičastoj košulji i ispranim farmerkama zvonjavog kroja leluja pod liticama nebodera, korača izdužen kao da je na štulama. Ulica je opustošena bleskom julskog podneva, jara ljušti boje fasada. Uskoro će se on pridružiti klubu 27, toj ekipi slavnih samouništitev, biće spakovan pod nadgrobni stećak, jedan u nizu skoro istovetnih krajputaša gusto zbijenih na obali grobljanske aleje, ali sad, otprilike godinu dana pre toga, eto je sva ta mladost, neprolazna, u trenucima večnosti, paradira sama sebi dovoljna.

Iz stražnjeg džepa pantalona umetnik glatkom kretnjom vadi crni marker, na limu ograde oko nekog gradilišta ispisuje reči koje istrčavaju iz transa, ozbiljan i neumoljiv kao da je to što čini najvažnija stvar na svetu. Uvek je u stanju pobedničkog polusna, njegovo telo je vrač koji dejstvuje, svest mu je strela što munjevitko i nepogrešivo vozi kroz rastrojstvo.

Tri puta crta reč „protiv“, pri kraju prelomljenu kao da je u padu, zatim dodaje salvu smeha što se razleteo iz puklog mehura, mnoštvo sitnih Ha, Ha, Ha, Ha, i HA, HA, HA, sve krupnije, da uraste u vid onome ko zastane da gleda. Žan Mišel britko i zadivljujuće melodiozno docrtava nekoliko brzih crnih glava razgolićenih čeljusti. Veličanstveni su to osmesi, široki sve do plitkih umnjaka, isečeni tokom autopsije koju obavlja nevidljivi-

Momčilo Bakrač

vo vreme. Potpisuje se imenom Sejmo, kao što čini uvek po izložbama zidova i drugih pustih ploha njujorške scene spoljašnjeg trajanja. Nad jednim veselim kezilom crta trorogu krunu, malo odletelu uvis, detinjasto iskošenu, potom meko usporava, s bezvremenom tačnošću kondora što sleće na grbu hridine. Okreće se i zaboravlja, odmah slobodan od otisaka traganja za svojom rukom. Njegovo vreme za boravak na tom mestu isculjelo je i on je kliznuo dalje, barica njegove senke otisnula se za njim.

Sluša želudac kako pevuši, prazan. Glad, glad.

Voleo je glad. Sve vreme dok je, blatinjavih nogavica i šaka umazanih bojama, doslikane razglednice prodavao za dva dolara po luksuznim restoranima. I sad je voli, dok na hleb iz tostera maže kavijar koji pušta da se ubuđa u nezaklopjenim konzervama, ružnim, kretenski nalickanim kao kutije kraljevske kreme za cipele, dok mu se beskrajni nizovi cifara tovare na bankovni račun kao prikolice šljunka, a njegove razglednice tri godine stare preprodaju se za desetak hiljada dolara.

Glad i lutanje su mu i dalje hrana.

Prah od makove smole i beli puder indijanskog lišća koristi da bi podmazao raspršenost, pomogao joj da struji. Nije to bežanje, nema bežanja. Postoji jedino sabijanje, kočenje u vosak koji tvrdne, ali tu je i unutrašnja vatra kojom se od toga braniš, prinoseći joj malo goriva pomažeš svetu da dalje teče, sebi da budeš vruć i gibak.

Pomilovao je glad loveći prstima nabor ožiljka protegnutog preko trbuha, od grudne kosti pa sve do dlan ispod pupka. Pod spuštenim kapcima rascvetava se načas plavi kolor „ševija“ koji ga je tresnuo i ispalio u snežno nebo onog predvečerja u Sohou, dok je vrludao prostorom brčkajući vegetativne dečije misli.

Smrt je meki prasak bez težine koji omamljujuće stiska i drobi tvoju lјusku, dok u širinu odlazi tvoj uzdah bezmernog iznenadenja.

A povratak je lepljiv i tegoban, srastanje rasute pihtijaste snaže, mučno vraćanje u celinu, nagnjećeno zauvek, ubogo, nedovršivo.

Tad je u njemu granula paučinasta slava tela, dirljiva, koju više nije mogao da zaboravi.

Još u bolnici počeo je da se igra s vodom, pretače je iz čaše u čašu, preliva preko prstiju, škropi pred sobom nailazeće još neučinjene korake. Posle je rastakao muziku, pa potom potoke linija, mlazeve boje, hvatao reči koje su se javljale kao mehurići na pljosnatoj površini budnog bivanja, njihova tela činio vidljivim na papirnatom vazduhu i gromadama zidina. Reči su usamljene suve krpe, najbolje ih je pustiti da se same igraju, lebde bez obaveznog smisla, da budu samo slučajni otisci tvog suda ranja sa truplima svega što postoji i traje, usputni spomenici nespazuma. Ubrzano je postajao nem i ulubljen, frenetičan, manjakalno uživljen u razmicanje blokova što zatrpavaju putanju i pokrete. Tako sretno nastavlja da živi u jezgru sopstvene divljine. Ljudi mu se dive i čude, zablesavljeni, uramljeni u svoju zadatost kao da su srezani zakletvom. On je obdaren, on je od nečeg njima tuđeg. Genije koji brbori božanskom nemuštošću i luči svoj med, ostavlja fleke svog neshvatljivog stanja, šarene mazarije pred kojima trepču kao zablesnuti, pretvaraju se da kroz njih struji volšebni doživljaj.

I on se nad njima čudi, neizmerno. Da mu ne uspeva da teče, samoča koju oseća bila bi grobna. Svakako je neizlečivo odcepljen, mada se tako kotrljajući svoj tok prečesto ispreplete sa stvorenjima na koja naleti, izmeša se sa njima u sretnom ljubo-

pitstvu i oduševljenju uvek istovetnom. Posle ga njihova ukočenost natera u beg, odglavinja dalje panično. No ipak živi kao pučavica, pripijajući se grčevito, u ljubavi neprestano. Čim se dodirne s nekim obavije ga sa sijaset pipaka, i raduje se, veseli glupan. Kao da nikad nije bio dotaknut razočarenjem i mučnjom. Malo ćemo se trovati, prijatelju, dragi homunkuluse, divna ženo, malo ćemo da globimo lepo bastardno ushićenje, udaramo bankomat sreće, razdrndavamo klopku.

Odlično je bilo, bilo je po meri dok se klatario bez cilja tlocrtom gradske rešetke, najčešće upucan utešnom hemijom bludeo unaokolo očešavajući se tek ovlaš sa mesnatim puslicama koje su iskrasavale slobodne od vlastitog porekla i od opštег poretku stvari, dok se sljubljivao s njima deleći pasju umilnost. Lizali su dan susreta kao zajednički sladoled, rastajali se bez mrgođenja, bez pamćenja. Ali vremenom samotnost nakupi svoju gorčinu toliko da postane otrovna. Vapiš za nekim kog ćeš prisegnuti trajno, u koga ćeš da zuriš kožom, opipavaš njegovo prisustvo trncima trenutaka koji se roje dubeći kroz daljinu zjapeće perspektive.

I desilo se. Gacajući kroz plitko vreme, pust i zbrzan, natrapao je na Beti, svoju Beatriče. Mazili su se i gložili kao deca, raskidali i nanovo se sudarali kao da su uglavljeni jedno u drugo nekom nerazorivom sklopkom. To je nestalo, njihovi kovitlaci su se obrnuli, odvrtneli ih na razne strane. Ona je sad tvrda i antisepićna studentkinja dizajna, ili farmacije, tako nešto, glatka, bez trnovog venca nad temenom. Važno je da je to imao, ostvario, negde je ugrebano, pribeleženo za jedno privatno minijaturno „Zauvek“. Dovoljno.

Sad je odrešen od ljubavi, sam u svojoj orbiti. Iznutra je modar i ubuđao kao kavijar, po koži mu same od sebe rastu crne kraste.

Svet je lud oduvek. Trenutno je poludeo za njim, lelujavim klipanom s upletonom palmom na glavi. Vrtuljak koji ga je podigao u visine očas ga baci u Japan, sleće on među rulju udivljenih manijaka, na izložbu svojih slika kojih se seća kao kroz san. Na jednoj prepoznaće samo napis „Who Is Bvana?“, žuto pitanje na kobaltnom plavetniliu spljoštene noći. Reflektorom izbušen uzvik koji znači: „Gde je ovozemaljski gospodar naših krvavih života i crnih kožura, kao i onih ružičastih, žutih ili crvenih, podjednako surovo, ali zašto je postao nevidljiv kad znamo da je tu...“ Na nos mu je nezadrživo navro njegov nečujni smeh. Hallucinantna i urnebesna situacija, ropsko čavrjanje doneto pred lica samuraja spremnih da iskasape sami sebe, ili jedni druge, za najmanji bitan razlog, za najsitniji trun uvrede od strane gizdavog gospodina Kosmosa. Svet je bizarno pozorište, do suza zacenjena groteska, čovečuljci su pajaci koji se mrše svojim plemenskim maskama, najsmešniji kad su do daske ozbiljni.

U Japanu je sve vreme bio vreća smeha, kikotavi blesan, nedostojni genije, gađali su ga reskim pitanjima, pred kamerama, na svako im je darivao po dva minuta vračevskog čutanja, da bi najzad ispljunuo besmisleni oblutak, biser neznanja i čuđenja, oni su čekali ukočeni, komično pobožni pred zagonetkom, sve više napinjući oči, kao da će odlepiti od sreće kad se sretnu sa prazninom koju on donosi.

Nešto kasnije eto njega u Africi, potuca se i visi u prostoru, besposlen, sam sebi smeta. Prostirka njegove kože suviše je bleda, on je isprani crnja u zemlji tužnih uhapšenih predaka, među tom nemom preprženom braćom on je beli bizon koji je došao da bali u mrtvu prašinu opustošenih šuma. Jalovi dani bez ruku i srca. Niti je doneo niti odneo nekakvo otkrovenje, umiren slegnuo se u sebe, vratio se kranovima grada gigantski uzletelog če-

Momčilo Bakrač

likom i betonom, pod pazuho smrti, tu gde je jedino živ. Zaronio je u platna, vrvež njegovih radnih mrava ga je zatrcao.

Njujork i život, čekićem izlupani lim udobnog sarkofaga.

Meseci su glib, vетar je šuplji ventilator i srce zanosa ne otvara se više u kokainu, ali njegove beonjače su sretne u susretima.

Izlazi u papućama i penjoaru, Menhetn je njegov pretrpani podrum po kome mile vraguljci obrisani nehajem i dremežom, bezazlene seni. Bivši Sejmo iz crnog getoa ponekad u svitanje leti raširenilih ruku u „rols-rojsu“ spuštenog krova, andeoski belom, stojeći na zadnjem sedištu, kao bronzana cev topovnjače ušiljena ka nebu, raskopčan mu beli kimono vijori kao vilinska krila, njegov beli vozač u beloj livreji, bele slike, bele misli, beli prah.

Sad je zastao i zuri u neverovatno čist odraz na staklu izloga. Unutra su sobe bez plafona i zidova ispunjene garniturama na meštaja, ali preko svega, gle, njegova glava, fino centrirana, kao na poslužavniku.

Poznata stvar, njegovo levo uvo je desno uvo onoga što iz stakla ovamo zuri, lik u odrazu je lažna replika, svet za sebe. Nottorno dosadna zagonetka, njegova stara igračka iz vremena praznih sati i praznih soba, sretnog vremena kad je bio tek zmetak čoveka, gotovo sveti oblik, pramen mirišljavog dima, ne-manifestovan, čist pred raznolikošću svega što bi mogao postati.

Primiće crni šiljak flomastera, crta dugački jezik što visi kao mašna iz zatvorenih usta stanovnika ogledala, ali njegova šašava ruka ne pristaje da završi taj oblik, uvija ga i talasa, isplaženi mikušac nastavlja da putuje, beskonačni jezik, kao traka svečanog tepiha za doček svega postojećeg, da bi ga odveo u slobodu i pustio da teče mora da nacrta kljunasti avion u daljini, jezik uspuzava i ulazi na vrata, avion poleće, nema kraja, priči, udarci-ma, premazima boja, žvakajući sveta.

Tada ga odnekud s leđa udara gong, paperjasti malj zvuka po potiljku. Dolazi sa tornja crkve koju sad zapaža u ogledalu izloga, uлево od glave obrnutog čoveka, što je njegovo udesno. Oglasava se golo podne izobličeno vrelinom, tupi zvon bije tačan broj puta. Na staklu ucrtava crkvu, detinje šlampavo hvata njene konture preko odraza, potom skicira tu nemu glavu što se plazi, koja sad pouzdano nije njegova, nego bezvremeni izvor nezaustavlјivog jezika. Crtež je dovršen, taj svet je gotov, u njegov okvir sklupčalo se značenje.

Trgne ga snažno kucanje sa druge strane stakla. To je lepa prodavačica nameštaja, rečito izbećena. Srcolika je, sočna i jedra, odmorna od života, kao da do maločas nije postojala. Njegov odraz u staklu osmehne joj se preplašeno. Ona mu pokazuje srednji prst, bled, detinje punačak.

Utom u odrazu na staklu spazi kako ulicom prema crkvenoj kapiji trzavo mili silueta u dugačkom raskopčanom mantilu. To mu odvuče pažnju. Čovek sa slamnatatom čubom, poljsko strašilo, zastaje na ulici, izlazi iz cipela, napušta ih i nestaje u unutrašnjosti hrama, poguren kao da se zaleće u skok. Tek tad Žan Mišel se okreće od izloga koji je oslikao, još jedno delo završeno i odbačeno, prelazi široki asfalt na kom ga, kao da se to dešava u ekskluzivi sna, ne presreću putanje vozila, prilazi i zuri u ostavljenu obuću. To je zaista to, cipele odsutnog vlasnika, sablasne možda zbog ogromnosti neograđenog prostora sred kog su odbačene, ili zato što su cipele onoga koji se neće vratiti. Nestvaran gest. Ko je taj što se izuva nasred ulice da bi ušao u zdanje hladnih pločnika kojima se ne hoda u čarapama? Muslimani, priseća se on, ostavljaju obuću u predvorju džamije, ali ovde je u pitanju hrišćanska bogomolja i pred njom hladni trotoar mnoštva. Slamni čovek ličio mu je na izvesnog bivšeg prijatelja sa ne-

kom od njegovih izbeljenih perika. Žan Mišel je zureći u stakleno magnovenje za trenutak pomislio da je to upravo on, stari Andrej Vorhol, nevešto maskiran da bi se odšunjao na molitvu. Zna da Endi potajno veruje u Boga svoje majke katolkinje. Ali otac pop-arta je pre par dana smešten u bolnicu zbog operacije žučne kese, neko je nazvao i javio mu vest, možda Lu, ili cinični Majlo, učinilo mu se da u glasu prepoznaće keserenje, rekao je da se Endi prestravio od odlaska doktoru, bleskasto užasnut zbog rutinske, bezopasne intervencije, opirao se kao preplašena tetkica, jedva su ga ubedili. Dva slikarska genija, Baskija i Vorhol, prekinuli su svaki kontakt nakon poslednje svađe zbog Žan Mišelove trpeze narkotika koju je vukao uza se po džepovima, i zbog kome u koju je upao upucavši se u Endijevom toaletu, kad je krvlju iz vene isprskao sve oko sebe, naročito prostirku s cvetnim dezenima donetu iz domovine Endijevih predaka. Ti juriš smrt kao neki prljavi dželat, rekao mu je posle pohisterisali stari čistunac. A ti si sterilan, odvratio mu je mrmljajući umrtvljeno. Znam, znam, misliš da ne znam, jadna budalo, odcičao je Endi, pa je zaplakao, i to je bio razlaz. Sejmo je žalio zbog toga, mada ga nije tražio, niti mu se javljaо niti pitao za njega, bio je pre nehajan nego naduren, tek uvrnut u svoj samozaborav. Endi mu je nedostajao, ta stara kornjača, njegovo gnjecavo lekovito vreme, mlaka radost tokom degustiranja sitnica, njegovo pipkavo ali neustrašivo puzanje preko tvrdih prizora i šiljaka stvarnosti koji žuljaju, muče i povređuju. Vorhol je blag i dobrostiv čovek, mukušan, tiho topao kao lica njegovih baba čije fotografije mu je pokazivao, imao je sijaset baba, prababa i baba-tetaka, sve mlečne i testolike, a neuništive, sure ženice natrontane i oble kao jastučad za igle. One su odgajile Endijevu trpeljivu dušu sa tvrdim jezgrom, kamenim klikerom koji u njemu

čuti i misli. Poput njih bio je zaštićen ispod debelog sloja paper-jastih sukanja, nevidljivih, pod kojima nije bilo ničega, ni muškarca ni žene. Endi je uvek bio puko biće.

Sačekaću, da vidim čije su ovo cipele, odlučio je Sejmo i ostao da stražari. Cipele su bile zadvljujuće izmučene, isijavale su proživljenošću, teretom postojanja onoga ko je u njima proboravio, jednom rečju veličanstvene. Oseća nemir, potiljkom mu mile trnci. Strep od susreta sa Vorholom, ponaročito u ulozi bogomoljca, stidnoj, pomalo zastrašujućoj. Možda bi najbolje bilo da ode... pre toga izuje svoje giljarke, ostavi ih tu u zamenu za strančeve, bogomoljčeve, možda Endijeve, ili ludačke, u koje će da se useli, i pobegne, pre nego što dozna ko im je vlasnik. To bi bila vrhunska trampa, jeziva i smešna.

Dok okleva osluškujući kako ga ta mahnita ideja sve više obuzima, neko prilazi, saginje se i stenje uglavljujući stopala u ostavljenu obuću. Žan Mišel zaprepašćeno škilji u čoveka sa ružno raščešljanim crvenom bradom, krutom kao da je uštirkana, sa prljavim sivim šeširom na glavi. Debeo je, bajato mlad, nakvalsalo popunjava šlampavu flanelsku košulju boje golubijeg izmeta. Uspravlja se, okreće se ka njemu i merka ga kesama podočnjaka, gotovo žmureći. Među njima se taloži blatnjavo nemo pitanje. Ljudi su budale nasukane na čekalištu, zato ne podnose nečiju praznu blizinu, glavinjaju što dalje jedni od drugih, u panici i gađenju, iz istog razloga se sabijaju u gomile, da bi zaboravili otužnost i jezu, ili se sparaju, nabacuju kostime priateljstva, izmišljaju poznanstvo, ljubav, zainteresovanost. Sve vreme, šta god radili, posvuda u vazduhu visi pustoš i nesnošljivo tuđinstvo stranaca. Šta hoćeš, pita ga čovek natušteno, uz skriveni titraj straha. On sleže ramenima. Čini mi se da ti nisi onaj što je te cipele izuo, promrsi Žan Mišel lenjo, ali nema veze, nje-

ga sam video samo u ogledalu... nego da te pitam, kad si već tu... znaš li ti ko je Bvana? Čovek izbacuje na videlo teške mokre oči, kao tužni vodozemac. Mislim da znam, mislim da znam šta hoćeš, kaže. Ti bi malo da provetriš svoje halucinacije, zar ne? Teško je, hm, mislim da te razumem. Vidi, dva bloka odavde je restoran za sirotinju, pa ako mi platiš sendvič i kafu reći će ti sve što znam. Sejmo klimne glavom, plaćam, samo mi odmah reci to što sam te pitao, kaže i vadi iz džepa nekoliko zgužvanih novčanica. Pa, ko je Bvana, mhm, znaš ti, mrmlja crvenobradi, šilji oba kažiprsta nad šeširom, a usne mu se nesvesno otrombolje u izraz tihog očaja. Puž, misliš na puža, pita Sejmo. Daj, ne pravi se budala, dečko, znaš ti što sam hteo da kažem, promumla čovek uvređeno, a oči mu obuzeto miluju grudve novca što vire između Sejmova prstiju. Ne proveravajući iznos Sejmo mu sve to skotrlja na otvoren dlan kao gromuljice golubijeg izmeta, odlepjuje se od tog prizora, mahne čoveku dlanom i krene loveći vetrar što ulicom valja vrelinu, u okretu gleda kako debeljko odmahuje glavom u neverici. Kako se zoveš, dečko, dovikuje mu već iz daljine, on se okreće i kaže celo svoje ime, čini mu se po prvi put nakon čitavog eona trajanja, sve dokle mu sećanje dopire gubeći se negde u prvim tepanjima i detinjem sricanju, kao da mu je iz čista mira najednom došlo da se predstavi, zvanično, pred nekom prozivkom, čoveka ne stiže da pita za njegovo ime, a ovaj zvonko i gordo uzvikuje: „Moje ime je Grob, Jeremija Grob“. O, čoveče, ti si loša vest, loš znak, ne treba meni to – pevucka nasmešeni Sejmo – bolje je bilo da si ostao da čutiš, da plaziš svoje „pusti pužu rogove“, nemaš ti pojma ko je Bvana... možda si ti Bvana a da to ni ne znaš, ili si ti taj tvoj rogonja, pa sve znaš... ali nema šanse, sve je potpuno smršeno, niko ni o čemu pojma nema. Nastavlja da ritmično drobi ploveći ka tesna-

cu perspektive. Gibak, skakutav, naviksan iskrama slave, sjajan od krljušti još svežeg zanosa, nehajan, olimpski vedar, sretan i tup, naprsto kompletan, sa svim svojim delovima još na okupu. Gladan, i mlad, mlad.

Hrpu meseci potom, snop vremena jedva dovoljan za buket suvih cvetova, dakle tek krnu godinu kasnije Žan Mišel će na mahove izgledati kao šezdesetogodišnjak, nije baš sasvim jasno kako i zašto, ali biće okopneo iznutra, izgrickan dole u mekoj poledini tkiva, kao da je kaktus pretekao posle deset godina suše. Onog ljubičastog dana, nezaboravnog, dok je pokraj cipela čekao Vorhola da izade iz usta crkvenog broda, za to vreme je uzbibana prodavačica nameštaja žustro brisala crtež sa izloga, sasvim sigurno njegov najkraće živući slikarski rad, dok je devojka škropila deterdžentom iz raspršivača i drljajući staklo jedro vrckala uz meketave psovke, otprilike tad siroti Endi se gasio u bolničkoj šok-sobi, sred narkoze iz koje ne ume da ispliva, u stvari tačno minut pre toga, dok je bosonog posrtao ka ulazu hrama, ne stvarnom ulicom, već jedino kroz sliku odraženu u Sejmovom ogledalu, srce mu je štucnulo na ekranu i izravnalo svoju liniju.

Tog popodneva opijatom ošamućeni Sejmo migoljio je kroz malaksali vazduh klipšući 52-gom ulicom ka obližnjoj prodavnici vina, trebao mu je šampanjac da proslavi neko čudo nađeno sred narkotičke tlapnje, do trotoara se zaustavila „krajslerova“ limuzina, prozor se spustio i začuo se zvižduk koji ga je pecnuo kao bič, okrenuo ga okolo ose. Neko ga je zvao iz senke, ali on nije prepoznao svoje ime, blenuo je u zjapeće okno, zakucan u mestu, rastresen nekom nemuštom uroklijivom slutnjom. Jedan od Endijevih menadžera promolio je negovanu glavu i isturio ruku u kojoj je držao žezlo sa bisernom i platinastom totemskom

glavom. Čovek se kreveljio nemo. Bio je to grč suvog plača, nežno bebeći, groteskan. Tad mu je rekao, glasom plačevne morske krave: „Endi je mrtav, zar ne znaš, mrtav, i već zaleden.“ Žan Mišel je na pločnik ispuštilo krpenu krevetsku igračku u obliku hipopotamusa koju je poneo u šetnju, klonuo u hlad limuzine i otišao na partiju ridanja u biljurnom separeu džet-set paba „Kod Valeri“. Tu se beše namreškalo čitavo društvanje sentimentalnih faca pozlaćenih životnim uspehom, sve divni blazirani prijatelji čija je tuga dragocena. Bilo je utešiteljski glupo i opojno, kao hipnotički uigrana scena za film, zgušnuta toliko da je iz nje nemoguće pobeći, bilo je svirljivo i mutavo i sasvim rastopljeno, tako da mu je u dnu grla poigravao grgotavi povraćajući podsmeh sebi i svemu, ali nekim budnim zelenim okom alarma znao je da je nešto u njemu puklo, i mada ne razume taj jad, niti je ikad mogao da ga nasluti, zna svakog časa da je on stvaran i nepovratan.

To nešto u njemu nije više moglo da zaraste, ožiljak na stomaku kao da je počeo da se rašiva i sprema se da zevne. Njegova ruka navalila je da bulazni, kao враћ koji je zapušio sve disaljke, prekinuo dušak, dalje nastavio da bez daha ponavlja jedan te isti frenetičan, posve okraćen napev, što umrtvљuje kao imbecilna naredba. Sve se skupilo u bol, njegov, onaj oduvek. Maestro Bol je dosadan, i ubija. Sad kad je zavladao besan je, odrečan, sikće zapovednički. Despot koji drevnom crnom Sejmu ne ostavlja mesta ni za šta sem za grumenje praha. I on ga drobi, usrukuje, rastapa i pretače kroz svoj lub. Matrica tela se haba kao gumena pena na trkalištu kojim grebući zvižde mладunci trajanja, mahniti plamičci krvи koja ključa. Ne žali. Prepušta se i lebdi, daje da ga raznose vazdušni nokti, kuke i udice pamćenja. Nadrogiran titra izokrenutim očima, sav pomočen u sećanje na Beatris, i to

je ludački stvarno, prostorom lepršaju fantomi njih dvoje u uzletu.

Takođe, od onog dana nastavlja gotovo besprestano da razmišlja o Endiju, priseća se, s kolosalnim čuđenjem, ponečeg što nije primetio tokom samog trajanja. Sve to snatrenje je lepo, za utehu. I razulareno postoji, sve više. Recimo, upravo sad vrti se scena (već se on vrti u njoj) u kojoj mu Endi, jednog popodneva u zgradurini slavne „Fabrike“ pokazuje svoje posne ruke umrljane farbom. Moje ruke su slepe, kaže. Znam, odgovara mu sad Sejmo koji raskošno tripuje, zgranut što onda, u takozvanoj zbijli, nije rekao ništa, znam, Endi, ali u stomaku ti je jedno veliko oko oktopoda koje ne trepće i ne zaspiva, koje vidi svet ukočen u golotinji. Gle kako je rečit taj Baskija – mrmori Sejmo glasom na pola grla – kako pametuje onaj mutavac kog su uzalud čekali da propeva. Vorhol se na to obazre ka njemu i širi oči koje pulsiraju snagom, budne kao nikad, te oči što ih je na javi uglavnom vukao po patosu, zirkave površinske oči lutkinih staklenaca, a sada najednom bunarske. Trebalо je, kaže on, trebalо je da onda pred onom crkvicom izuješ svoje i obuješ moje cipele, znaš, to je bio trenutak. Tvoje cipele, znači ipak sam tebe video, heh, znao sam, superiorno konstatuje Baskija... i, to je bio trenutak za šta? Endi se smeje živiljavo, mimičkije nego ikad. Tada je bila šansa da hodaš u mojim cipelama, kaže on glumeći svoje vlastito geganje, da zaokreneš i promeniš pravac, pa da tako promaši vrata livnice koja će te istopiti, mogao si nastaviti da vučeš moj konac koji je baš tad pukao, bio je čas da ga ščepaš i za sebe nadovežeš, tako bi teglio moje krmeljivo življjenje, kapiraš, a moj namotaj, i onako potrošen, bio je prilično duži od tvoga, dečko. Eee, krevelji se Sejmo, znaš ti da je to *Same old shit*, po tome sam svakako sebi dao nadimak, ne mogu mimo toga,

Momčilo Bakrač

bilo bi nedosledno, znaš, Sejmo je akronim. Hm, a gde je slovo za zadnju reč, gde je govno, lukavo pita Endi. Uh, pobeglo je, priznaje Baskija, nisam ga uhvatio, umesto njega je praznina, i, da znaš, tako je bolje, više vrediš i više smetaš kad si ranjen nedostatkom... hu, bravo, bravo Baskija.

Sejmo trlja uši. One otpadaju, bez otpora, kao listovi bolesnog fikusa. Kakav blam. Vući će ga po izložbama i izlagati takvog, bez ušiju. Opsuje, oseća da je ljuto zajeban. Bol je odsutan, ali ga svrbi. Ili je to odsutni Bog. Sejmo pipa po vazduhu nad glavom, pokušava da nađe svoj trnov venac. Nema ga. Odsutan. Nedovoljno je patio, sitna strava, još sitnija tuga.

Tad je osetio kako se gasi njegov grad, pregoreva kao jedna jedina čađava sijalica, potpuno, bez ostatka, bezglasno, i sva ona svetlost pali se njemu u grudima.

Filip Šimunović

BLUZA

Obavivši poslove u laboratoriju, Gabrielle Gabrowska se uputila jedne tmurne subote u grad da kupi bluzu. Navečer je išla kod Matthiasa i željela je obući nešto lijepo. Bilo je sparno i kiša je rominjala. Unatoč tomu Glavna ulica u Hoffenburgu bila je puna kao i svake subote, i Gabrielle se probijala između sporih i dobro raspoloženih šetača. Razmišljajući o večeri i noći pred sobom ušla je u dućan i uputila se prema polici na kojoj se ranije nalazila jedna bijela bluza s dekolteom i volančićima na rukavima koju je već nekoliko puta isprobavala. Bluze nije bilo.

Pregledala je vješalice i police, pa cijelu prodavaonicu, ali bluze nigdje nije bilo, ni u jednoj veličini. Morala je pitati prodavačice koje su je, činilo joj se, ignorirale, iako je bilo očigledno da treba pomoći. Inače bi se trudila govoriti njemački, ali to nije bila situacija za eksperimente. Već je bilo šest sati. Obratila se djevojci sa snažnim crtama lica, plavom kosom vezanom u rep i slušalicama s mikrofonom. Objasnila joj je problem precizno i kratko na engleskom, na što je plava djevojka razrogačila oči i pogledala zaprepašteno kao da su toga trenutka sletjele na Mjesec i Gabrielle je pita gdje ima vode za piće. Taj pogled je nervirao Gabrielle, koja nije mogla shvatiti što je to na njoj ili u njenim riječima toliko neobično, ali se malo primirila kada je djevojka počela govoriti u svoj mikrofon. I prije nego je

Filip Šimunović

razgovor sa skladištem završen djevojka je počela tužno odmahivati glavom.

Izašla je na ulicu i uputila se prema tramvajskoj stanici. Kiša je sada jače padala i razrijedila je prolaznike. Gabrielle je svoju bluzu isprobala prije nekoliko tjedana, ali je početkom mjeseca morala platiti 141 eura za pokaznu kartu za prijevoz, tako da joj nije ostalo novaca za dodatne troškove. Morala je čekati kraj mjeseca da dobije plaću. Ipak, prebacivala si je, trebala je predvidjeti mogućnost da se bluza proda. Mogla je naći rješenje: zamoliti prodavačice da joj sačuvaju bluzu ili pozajmiti novac od kolega iz laboratorija. David bi joj sigurno pomogao.

Za sve to je bilo prekasno. Valjalo je spašavati situaciju, što nije bilo lako. Imala je nekoliko haljina koje bi rado obukla, ali su sve bile prelagane. Dan je bio neobično topao za ožujak, ali će noć sigurno biti hladna. Sve ljepše i ženstvenije majice bile su prljave, ostale su joj samo obične, sportske majice koje je te zime nosila svakog dana na posao ispod debelih džempera. Njena prva zima u Njemačkoj teško joj je padala, iako su temperature u istočnoj Poljskoj bile niže. Nakon što su joj te činjenice prošle kroz glavu zaključila je da nema načina da se lijepo obuče i da će na sebe mora staviti istu odjeću kao i svakog jutra, a to joj je, prvi put u životu, smetalo.

Gabrielle je smatrala da se obrazovana žena u današnje vrijeme ne mora dotjerivati i lijepo oblačiti da bi socijalno funkcionirala. Dok je živjela u Lublinu s roditeljima, u kući djeda i bake sa majčine strane, dok je išla u školu i kasnije na fakultet, nije bilo nikoga tko bi joj primjerom pokazao kako se treba dotjerivati. Majka je, istina, posvećivala pozornost svome izgledu prvih 10-ak godina Gabriellina života. Ali, u vrijeme puberteta, kada je primjer bio najpotrebniji, majka je odustala od pokuša-

ja da pronađe životno zadovoljstvo u odjeći, uređenju stana i egzotičnim putovanjima i potpuno se posvetila svom velikom projektu: da od Gabrielle napravi uspješnu i samostalnu ženu. Među kolegicama na biološkom fakultetu, s kojima nije održavala dugotrajnija prijateljstva, nije bilo ni jedne koja bi Gabrielle bila uzor ili je motivirala na dotjerivanje. Tako je ona negdje sredinom studija izgradila stav da se žena treba promovirati svojim obrazovanjem i inteligencijom, a ne našminkanim licem i odjećom. Nakon što je počela doktorat u Hoffenburgu gotovo sve žene u biomedicinskom kampusu koje je tijekom dana mogla vidjeti svojim su izgledom i ponašanjem podržavale taj stav i Gabrielle se osjećala sasvim dobro. Potencijal koji je imala u svom ženstvenom tijelu, ugodnim okruglim crtama lica sa zelenim očima tako se i dalje krio ispod velikih naočala s metalnim okvirom. S dugom ravnom smeđom kosom se, osim redovitog pranja i vezivanja repa, nije događalo ništa, a džemperi, jeans hlače i tenisice nisu činili ni najmanje usluge linijama njena tijela.

Početkom godine počela je vezu s Matthiasom Alexom, mlađim specijalizantom neurokirurgije, koji je u laboratoriju odrađivao svoju istraživačku rotaciju. Mada je Matthiasov interes na neki način potvrdio ispravnost ležernog odnosa prema odijevanju, u njoj se ipak odvijala neka promjena. Počela je razmišljati o tom svom prvom muškarcu i o onome što njihova veza može postati. Puštala je te misli da plove daleko, jer su bile ugodne. Zašto ne bi, mislila je, bilo moguće da ona i Matthias šeću Glavnim ulicom Hoffenburga držeći se za ruke, kao toliki zadovoljni ljudi koji tu prolaze i koji kao da nemaju što bolje da rade nego da se razmeću svojom srećom, zdravljem, novcem i uspjehom. Zašto se i njih dvoje ne bi tako šetali, razgovarajući o anegdota-ma s Univerziteta, na putu do restorana *Adler* gdje bi se našli na

Filip Šimunović

pivu s kolegama iz odjela. Sviđale su joj se te misli, a sviđao joj se i Matthias Alexa. Visok, snažan, plav Nijemac, uskoro neuro-kirurg; svakako netko koga je mogla predstaviti obitelji u Lublju. Tako se dogodilo da je Gabrielle počela pridavati pozornost svome izgledu.

Bila je svjesna da se ne zna dotjerivati i da treba početi polako. Nije željela na sebe privlačiti pozornost velikim zahvatima. Renesansu je započela redovitijim brijanjem dlaka ispod pazuha. Više joj nije bilo svejedno koji šampon i dezodorans upotrebljava, nego je provodila vrijeme u drogeriji birajući ženstvenije i skuplje mirise. Kupila je gel za čišćenje kože lica i počela čupkati obrve. Postala je svjesna svojih grudi, kojima se Matthias intenzivno bavio tijekom prvih nekoliko susreta, svoga struka i bokova. Sljedeći veliki korak trebala je biti kupovina bluze s dekolteom.

A sada je renesansa nasilno prekinuta. Tog dana se nikako nije željela obući kao što se oblači za laboratorij. A i taj laboratorij! Da nije otišla raditi bila bi ranije u gradu, ranije bi vidjela da nema bluze koju želi i imala bi vremena potražiti nešto drugo. I tako je svejedno radi li ili ne! Njene stanice, koje ne zanima koji je dan u tjednu, zahtijevaju silnu pozornost, a unatoč tomu u svakom su trenutku spremne hladnokrvno uginuti. Kada bi bar svakodnevno bavljenje stanicama garantiralo uspjeh eksperimentata to bi još bilo dobro, mislila je, ali ti prokleti neuroni redovito crkavaju – a i kada prežive najčešće ne dobije rezultate koje očekuje. Radila je na svome doktoratu već godinu dana i nije imala ni jedan jedini konkretan rezultat. Svi su joj govorili da je to normalno – ali svi ti koji su je tako prijateljski tješili imali su rezultate!

Primala je, kao odličan student, dvogodišnju stipendiju lublinskog sveučilišta. To je na početku zvučalo dobro, dok nije

počela raditi i dok nije shvatila da je za to vrijeme nemoguće završiti pokuse, napisati i obraniti doktorat. Trebala je naći dodatno financiranje. Da dobije financiranje trebao joj je *grant*, da dobije *grant* trebali su joj rezultati. A rezultata nije bilo. Nije vjerovala da će profesor Lesandrić, šef laboratorija, bilo što učiniti da pronađe novac za nju ako ne bude imala solidne, obećavajuće rezultate. Njegov stav prema Gabriellinu preživljavanju bio je sličan stavu njenih stanica o vlastitom.

Sama se prijavila na natječaj za stipendiju za doktorat iz neuroznanosti na Sveučilištu u Hoffenburgu – nitko je nije tjerao. Njene kolege iz Poljske rade kao znanstveni novaci na Fakultetu biologije u Lublinu, demonstranti su na vježbama, neki su nastavnici u srednjim školama, a nekolicina ih je otišla na doktorske studije u Varšavu. Bila je uvjerenja da je svakom od njih život bolji i lakši nego njoj. Nekoliko djevojaka iz njene generacije se udalo. One su provodile slobodno vrijeme, kojeg je bilo mnogo, uređujući lijepe, velike i moderne stanove koje su im njihove obitelji pomogle kupiti. Neke su doobile djecu. Ni jedna, sigurno, ne mora raditi vikendom i ne mora (zato što svi imaju aute) pokisla stajati na vjetru i čekati tramvaj koji će je odvesti na zadnju stanicu nekog malog, slavnog i čudnog njemačkog grada.

U tramvaju su bili uglavnom studenti. Mlađi Nijemci su bili najglasniji. Oni su stajali s bocama piva u ruci i dovikivali se nekim riječima koje ona češće nije razumijevala nego što jeste. Kinezi (ili Japanci ili Koreanci – Gabrielle nije još uvijek bila u stanju razlikovati dalekoistočne narode) su ih povremeno pogledavali žmirkajući očima iza debelih stakala naočala, podigavši pogled s knjiga ili uređaja koje su držali u rukama. Bilo je tu i nekoliko likova tamnije puti s bradama i dugim kosama, vjerojatno latinoamerički studenti filozofije ili povijesti. Iako to ni-

Filip Šimunović

kada ne bi priznala, Gabrielle je u tom trenutku zavidjela svakom od njih i zamišljala kako bi njen život bio bolji da je studirala bilo što drugo i našla „normalan“ posao s reguliranim radnim vremenom i sigurnom plaćom.

Većina studenata je izišla iz tramvaja u dijelu kampusa u kojem su bili smješteni studentski domovi. Gabrielle je po dolasku u Hoffenburg poslala prijavu za sobu u domu, ali je administracija uopće nije obradila, jer nije bila registrirana kao student Sveučilišta. Dok se pitala kako će netko postati student ako nema gdje živjeti, spavala je u hostelu i tražila stan. Našla je malu i skupu sobu u predgrađu Hoffenburga, a u međuvremenu su sve sobe u domovima bile podijeljene. Jedan mladić, nije mu moglo biti više od dvadeset godina, obučen u smede cipele, košulju i tamnoplavi sako s maramom u džepu, stajao je i gledao kroz prozor. Pojavom ju je podsjetio na Matthiasa koji je često nosio košulje i sakoe u kombinaciji s *jeans* hlačama i iznošenim tenisicama. Ponovno se sjetila problema s oblačenjem koji je postao još ozbiljniji, jer je odjeća koju je nosila bila mokra.

Taj sastanak nije imao smisla i trebalo ga je otkazati. Bila je umorna, neraspoložena, gladna i mokra. Trebalо je ostati kući, mislila je te kao i svake druge večeri u tjednu skuhati večeru i spavati. Djed je nabavio kompjutor da se mogu dopisivati, a sada bi rado čula njegov glas. Nije znala imaju li njeni u Poljskoj Skype, a ni ona nije imala internet u stanu, jer nije željela potpisivati ugovore koji bi je obvezivali na mjesечно plaćanje računa. Morat će nekako organizirati da razgovaraju dok je na poslu, mislila je. A sada je prije svega trebalo javiti Matthiasu da neće doći.

On je već nekoliko puta pomjerio i otkazao njihove dogovore, tako da je to bez ikakvih problema i ona mogla učiniti. Zašto da trči kada on to želi i gdje on to želi? Uostalom, kakva je to veza,

pitala se, u kojoj se dvije osobe nalaze u stanu gdje nešto pojedu, nezainteresirano porazgovaraju kao da su već godinama u vezi i idu u postelju. Matthias je stalno želio da se nalaze kod nje, ali se Gabrielle suprotstavila, tako da su se te večeri dogovorili naći kod njega. Nisu ni jednom bili vani, u baru ili na večeri, osim kada bi izašli u društvu kolega, pred kojima su krili svoju vezu. Matthias se tada rastajao s njom u gradu i odlazio biciklom u suprotnom pravcu. Ni jednom je nije otpratio kući, čak ni dio puta, ili bar do tramvaja. Čudni su ljudi ti Nijemci, mislila je. Gabrielle nije bilo ni potpuno jasno ima li on djevojku. Na to bi joj pitanje odgovarao dugo i u generalno negativnom tonu, ali tako da ga ona zapravo nije potpuno razumjela. Nakon što mu je postavila isto pitanje po drugi put i dobila isti odgovor sramila se što ne razumije njemački pa je odustala od te teme.

Žalila je sebe i svoju nesposobnost da ga opčini, da postigne da se on vrti oko nje, čak da ostavi curu ako je ima i da bude samo s njom. Žalila je svoju majku, koja je provodila večeri ispred televizije bolujući neku od svojih brojnih boljki, ili detaljno prepričavajući dinamiku simptoma i tražeći najrazličitije lijekove sa školskom prijateljicom, slikaricom koja je dolazila jednom tjedno na kavu, kolače i beskrajne cigarete.

Tramvaj je kretao s predzadnje stanice i uskoro je valjalo opet na kišu. Dogovor je trebalo otkazati, bez sumnje, ali provesti tu večer u malom prohladnom stanu, sama s ostacima hrane, bez televizije i bez interneta nije bila privlačna alternativa.

Izvadila je mobitel iz ruksaka, potražila Matthiasa i poslala poruku na njemačkom s nekoliko pravopisnih grešaka: „Dragi, oprosti, kasnim, zadržala sam se u laboratoriju. Dolazim za sat.“

Split i Freiburg, 09/2014. – 03/2015.

Mirjana Kiževski

KAŠIKE

„Ponovo sama“. Nije sigurna zašto joj je ta misao proletala glavom, kada je u istoj sobi u belom dečijem krevetu spavao njen sin, beba od tri meseca. Glava mu se tek neznatno pomerala na više, malene nozdrve širile, dok je usnio udisao i izdisao. Malo dalje, u velikom, zajedničkom krevetu, spavao je njen muž. Bilo je to zapravo neobično da on leži u njihovoj postelji i spava tu. Već nekoliko meseci beše kako je preuzeo posao noćnog čuvara na stovarištu građevinskog materijala. Noćima je obitavao na betonskom spremištu građevine na periferiji grada, stražario u baraci i sve ređe ga je noćni san zaticao kod kuće. Danju, dok bi on odmarao od svoga rada, ona je imala pune ruke posla: dete je trebalo hraniti, presvlačiti, ručak zgotoviti, kuću srediti, veš oprati... I sada je bila budna i vredna, prelazeći vrelom peglom preko detetovih benkica, oprane posteljine, muževih košulja.

„Opšta mesta“, pomislila je. „Da li je moj život sada samo neprekidni niz tipičnih situacija mladog bračnog para sa bebom?“, zapitala se. „I šta sledi potom? Hoću li se jednoga dana, kada dete pođraste, ponovo zaposliti, odlaziti ujutru od kuće i vraćati joj se tek popodne, obogaćena novim iskustvima?“ Odlučila je da prekine tok svojih misli. Ko zna kuda bi je mogli odvesti rukavci potisnutih želja, neostvarenih ambicija, svakodnevnih sitnih neispunjenošti.

Ugasila je malenu noćnu lampu i uključila televizor. U pravi čas – ekranom se prostirala najavna špica nekakvog romantičnog filma, onakvog kakvim bi priyatno mogli biti prekraćeni časovi usamljenosti. „Brzo sam se preobrazila u pravu seosku domaćicu!“, šapnula je sebi, valjda s neznatnom dozom ironije. Gotovo da se i nasmejala. Ipak, nelagodan osećaj što ju je obgrlio još početkom večeri, dok je sa mužem sedela za stolom i jela, nakon mnogih noći provedenih razdvojeno, nije popuštao svoj zagrljaj. Pokušala je da ga odagna marljivo štirkajući bebin čaršav, beo poput adaptiranog mleka što ga je svakoga dana morala davati detetu, jer svoga nije imala dovoljno. Prešla je zatim na peglanje suprugovih stvari – bokserica, radničkih pantalona, tamnih majica dugih rukava. Uporedo s razvijanjem ljubavne priče simpatičnog para na malom ekranu, rastao je brežuljak is-peglanog veša. Poslednja pelena bila je savijena, poslednja krag na ispravljena. Valjalo je svaki odevni komad odložiti na njegovo mesto.

Gledala je film i slagala garderobu. Koliko pelena, koliko košulja! Njen dragi nekada nije ni nosio košulje! Ne seća se da ih je oblačio ranije, pre posla noćnog čuvara. Stajale su u ormanu godinama, gotovo nedirnute. A sada... čak i spava u njima. Da njegov kolega nije iznenada zatražio da zamene smene, njen muž ne bi ni ležao tu. Razmišljala je: „Šta ako se uvučem ispod našeg jorgana, ako mu se privijem, zagrlim ga i poljupcem otregnem od sna?“. Dugo nisu bili sami, istovremeno strasni i opušteni, slobodni i mladalački puteni, kao nekada. Rođenje deteta neminovalo je unelo promene u njihov život, u njihovu ljubav, ali... Ni sama nije mogla to da objasni. Nešto je bilo drugačije.

Sinčić se lagano meškoljio u snu. Unazad nekoliko nedelja retko se budio noću da sisu. Navikla ga je na obilniji obrok pre

leganja. Najpre bi ga podojila, zatim mu prinela do vrha napunjenu flašicu mleka. Detence bi to halavo ispilo. Ubrzo bi mu glavica klonula na mekani jastuk na njegovom krevecu, očni kapci sklopili, telo umirilo. Mirno bi odspavao do ujutru, kako kažu – snom pravednika, kakvim gotovo da još samo bebe ili malena deca mogu da snevaju.

Filmska romansa je istrošila svoje poslednje kadrove. Upaliла је stonu lampu i pritisnula dugme za гаšење televizora. Na pokon ће леći и она. Пришла је брачном кревету. Posmatrala лице свога супруга. Одавно није помно загледала његове зелене очи, сада заклонjene usnulim kapcima. Његову смеђу, дуžу кошу што се у таласима спуштала низ рамена. Bio је од оних мушкирaca sa nežnijim, skoro ženstvenim crtama lica. Pune usne, ranije mesnate i bordo, готово као nakarminisane, usta zbog kojih су i mnoge жене биле ljubomorne, сада behu bleđe i ponegde ispucale. „Možda od hladnoće?“, досетила се. Зима је, и менi smetaju ветар i мраз, argumentovala је у себи. Kapље znoja orosile су му чело. I ranije је bio склон znojanju, ipak, možda ne toliko. Odgla je pokrivač, ne bi ли се uvukla под jordan i šćućurila kraj muža. Osetila је dodir njegovih nogu. Primakla mu се još bliže i posegnula руком ка лампи да је угаси. Mrdnuo se u snu. Najpre neznatno, а onda snažnije, okrenuo se на bok. Levom nadlakticom preklopio је njene grudi, dok mu је остатак рuke visio низ кревет. Usnuli zagrljaj. Dok се pokretao, rukav široke košulje мало је odignut. Tren ranije, она то не bi osmotrila. Tren kasnije, светло bi bilo ugašeno. Tren – шта је то?

Potmuo, neodrediv, neprijatan osećaj s početka večeri сада се zgušnjavao u njenoj utrobi. Kao da се kakva gusta, prljava, pihtijasta masa nezaustavlјivo penjala из njenog stomaka ka njenim grudima koliko-toliko natopljenim majčinskim mlekom.

Ka njenim rukama, šakama zamorenim od peglanja, kuvanja, nošenja deteta, pranja sudova, brisanja prašine, slaganja svega po kući. Odvratna bujica naposletku zapušila joj je uši, eksplodirala i izlila se u njena usta. Grozan ukus. Muka joj je bilo, kao nikada do tada. Ispljunula bi sadržinu svoga želuca obilnije nego kada je bila trudna. Želela je da vrišti. Ostala je nema. Možda je on i prošaptao nešto u snu. Tada je bila gluva. Videla je samo tamne senke zidova sobe koje kao da su se stuštile na nju, da je ščepaju, iscepaju njen život sa detetom i mužem na froncle, poput hartije s nevešto napisanom pričom.

Videla je još nešto. Njegovu ruku. Levu. Osmotrla je klonulu podlakticu, pregib nasuprot laktu – nehotično pružen tik do noćne lampe. Nudio se, kao na poslužavniku. Glavno jelo iznenađenja, servirano ledeno, bez nepotrebnih priloga. Priloge je, očigledno, vlasnik ruke već uneo u sebe. Ko zna koliko puta?

Pokušala je da se pribere. Ne dodirujući ga, pažljivo je zagleđala venu na njegovoј ruci. Htela je da izbroji tačkice što su se poput roja sićušnih mušica nanizale duž njegove podlaktice. Mušica do mušice. Tačkica do tačkice. Ubod do uboda. Zastala je nakon što je izbrojala prvu deseticu. Lagano je zadigla i desni rukav. Roj beše još veći. Ne mogavši da izdrži to neprirodno, strašno breme, vena se, poput usahle reke, povlačila, ostavljajući svoje korito jedva vidljivim.

Da je kakvom magičnom zgodom došla u posed daljinskog upravljača za gašenje realnosti, sada bi ga pritisnula. Prekinula bi šta se može prekinuti, zaklopila oči i utonula u san. Zajedno sa bebom, zajedno sa njim. Porodica. Ponovo bi bili porodica. Mogli bi da leže jedno kraj drugog, ona pored njega, sin između njih. Nežno bi se grlili, mazili, ljubili u obraze. Poljupci ne bi bili otrovni,

Mirjana Kiževski

dodiri ne bi bili preteći. Zapitala se – da li bi je preljuba manje zabolela od ove njegove izdaje sopstvenog tela, duše, porodice?....

Znala je da nema kud. Ustala je, ugasila lampu. Zaputila se u drugu sobu. Otkrivanje nije bio njen izbor. Istina joj je nametnutu. Tresnula ju je posred lica. Brideli su njeni ženski obrazi, sve u njoj vapilo je za snom, ali... Povratka nije bilo.

Upalila je svetlo u kuhinji i otvorila ladicu u kojoj je držala maleno sanduče, ukrašeno motivima šarenih kineskih zmajeva. Mužev dar za njihovu prvu godišnjicu. „Zmajevi donose sreću, plodnost i bogatstvo“, kazao joj je tada, ljubeći njene usne, obraze, vrat. Oduvek je voleo kinesku kulturu, divio se mudrosti drevnoga naroda. Da li su moćni zmajevi uspeli da sačuvaju njihovo blago? Želela je da proveri. Izvukla je sanduče, pažljivo odvojila šarku, podigla poklopac. Unutrašnjost kutije, ukrašena jarkocrvenim baldahinom, nežnim, podatnim na dodir, zjapila je prazna. Sva njihova ušteđevina, dinari i devize, dobijeni kao venčani dar rođaka – „da vam se nađe, treba se skućiti, bebu odgajati“, svo blago što čuvaše naslikane ale, beše poharano.

Otrčala je do ormana u susednoj sobi. Njen garderober, njeno intimno carstvo. Prevrtala je džepove sukanja, pantalone, jakne, kaputa. Obično bi u džepovima ostavljala ponešto novca, namerno, da se priyatno iznenadi kada joj ponestane para. Nije pronašla ni novčić. Ostalo joj je još da pregleda nakit. I dečju ušteđevinu. Dečju. Zarekla se – ako nema ni toga, nema ni nas.

Nema nas. Proverila je poslednja uporišta varljive bezbednosti. Njeno zlatno prstenje, srebrne ogrlice, narukvice, minduše što beše čuvala od rođenja, diplomiranja, venčanja, porođaja...

ničega nije bilo. Ni novca namenjenog detetu, za rođenje, za babinje, za dobro zdravlje. Ničega. Samo ljuštture ispražnjenih posuda, džepova, ormana. Nije bilo ni kašika. Noćas probuđenom svesnošću, setila se da već neko vreme nije pronalazila nekoliku kašika. Najpre nestahu one veće, iz escajga što joj je mama dala u miraz, s ugraviranim inicijalima znamenitog inostranog proizvođača. Zatim je zagubljeno i nekoliko manjih, iz istog kompleta. Mislila je da ih je pozajmila komšinici, dragoj prijateljici, kada su joj ustrebale za slavsku trpezu. Ali ostatak escajga bio je vraćen. Samo su kašike nedostajale.

Rasuti detalji stvarnosti behu se uklopili u shvatljivu celinu. Zamišljala ga je na novom poslu. Samog, na noćnoj straži, šćurenenog u radničkoj baraci. U nekom mračnom budžaku zariva špric s iglom i otrovnom tečnošću, sebi u venu. Kašike su tu. Manje, veće, pored njega. Leže na podu, nagorele nad plamenom sveće. Oprljene, uprljane. Povlači rukave košulje. Što niže, što duže, da skrije izranjavane ruke.

Sitni, dotle beznačajni signali, sada su palacali svojim otrovnim jezicima u noćnoj tmini. Tama se polako pretakala u zoru, seoski petlovi oštrili kljunove. Naslućivanje novo jutro. Vreme je polako isticalo. Šta činiti? Šta? Pobeći! Uzdići malog andela iz kreveta i pobeći, što pre, što dalje odavde. Zgrabila je putnu torbu. Trpala je u nju što je i kako stizala – sinova odelca preko njenih haljina, pelene između gaćica i grudnjaka, viljuške i noževe među listove omiljenih knjiga što je sa sobom donela kada je kročila u novi dom. Brzo, brže!

Podigla je usnulo dete iz krevetića. Uvila ga u čebe. Napolju je ledeno. Januar je i dalje posipao krupne pahulje snega po nehajnom zimskom bledilu. Otići će s detetom i stvarima komšinici. Odatle će pozvati roditelje, da dođu po nju i sina. Neće im

Mirjana Kiževski

ništa objašnjavati. I samoj joj se sve činilo kao bajka, fantazma, košmarno snevanje.

Otvara izlazna vrata. Škripe. Nije ih podmazao, iako je obećavao da će to učiniti. Još malo i preći će prag. Ponovo sama. Sa detetom. Iza sebe čuje glas. Njegov. „Gde si pošla?“ Dete u njenom naručju otvara oči. Podiže sićušne ruke, mrlja nožicama. Treba da ga podoji. „Hej dušo, gde ćeš sa detetom u ovo doba?“, čuje njegovo dozivanje, još pospano, ovaj put ipak nešto glasnije. Razaznaje začuđenost u njegovom glasu. Ili je to strah? Da li da nastavi dalje? Ili da se osvrne? Da ga suoči sa istinom? Hoće li je čuti? Razumeti? Izmeniti se? Biti onaj stari? Suviše „da li“... Samo jedna izvesnost. Znala je samo to da nakon prošle noći, nakon ovoga jutra, u njihovim životima nikada ništa neće biti kao ranije.

Marija Pavlović

DISKOPOLIS

Na staklenim nogama. zvuka.

Otvara vrata preminulog Geozavoda.

Sa njima otvara i ubrzan rad srca, memljivu zagušljivost, melanholičan osećaj uzaludnosti i pogled na spektakularnost rujniranosti zgrade. Na podu predvorja, disco kugla. Okružena otvorenim prelomima i gnojavim ranama zdanja, iznenađujuće je – cela.

Dolazi do nje, podiže je. Radoznalo je okreće u rukama pokušavajući da se seti da li se zgrada i dalje koristi za novogodišnje treš žurke Širom zatvorenih očiju. Kjubrika mi, koliko li ljudi upotrebi tu referencu u svakodnevnim razgovorima?

Bljesak sa kugle je oštine po zenici neočekivanom jačinom i svetlost, hladna i britka, prostruji njenim krvotokom, ispuni joj pore, žlezde, neurotransmitere, bubrege, i silovito i nezaustavljivo izvijuga uzburkanim crevima.

Ošamućena činjenicom da je, rekla bi, sinestetički osetila svetlost kako se s lakoćom probija kroz njeno telo, izlazi iz zgrade.

Marija Pavlović

Pejzaž je gotovo neprepoznatljiv. Tumara sumanuto nepoznatim ulicama i nailazi na Brankov most, sa koga se delimično pruža pogled na futuristički megalopolis.

Ritam saobraćaja gromoglasno preti. Zvuci sa mosta i beskonačni niz okolnih petlji na glomaznim konstrukcijama vonjaju na mokraću i silovatelje i samouvereno vladaju ljudima koji u groznicu lutaju njihovim prolazima nesigurno pokušavajući da nađu pravi izlaz.

U histeričnom bauljanju po napadu panike na Brankovom mostu, jedinom poznatom delu infrastrukture novootkrivenog Beograda, pronalazi prolaz na sredini njegovih stepenica koji je odvodi do temelja.

Instiktivno se tamo sklanja, pokušavajući da dođe sebi. Ali tamo je čekaju novi izazovi za razumevanje novog ekosistema. Tamo je čeka novi strah od nepoznatog.

Čitav taj megalopolis zapravo leži na staklu u najneverovatnijim oblicima. Fragilno, nestvarno tanko, isprepleteno, nalik talasima prožetim svetlošću, emituje harmoniju i uplovjava u um, bilo da ga posmatrate ili žmurite.

Zar je ova bedna krhkost stub onog nadzemnog drčnog beznađa?

Stiće utisak da je dovoljno da dodirne makar jednu od tih staklenih niti pa da se sve raspršti uz neoprostivi vrisak srče i da oseti čitavu jednu imperiju kako tone pod masivnim pritiskom

urušavanja. Tanatos (Ili je to Eros?) u njoj je mami da baš to i uradi, da okonča ludilo jednim nežnim dodirom.

A onda, kako sve do sada nije bilo dovoljno, ugleda ptice. Ne ma kakav prototip ptica. Već ptice satkane od same melodije, koje doleću furiozno na krilima vidljivog i opipljivog zvuka. Harmonični tonovi u organizovanim formacijama jata lete sve niže i niže i penju se do neizdrživih frekvencija. Tone u tonove – kristalne, čiste, izbezumljujuće, savršene.

Te tonove ne čuješ ušima. Te tonove vidiš, osetiš i namirišeš celim telom.

Osetivši strano telo, ptice nenajavljenim dekrešendom ateriraju u nju. Vrisne za oktavu više od njih. Ali i vrisak je harmoničan, sâm strah je poetičan, dinamičan i aliterativan.

Hiljade boja tonova odjednom postaju jasne. Mozak svemu dodeljuje neki mol ili dur, tempo, milion tonskih informacija prerađenih u sekundi. Kodovi muzike, jasni, besprekorno čisti, na mahove uznemirujući, oblikuju novu svest i funkcionišu nezavisno od njenog mediokritetskog mozga.

Suština (dis)harmonije – u podzemlju jednog prosečnoguma i hiperrealnog megalopolisa.

Od količine primljenih informacija, počinje da gubi svest.

Ptice je omamljenu iznose na pločnik. Golub pored nje čeprka po bačenom sendviču.

Marija Pavlović

Na obrazu oseti nečiju pljuvačku.

Ispovraća se.
U b molu.

Ustaje smlavljeni i kreće da luta bescijlno. Ljudi su drugačiji. Tonovi izviru iz njih, negde jaki, negde slabiji, neki su neme pauze. Stvarnost je kakofonija zvukova. Stvarnost je kakofobija zvukova.

Umuknite, nakaze.

Neki ljudi je bole od disharmonije. Beži od njih prateći uhom neki zgodni klarinet koji čuje na raskrsnici, šunjajući se između humanoidnih akorda.

Terce prijateljica, distorzije pobesnelih, karakterni mecosoprani, zadrigli duvački kvarteti, odlučne porodice bubnjeva.

Mora da pobegne.
Ovo sve je jedan veliki nesporazum.

Čeka mrak obavijena džez sastavima prijatelja koji se dugo nisu videli, dok potisnuti bes u njoj kulja kroz bolne škripave jecaje violine.

Mora da nađe neku diskو kuglu, poludeće od tonova.
Kada bi je samo tonovi ostavili na miru.

Iznurenog čeka da se otvori lokalna diskoteka. U spazmu afekta neposredno pre zvaničnog otvaranja, nasilno pokušava da uđe. Tuku je ljudi iz obezbeđenja, ritam je mlati, ne ruke, nego neumoljivi ritam primitivizma.

Izbacuju je opet na pločnik, pljuje krv pored šahta, mešaju joj se zvuci flamenka i poganog šuma koji izvire iz kanalizacionog otvora.

Puzi do narednog kluba, valja se u sopstvenoj elegiji gubitka dostojanstva dok se provlači kroz turbo folk noge čuvara. ŠTA JE JEBENO DOSTOJANSTVO? Kakva je to konvencija od pojma? Koji se ton dodeljuje dostojanstvu?

Nastavlja da puzi kroz štikle i đonove zvuka, neki ksilosofoni od žena okupiraju pažnju pijanim harmonikama i ostavljaju je da krvari puzeći ka disku kugli. Još sedam četvoro-četvrtinskih taktova do slobode.

1. Četvrtina, četvrtinska triola brbljivih drugarica, dve osmine, četvrtina.

KAKO SAM DOSPELA OVDE, BITLSA MI?

2. Polovina neartikulisanih džankija, gaze je, četiri šesnaestine, dve osmine.

ŠTA TO SMRDI NA EKSERAŠKI ZNOJ TEHNA?

3. Ceo ton kristalno jasnog kratkog brisanog prostora na podu.

JA NE PRIPADAM OVOJ JEDNOŽANROVSKOJ HIJE-RARHIJI.

4. Horski refren vesele pijane grupe, ceo ton.

GUTATE NOTE, ŠTA VAM JE SMEŠNO? TO CEZURA NI-JE, JA DA VAM KAŽEM.

Nazire kuglu, namah vraća prizore ptica koje se spuštaju, snopovi je zaslepe, ali ne pod odgovarajućim uglom.

5. Onemoćala, upinje se da se pomakne, krv se razmazuje po podu, kao prateći vokal simfonijskom orkestru dramatike momenta kroz četvrtinsku sinkopu, dve osmine, polovinu.

MOJA KRVNA GRUPA JE A DUR, NE ZABORAVI DA TO KAŽEŠ LEKARU.

6. Neko prosipa piće po njoj, oči je peku tokom celog acid jazz takta. Obnevidela, suznih očiju i dalje puzi, puzi ka snopu svetlosti.

VRIŠTALA BIH, ALI SE BOJIM SNAGE SOPSTVENOG FALŠA.

7. Poslednji ton, dubok i ozbiljan kao rekвијем za umiruću harmoniju u njoj.

MOLIM VAS; SAMO NE ŽELIM POJANJE SVEŠTENIKA, JA SAM AVANGARDA POBOGU, DAJTE MI FILIPA GLASA.

Pogled se probija kroz vlažne trepavice prema disku kugli, hvata jedan snop koji se zariva u njenu zenicu, vrisak zaglušuje sve i prizori stakla koje pršti na sve strane napadaju je u agresivnim stroboskop epizodama.

Budi se natrag, na podu Geozavoda, i ugleda svoj rasparčani odraz u savršeno očuvanoj disku kugli. Kašlje. Glasom sasvim prosečnog paranoičnog ljudskog primerka koji se prilikom kašlja, čak i kada se zagrcne, pribrojava upale pluća.

Ostaje neko vreme da se zadihana prevrće po podu. Ne čuje ništa do lupanja srca koje se svakim minutom sve više stišava.

Pridiže se, sada po prvi put pomno gleda samu zgradu, shvatajući je. Učinilo joj se da shvata zašto je na kraju života našla sebi „verenika“, zašto se upustila u igru ponovnog otpočinjanja. Na domaku smrti, sigurno se osetila oslobođenom i spremnom da sve iznova proživi. Niko, niko nema prava da plače nad njom.

Izlazi da proveri, sve je po starom. Odlučno se vraća unutra, manično podiže kuglu sa namerom da je razbijje, kad primeti ispis na podu ispod nje:

Možda u kakofoniji odjeka mojih poruka pronadješ nešto vredno i sveto, jedan ton koji je istovremeno i spokojan i uzbudljiv.

Vraća je na pod, mirno izlazi iz Geozavoda.

Tamara Lujak

DOSADA

Pogledom je tražila po prostoriji. Susrela je samo svetlost i prašinu.

Mora da se sakrila negde. Spustila je polako pogled. Nije bila kod kreveta. Prostor između stola i ormana je takođe bio prazan. Okrenula je glavu. Ispred prozora nije bilo nikog.

Rukom je posegnula napred. Osetila je slabašan stisak druge ruke. Susrela je pogled tamnih, tužnih očiju. Okrenula se i spazila njenu snažnu, kovrdžavu glavu. Osmehnula se. Toliko se razlikuje od prve. Pod rukom je osetila i treću svoju glavu. Zadovoljno je promeškoljila svoje ogromno, tromo telo sa tri para ekstremiteta.

Opet je pronašla sebe.

Vedran Volarić

STRANAC U STRANOJ ZEMLJI

1

Sada

„Molim vas, gospođo Crvena, možete li ponoviti što ste upravo rekli?“ upitao je visoki muškarac u crnom odijelu stoeći ispred svjedokinje. Ljudi u sudnici zgražali su se nad njenom posljednjom izjavom i okretali prema mladiću zbog kojeg su se svi okupili.

„Čuli ste što sam rekla“, tiho se oglasila ona, no dovoljno glasno da se njezin glas proširio prostorijom.

„Znam da je tako, međutim zamolit ću vas da kažete to još jednom.“

„Prigovor!“ začuo se niski muškarac u bijelom odijelu koji je sjedio odmah do osumnjičenog.

„Prigovor odbijen“, oglasila se sutkinja.

„Hvala“, rekao je tužitelj, gledajući u debeljuškastu ženu tamne kože koje je držala red u sudnici. Muškarac u crnom odijelu brzinski je skrenuo pažnju s jedne žene prema drugoj; sa sutkinje prema svjedokinji. „Ponovite što se upravo rekli.“

Za to vrijeme osumnjičeni mladić kao i uvijek ukočeno je sjedio, jasno svima pokazujući i dokazujući kako je prestrašen; pogrešan čovjek na pogrešnom mjestu. Međutim, nikome do toga

Vedran Volarić

nije bilo stalo. Svi su osim publike bili na svome poslu, a dok je toga bilo, dobivali su plaće što ih je činilo zadovoljnima.

Odvjetnik u bijelom držao se za glavu. Vidio je da se obrana postepeno raspada i nije znao kako to spriječiti. Činjenica da je sutkinja odbila njegov prigovor te nastavila mučiti svjedokinju, unatoč tome što je ova već odgovorila na postavljeno pitanje tužiteljstva, u njemu je stvarala nervozu. Znao je kako se i sutkinja zgrozila netom izrečene izjave, isto kao što je znao da će ponovno to učiniti nakon što ova ponovi rečenicu.

„Dakle“, rekao je odvjetnik. „Svi čekamo.“

„Ja...“ započela je nesigurno gospođa Crvena dok joj se znoj cijedio s čela. „Ja... Bojim se da će me srce izdati ukoliko ponovno to kažem.“

Jedni su se na to nasmijali, dok su drugi bili uvjereni kako je shvatila da je izjavom osudila mladić na veliku kaznu.

Odvjetnik u crnome se nasmiješio. „U redu, u redu... Imamo liječniku ekipu u blizini, ukoliko vam pozli, no uvjeren sam da to neće biti slučaj.“ Zastao je. „Ponavljam pitanje. Gospođo Crvena, nakon što ste dana 5. ožujka 2015. pozdravili gospodina X – a, je li vam uzvratio na jednak način.“

„Nije“, rekla je žena, što je još jednom izazvalo erupciju čuđenja na sve strane.

2

Prije

Bilo je toplo ljetno jutro kada je gospodin X mirno šetao stazom pokraj glavne ceste. Veći dio grada je provodio dane na moru. Uvjetovan određenim financijskim mogućnostima, nije si mogao dozvoliti odlazak u najveću tekućinu na svijetu. Morao

se zadovoljiti plavim nebom, povremenim povjetarcem i vrelim betonom.

U ruci je držao praznu vrećicu hodajući prema pekarnici. Razmišljao je o istoj temi koja ga je mučila u posljednje vrijeme – o svome životu. Kada bi se tijekom noći budio, brinuo bi se zbog spoznaje da nije oženjen.

S mislima kako da poboljša život i pokuša pronaći sreću, jer su svi njegovi vršnjaci već bili u braku, mimošao se s gospodom Crvenom. Ona je kao i svakog jutra šetala pudlicu te ga je nasmiješeno pozdravila. Međutim, gospodin X je bio toliko zamisljen da nije uzvratio pozdravom.

3

Sada

Odvjetnik u crnome okrenuo se prema poroti. Većina njih se primirila, no još se uvijek među njima moglo pronaći onih koji su bili izvan sebe.

„Tako je“, obratio im se smirenijim tonom. „Nije ju pozdravio.“ Glavom je na trenutak pokazao prema ženi koja je svakog jutra šetala s psom, a sada se nalazila među brojnom publikom. „Čuli ste i sami gospodu Crvenu kada je svjedočila o istinitom događaju.“ Prišao je poroti koja ga je promatrala bez treptanja. „Dame i gospodo, gospodin X nije pozdravio gospodu Crvenu.“

xxx

Na mjesto za svjedočke, sjeo je konobar kafića *Plati, pa se vratiti*. Bila je riječ o starijem gospodinu dugih brkova, koje je njegovalo jednom tjednom još od srednjoškolskih dana. Bore su mu

se sakupile na čelu, a snažna ramena isticala, očito – bio je u dobroj fizičkoj kondiciji.

„Gospodine Plavi, možete li nam potvrditi da ste konobar u kafiću *Plati, pa se vrati* te da je tijekom vaše smjene, dana 5. ožujka 2015. ovaj gospodin“, na trenutak se okrenuo prema osumnjičenom, „došao u spomenuti kafić.“

„Potvrđujem. Dolazi svakog jutra. Uvijek kod sebe ima vrećicu kruha.“

„Što se točno zbilo toga dana?“

„Ušao je u kafić, sjeo na svoje mjesto pokraj prozora i zagledao se prema praznoj cesti. Ja sam mu uredno prišao i pozdravio ga.“

„A što je on učinio?“

„Nije me ni pogledao, nego samo naručio kavu.“

„Bez pozdrava?“

„Bez pozdrava.“

Po treći puta u sudnici je nastalo zgražanje. Neki su se križali, a neki osjetili bol u prsima. Svi su imali nešto za komentirati, isto kao što su svi ponovno usmjerili pogled u gospodina X-a.

„Ukoliko vam je potrebna minuta odmora, samo recite“, obratio se tužitelj svjedoku.

„Ne, sve je u redu“, tiho mu je odgovorio, vidno protresen. U publici su kimali glavama diveći se gospodinu Plavom koji je nakon ovakve teške izjave imao snage i dalje govoriti. Mnogi bi već završili u bolnici, ako ne i u grobu.

„Nažalost, to nije kraj priče, zar ne?“ upitao je više retorički nego upitno odvjetnik u crnome.

„Ne, nije. Nakon što je otisao, na stolu je ostavio dva zlatnika.“

„Dva zlatnika, kažete?“ Odvjetnik je sakrio ruke u džepove hlača dok se šetao unutar dozvoljenog prostora. „Kolika je cijena kave u *Plati, pa se vrati?*“

„Dva zlatnika.“

Ponovno šok i nevjerice.

„Dame i gospodo, kao što ste upravo čuli gospodin X toga dana nije ostavio napojnicu.“

4

Prije

Nakon što je kupio kruh, gospodin X se kao i svakoga jutra uputio u obližnji kafić. Sjeo je na uobičajeno mjesto i zagledao se kroz veliki prozor. Duboko je izdahnuo, sav jadan što je usamljen. Konobar mu je prišao s pozdravom. Ovaj ga nije pozdravio, nego samo naručio kavu. Potom je vratio pogled kroz prozor, a nakon što mu je kava bila postavljena na stol, pogledao je bračni par udaljen dva stola od njega. Držali su se za ruke, smješkajući se jedno drugome.

Popivši kavu u tišini, udubio je pogled u pod, a zatim iz novčanika izvadio dva zlatnika. Htio je ostaviti napojnicu, ali novčanik mu je bio prazan. Stavio je na stol ono što je imao, a potom se polako ustao, uzeo vrećicu s kruhom i uputio u stan.

5

Sada

Odvjetnik u crnome okrenuo se prema poroti. Većina njih se primirila, no još se uvijek među njima moglo pronaći onih koji su bili izvan sebe.

„Tako je, dame i gospodo“, rekao je tužitelj obraćajući se poroti. „Gospodin X je redovito davao napojnice, ali ne i toga dana. Ne i toga dana...“ Glasno je izdahnuo kako bi njegov uzdah

svi mogli čuti. Pogled mu se udubio u mrtvu točku, a potom vratio prema poroti. „Ne samo da ga nije pozdravio, nego čak nije ni ostavio napojnicu. No pitanje koje si moramo postaviti glasi ovako: *Može li gore?* Sljedeći svjedok, potvrdit će nam da može.“

xxx

Na mjesto za svjedoke, sjeo je najbolji prijatelj gospodina X, gospodin Žuti. Bila je riječ o visokom mladiću, mršava stasa i dobra glasa. Bavio se pjevanjem u gradskom zboru, a uz to bio je član nekoliko glazbenih skupina.

„Gospodine Žuti, vi ste najbolji prijatelj gospodina X-a?“ tužitelj je upitao očito.

„Tako je. Poznajemo se još od djetinjstva.“

„Preskočit ćemo od djetinjstva sve do 5. ožujka 2015. Bilo je poslijepodne kada ste došli do stana osumnjičenog. Zbilo se to trenutak prije početka prve utakmice pretkvalifikacija za kvalifikacijski krug treće jakosne skupine lige sjever za opstanak naše pseče reprezentacije hokeja na umjetnom pijesku od 4 do 4 i pol godine starosti.“

„Tako je. Došao sam do njega s dvije limenke pive. Pokucao sam na vrata, a on me ubrzo pustio u stan.“

„Lijepo, lijepo. Međutim, što se zatim dogodilo?“

„Zatim...“ Gospodin Žuti sav je pocrvenio, a usnice su mu počele drhtati. „Zatim je...“

„Što?“ Svi su s nestrpljenjem čekali izjavu. „Primijetio sam da je televizor ugašen. Stoga sam ga pitao mogu li ga upaliti, a on mi je uzvratio s pitanjem.“

„Što vas je pitao?“ nježno se oglasio odvjetnik.

„Pitao me Zašto?“ Publika se šokirala. „Rekao sam mu da će

sada biti utakmica. A on... On me pitao *Koja utakmica?*“

Tri žene u publici pale su u nesvijest.

6

Prije

Poslijepodne dana o kojem su svi pričali, gospodin X nalazio se u svom malom stanu, razmišljajući kako bi ga bilo lijepo dijeliti s ljepšim spolom. Kroz otvoreni prozor pustio je svježi, ali i vrući zrak da mu bude prijatelj. A kada je već bio kod prijatelja, njegov se najbolji nalazio ispred vrata. Začuo je nečije kucanje, pitajući se tko bi to mogao biti. Nije imao ugovorenog druženja s gospodinom Žutim, kao što mu nije zasmetalo kada je ugledao njegovo lice s druge strane vrata. Ovaj je ušao, dao mu neka otvoriti pive, a potom ga upitao može li upaliti televizor. Gospodin X danima nije gledao televiziju, pa ga je pitao *zašto*, a kada mu je ovaj rekao za utakmicu, pitao ga je *koja utakmica*.

7

Sada

Odvjetnik u crnome okrenuo se prema poroti. Većina njih se primirila, no još se uvijek među njima moglo pronaći onih koji su bili izvan sebe.

„Dame i gospodo“, glasno je rekao tužitelj, gledajući malo u porotu, malo u publiku, malo u sutkinju, malo u bespomoćnu obranu, malo u osumnjičenog. „Treba li još nešto nadodati? Gospodin X nije ni znao za utakmicu. Tako je, dobro se čuli, nije ni znao.“ Zastao je. „Nemam više svjedoka.“

Vrijeme je nastavilo teći; za neke iznimno brzo, a za neke iznimno sporo. Porota je u zatvorenoj prostoriji donosila odluku, dok su svi ostali čekali u sudnici ili u hodniku zgrade. Gospodin X jedva se suzdržavao od suza. Svaki puta kada je pogledao svog odvjetnika, ovaj je sklopljene šake stavio ispod brade, a potom polako ispružio ruke. Imitirajući boksački zahvat, davao je do znanja svome klijentu neka bude snažan i neka izdrži.

U sudnicu se vratila porota, a sutkinja nije morala primiriti prisutne jer su svi s nestrpljenjem iščekivali čuti izrečenu kaznu osumnjičenome. Jedan se od članove porote ustao, držeći papir u rukama. Ustalo je i tužiteljstvo, kao i obrana. Gospodin X bio je šoku.

„Porota je donijela odluku“, rekao je član porote. „Prema prvoj optužnici, gospodina X nije pozdravio gospođu Crvenu. Porota ga zbog toga smatra krivim. Prema drugoj optužnici, gospodin X nije pozdravio konobara. Porota ga zbog toga smatra krivim. Prema trećoj optužnici, gospodin X nije ostavio konobaru napojnicu. Porota ga zbog toga smatra krivim. Prema četvrtoj optužnici, gospodin X nije znao za odigravanje prve utakmice pretkvalifikacija za kvalifikacijski krug treće jakosne skupine lige sjever za opstanak naše pseće reprezentacije hokeja na umjetnom pijesku od 4 do 4 i pol godine. Porota ga zbog toga smatra krivim.“

Međutim, nakon detaljne analize događaja koji su doveli do svih grozota koje je gospodin X počinio, porota ga oslobođa od svega navedenog. No zbog spoznaje kako gospodin X još uvijek nije u braku, poput svih njegovih vršnjaka, očito je kako je prekršio najvažnije društveno pravilo i dao do znanja da nije men-

Stranac u stranoj zemlji

talno zdrav. Zbog toga u ime društva, a ne porote, od ovog tre-na do kraja života šalje ga u mentalnu ustanovu.“

Svršetak

Jelena Crnjaković

ZAMJENA

Od prvog trena sam znala da mi ne pripada. Čim sam vidjela te velike, plave oči znala sam da nije moj. Bio mi je potpuno nepoznat. Stranac. Uljez. A ja nikome nisam smjela pokazati da to znam.

„Sve bebe imaju svijetle oči“, rekao je moj zgodni, crnooki suprug kad sam napomenula kako je neobično da dijete nema niti njegove tamne niti moje čokoladne oči, „Uostalom, moja majka ima plave oči, možda je boju naslijedio od nje.“

Kimnula sam glavom iako se zapravo nisam slagala s njim. Odlučila sam pokušati još jednom.

„Ali ovo je dječak. Cijelu su nam trudnoću, do samog kraja, govorili da ćemo imati kći. Kako odjednom dječak?“ zavapila sam tužno, moleći u sebi da on uvidi kako je došlo do zabune. Dali su nam krivo dijete!

„Zaboga, Marina, kao da je ovo prvi put da su doktori pogrešno procijenili spol!“ odvratio je nehajno, zaljubljenog pogleda čvrsto prikovanog za strano dijete u mojim rukama.

Znala sam da sam izgubljena. Nikada mi neće vjerovati! Volio je ovog dječaka i mislio je da je naš! No, nisam mogla odustat! Čim sam smogla malo snage ustala sam iz bolničke postelje i krenula po rodiljnog odjelu. Bol je bila žestoka, rez me bolio i pekao, svaki korak mi je bio pakao i bila sam slaba, ali morala

sam ju naći! Negdje u ovim sobama, uz nečiji krevet, u malenoj kolijevci nalazi se moja kći. Morala sam ju što prije pronaći kako bi se lakše izgladio ovaj nesporazum. Lagano sam ulazila u sobu za sobom kako bi pogledala svu novorođenčad i njihove majke. Većina ih je spavala. S onima koje su bile budne lako sam našla zajedničku temu i izliku zašto sam tamo. Uspjela sam pogledati sve bebe. Niti jedna od njih nije bila moja. Ostala mi je još samo jedna soba. Bila sam tako umorna, no othrvala sam se iscrpljenosti i ustala sa kreveta mlade majke s kojom sam upravo čavrljala. Kći joj je bila nadasve ljupka, plave kose i očiju boje lješnjaka. Bila je divna, ali nije bila moja. Moja djevojčica me čekala u idućoj sobi. Morala je biti tamo! Kad sam ustala zavr-tjelo mi se u glavi. Napravila sam tek jedan korak prije nego me zaustavio paničan glas majke iz postelje.

„Kvarite!“ gotovo je vrисnula i odmah pritisnula zvonce sa strane kreveta.

Spustila sam pogled i ustanovila da je u pravu. Pidžama boje breskve bila je natopljena krvlju. Zasigurno je pukao jedan od šavova na mjestu carskog reza. Znala sam da moram stići do posljednje sobe prije nego dežurna medicinska sestra stigne do mene. S mukom sam napravila jedan korak prema vratima, pa potom još jedan.

„Stanite! Kamo čete? Jako kvarite, ostanite ovdje dok ne stigne sestra!“ molećivo je vikala djevojka odvajajući svoju kći od sebe i spuštajući je u kolijevku kako bi mi došla pomoći.

Nemoj ju pustiti! Može nestati ako ju spustiš! Drži ju čvrsto! Željela sam joj doviknuti, no morala sam usredotočiti svu energiju na kretanje. Uspjela sam izaći na hodnik i napraviti nekoliko koraka prema idućoj sobi. Oslanjala sam se na hladan zid boreći se da ne klonem. Mislila sam da više nemam niti zrnce

Jelena Crnjaković

snage u izmrcvarenom tijelu kad se čuo plač. Prvo sitan, zatim sve glasniji i prodorniji! Moja kći je znala da dolazim po nju! Osjetila me! Dozivala me! Pokrenula sam se brže nego sam mislila da je moguće. Prebrzo za svoje stanje. Posljednje čega se sjećam je ljutito lice medicinske sestre i prodoran plač djeteta. Mog djeteta.

Tri mjeseca kasnije sjedila sam u dnevnom boravku svog doma jednako neutješna kao i tog dana. Sve je moja krivnja! Da sam bila snažnija, da se nisam onesvijestila moja bi kći sada bila uz mene. Ne bi otišla kući iz bolnice sa ženom koja joj nije majka. A ja ne bih imala ovog stranca u kući i bijesnog muža koji mi je prijetio rastavom ukoliko ne odem na savjetovanje sa psihologom. Razumjela sam ga, zaista jesam! Toliko smo se namučili da začnemo.

Udala sam se u trideset i sedmoj. Kad sam dokučila da želim dijete, iako sam cijeli život tvrdila suprotno, bilo mi je gotovo četrdeset. Nismo mogli začeti prirodnim putem. Nakon dvije godine računanja plodnih dana i vođenja ljubavi po rasporedu uvidjeli smo da moramo na medicinski potpomognutu oplodnju. Nije uspjelo iz prve. Trebalo je četiri pokušaja da napokon ostanem trudna. Tada su uslijedile prave muke. Kao starija majka strahovala sam od brojnih komplikacija. Ipak, kako su mjeseci odmicali, a moj trbuš rastao moji su se strahovi topili. Počela sam uživati u trudnoći. Znala sam da mi je posljednja. Dijete koje će roditi bit će mi jedino. Imala sam previše godina i premalo volje da ponovo prođem torturu uzimanja hormona, odlazaka u kliniku, beskrajnih pregleda, vađenja krvi te uspona i padova koji bi bili potrebni za drugo dijete. Stoga sam svu ljubav usmjerila na ovo koje mi je

bilo u utrobi. Kad su mi rekli da je djevojčica bila sam presretna. Franko je priželjkivao sina, no znala sam da će voljeti kći. Očevi su uvijek slabi na kćerkice. Preostala je još jedna prepreka: zbog problema s kralježnicom morala sam na carski rez.

Tu je sve krenulo krivo. Operacija se zakomplicirala, izgubila sam podosta krvi i na posljetku ostala bez maternice. Nije me bilo briga, već sam znala da neću imati više djece. No, negdje u svem tom kaosu moja je kći nestala, a zamjenio ju je nepoznat dječak. Dok sam bila na operaciji došlo je do pogreške koju nitiko nije priznavao niti se trudio ispraviti ju. Kad napokon više nisam mogla šutjeti, svima sam rekla da to dijete nije moje. Sve što sam dobila bili su sažalni pogledi. Isprva sažalni, potom zabiljni, a onda i ljutiti. Nitko mi nije vjerovao. Čak ni Franko. Posebno ne on.

Obožavao je dječaka i ništa nisam mogla učiniti da ga uvjirim kako to nije njegov sin. No i dalje sam svakodnevno pokušavala. Kako me samo mrzio zbog toga! Ipak je ostajao. Bojao se za dječaka. Taj maleni stranac je okupirao svaki aspekt njegova života. Brinuo se za njega stoga što ja nisam niti željela niti mogla. Plašilo me to dijete. Gledao je u mene tim meni užasavajuće stranim očima punim očekivanja. Nisam se usudila držati ga, kupati, niti se na bilo koji način skrbiti o njemu. Mislila sam da će ga ozlijediti. Da je to bila moja kći, moja djevojčica kojoj sam devet mjeseci pričala, pjevala i čitala ne bi me bilo strah. Nas dvije smo imale sponu. Nosila sam ju ispod srca. Voljela sam ju i nikada joj ne bih učinila nažao. Za uljeza nisam osjećala ništa. Nisam ga mrzila, no nisam se mogla prisiliti da ga volim, čak ni da ga žalim. Nije bio kriv za ništa, savršeno sam toga bila svjesna, no duboko u sebi sam mu zamjerala. Stoga mu se nisam približavala. Nisam mogla znati hoće li moj manjak osjećaja

jednom prerasti u mržnju i navesti me da mu naudim. Sigurnije za oboje je bilo da se držim podalje.

Iz razmišljanja me prenulo lupanje ulaznih vrata. Franko je došao kući. Širokim je, bijesnim koracima umarširao u dnevni boravak. U dječjoj je sobi strano dijete vrištalno. To sam primijetila tek pod teretom suprugovog optužujućeg pogleda. Toliko sam se naučila ignorirati svaki znak tuđeg djeteta u svom domu da ga nisam ni čula kako plače ukoliko netko ne bi bio ovdje da mi ukaže na to. Franko je jurnuo u smjeru plača. Vratio se čvrsto držeći jecajućeg dječaka.

„Kako možeš!“ siknuo je na mene „Sjediš ovdje dok ti sin vrišti!“

„On nije moj sin!“ rekla sam već automatski, ne očekujući da će mi zaista povjerovati. Nikada nije.

„Varaš se!“ uzvratio je pomalo pobjedonosno, dobacivši mi jednim kratkim pokretom kuvertu za koju nisam ni primijetila da mu je u ruci. „DNK test“, odgovorio je na moje nepostavljeno pitanje „Odveo sam ga na testiranje kad je postalo jasno da tvoje nebuloze o zamjeni u rodilištu nisu samo privremeno ludilo. On je moj sin! Zato prestani s glupostima ili ču te, kunem se, spremiti na psihijatriju!“

Odmarsirao je iz sobe ne shvativši da je upravo u komadiće slomio ono što je preostalo od mog svijeta. Dijete je uistinu bilo njegovo, test je to jasno dokazivao. Ali nije bilo moje, to sam zna la svakom stanicom svoga tijela. Postojalo je samo jedno objasnjenje. Franko me je prevario.

Potvrdu svojih sumnji i odgovore na sva svoja pitanja dobila sam točno pet tjedana kasnije. U kuću do naše doselila je nova

stanarka. Nećakinja drage starice koja je u toj kući proživjela cijeli svoj vijek i ostavila ju u nasljedstvo svojoj jedinoj živućoj rođakinji. Lana je bila plavooka plavuša sa predivnom kćeri očiju boje čokolade. Mojom kćeri!

„Ne mogu vjerovati da smo bile u rodilištu u isto vrijeme i da su nam djeca rođena na isti dan!“ oduševljeno je ciknula kad sam ju upitala o rođenju moje kćeri koju je svojatala. „Zamislite, bile smo svaka na svom kraju hodnika, vi u prvoj, a ja u zadnjoj sobi! Šteta što nismo imale prilike razgovarati prije nego sam bila otpuštena. Do sad smo već mogle biti dobre prijateljice.“

Uzvratila sam joj samo slatkim osmijehom. Nisam smjela dopustiti da shvati kako znam istinu. Mogla je ponovo pobjeći s mjestom djetetom. Naprotiv, činila sam sve kako bi se Lana što više udomaćila i opustila u mom društvu. Čak je i Franko bio ugodno iznenađen. Sve sam ih uljuljkala u lažni osjećaj sigurnosti. Počeli su biti neoprezni s informacijama. Tako mi je Lana rekla da je zapravo cijelu trudnoću mislila kako nosi sina, a Franko mi je priznao da ju je poznavao još u srednjoj dok je živjela kod tetke.

Polako je sve sjedalo na svoje mjesto. Njih dvoje su bili ljubavnici tko zna koliko dugo. Vjerojatno je sve započelo još prije tri godine kada je Lana pokrenula postupak rastave, a ja sam još bila u očajnom paklu umjetne oplodnje. Franko bi me ostavio, no očito je moja oplodnja uspjela istovremeno kad su i njih dvoje začeli dijete. Oduvijek je želio sina. Zašto ne zamijeniti neželjenu kći vanbračnim sinom? Tako on ne bi bilo kopile već bi imao njegovo prezime i sve blagodati obitelji dok bi moju kći odgajala razvedenica. Nisam to planirala dopustiti!

Tog sam dana ispraznila sve svoje i Frankove bankovne račune. Podigla sam čak i novac sa štednje za kopilana. Spakirala sam samo osnove. Nekoliko komada odjeće i prethodno naba-

vljene lažne dokumente za mene i sve što je jednoj bebi moglo zatrebatи na kratkom putu do aerodroma i dugom letu. Još nije bilo ni podne i ulica je bila tiha i pusta. Blagodati života u slijepoj ulici na rubu grada. Došla sam do kolijevke pa još jednom pogledala u stranca koji je zauzimao mjesto moje kćeri. Čak ga ni sada nisam mogla mrziti. Ipak, trebala mi je sva snaga volje da se prisilim uzeti ga u naručje. Njegova težina u mojim rukama bila je neprirodna, pogrešna. Uznemirio se, kao da je nekako znao što slijedi, no ostao je tih. Dovoljno tih da se neprimjetno ušuljam u Laninu kuću i ostavim ga u njenoj spačoj sobi. Znala sam da se u ovo vrijeme tušira nakon što se vрати iz igraonice. Imala sam barem deset minuta. Požurila sam do dječe sobe i napokon zagrlila svoju kći. Nisam ju prije toga smjela dotaknuti iako sam čeznula za tim. Franko bi bio sumnjičav da sam držala „tuđu“ kći kad sam se toliko protivila brizi za „našeg“ sina. Stoga sam morala čekati. Sada je napokon bilo vrijeme i osjećaj je bio božanstven. Dio mene, toliko dugo izgubljen, napokon je bio ovdje. Krv moje krvi, tijelo mog tijela i srce mog srca. Bila sam potpuna.

Nisam ni shvatila kako trčim dok se nisam zatekla u automobilu. Vožnja do aerodroma mi je isto tako prošla u magli. Opuštala sam se tek u avionu, dok je moja djevojčica napokon mirno spavala pokraj mene. Dug je put do Namibije, ali tamo ćemo biti potpuno sigurne. Nitko nas neće ondje tražiti, a čak i da nas pronađu Namibija ne izručuje bjegunce. Sumnjam da će nas itko tražiti. Franko i Lana napokon mogu zajedno živjeti sa svojim sinom. Nas dvije smo im bile samo smetnja. No morala sam biti na sigurnoj udaljenosti. Zbog sebe i djevojčice koju sam već jednom izgubila. Možda ćemo biti strankinje u tuđoj zemlji, ali zauvijek ćemo imati jedna drugu.

Gotovo je. Mučenje je napokon završilo. I protiv volje sam osjećao ogromno olakšanje. Znao sam da je to pogrešno i da bih trebao biti tužan, možda čak i slomljen. Istina je bila da mi je laknuo. Jednostavno ju više nisam mogao gledati kako propada. Očaj joj je izobličio crte lica, zagušio vedrinu, ugasnuo oči, dok napokon više nije ostalo ništa od žene koju sam poznavao. Znao sam da je veliki dio toga moja krivnja. Trebao sam biti pametniji, pažljiviji. Trebao sam predvidjeti posljedice svojih postupaka. Znao sam da s Marinom nešto nije u redu. Znao sam to jako dugو i nisam činio ništa. Nadao sam se da će se situacija popraviti, da će se moja supruga trgnuti iz ludila koje ju je polako obuzimalo. Činilo se da joj je bolje. Trebao sam odmah znati da nije. Nitko se ne oporavi toliko brzo. Ipak nisam poduzeo ništa. I sad je jedan život bio izgubljen.

Barem je bio lijep dan za pogreb. Ironično sam pomislio ulazeći u predsoblje svog doma. Krajem sam oka pogledao kalendar i sa zaprepaštenjem shvatio koji je datum. Točno su dvije godine prošle od kada je Marina otela Laninu kći i netragom nestala. Sjećam se svega kao da je bilo danas. Kad je Tena nestala nisam mogao vjerovati da ju je Marina odvela. Nije bila sposobna voljeti niti naše dijete, zašto bi uzela tuđe? Tek kada sam viđio kako je uzela sav naš novac bio sam sklon povjerovati da se to uistinu dogodilo. Žena koju sam nekada ludo volio ostavila je naše dijete u tuđoj kući i otela njenu kći. Potom je netragom nestala. Nije me to trebalo toliko iznenaditi. Od Matkovog rođenja moja je voljena supruga prestala postojati. Njeno je mjesto zauzela poludjela, nestabilna žena. U ove sam dvije godine raz-

govarao s nekoliko psihologa pokušavajući shvatiti što se točno dogodilo. Sve se manje–više vrtjelo oko sličnih teorija. Marina nikada nije stvorila vezu s Matkom jer nije bila pri svijesti tokom njegova rođenja. Nije ga vidjela niti držala. Kako je cijelo vrijeme mislila da će roditi kći stvorila je tu ludu teoriju o zamjeni djece u rodilištu. Naš joj je sin bio samo stranac. Nečije tuđe dijete zabunom dano njoj. Sve dok ja nisam napravio DNK test glupo misleći da će tako stati na kraj njenom ludilu. Zapravo sam ju samo uvjerio u to da sam joj bio nevjeran. Kako joj je točno palo na pamet da je Tena njena, a ne Lanina kći nikada neću znati. Ako je to uopće bilo ono što se dogodilo. To je samo jedna od teorija kojima su mnogi kroz godine pokušali objasniti Marinin čin. Sam sam odavno prestao tražiti objašnjenja i opravdanja. Bio sam prezauzet čišćenjem nereda koji je ostavila za sobom.

Nikada neću zaboraviti Lanine očajne krikove. Kad su joj rekli da su moja supruga i njena kći viđene na aerodromu u očajanju si je čupala dugu, plavu kosu i grebala lice. Nakon toga je tonula sve dublje i dublje. Sada je napokon našla mir.

Iz razmišljanja me trgnuo topot malenih stopala.

„Tata!“ sretno je vrisnuo Matko pružajući punašne ruke prema meni. Podigao sam ga, a on me zagrljio kao da sam bio odsutan godinama, a ne tek nekoliko sati. Dadilja se smiješila iz hodnika. Pogled na nju me sjetio na događaj od prošlog tjedna. Moj sin ju je nazvao majkom. U jednom se trenutku zabavljao u mnoštvu igračaka raširenih po cijelom dnevnom boravku. U sljedećem je podigao pogled, usmjerio ga ravno na nju i jasnim glasom zaustio „Mama.“ Srce mi je propalo u pete. Matko nikada neće poznavati svoju majku.

Jedno će drugome zauvijek ostati stranci.

Tanja Milutinović

SAM U GRADU

Razlog zašto se Roman obreo u tom gradu bio je jednostavan. On nije znao šta će sa sobom. Osim toga, bilo je nepojmljivo i nedopustivo da kao čovek koji je pola života proveo na vodi, i obišao pola zemaljske kugle, ne vidi tu veliku i čuvetu reku. Roman je sada imao previše slobodnog vremena. Bio je kapetan, trenutno ukotvljen, na mukama kako da osmisli vreme. Ni je imao porodicu a ni neku značajnu vezu. Stupivši na tlo, brzo je iscrpeo sve resurse koji su mu mogli doneti razonodu. Osetio je da ga hvataju nervoza i nezadovoljstvo. U zadnja dva meseca, ušao je u afere sa nekoliko udatih žena i pokušao bezuspešno da uspostavi vezu sa nekoliko slobodnih. Sve prijatelje je već obišao, sve bolje klubove i čuvene restorane izgustirao. Nije bio tip koji ume sam sebe da zabavi, niti usamljenik koji se dobro oseća samo u svom društvu. Nervoza se povećavala i osetio da je došao čas kada će moći da je umiri samo marihanom. No, posle nekog vremena ovakve sedacije, poželeo je da povrati svoju staru energiju i odustao je od ovog užitka.

Jedne večeri, menjajući kanale, naleteo je na reportažu o gradu kroz koji je proticala ta velika reka. Impulsivan, kakav je od uvek bio, spakovao se iste večeri i rezervisao avionsku kartu. I eto, tako se kapetan, kao što rekoh, obreo u jednom gradu sa svim slučajno. Nije ga interesovao grad, no samo voda. Reka je

bila njegova misija. Smatrao je da se našao na jednoj krajnje nezanimljivoj destinaciji, na kojoj nema šta da sa vidi, niti da se sazna. No, on i inače nije bio tip koji se vodio željom da rovari po muzejima i obilazi kulturno istorijske spomenike. Mogao ga je zagrejati dobar noćni provod, neka vatrena lepotica, gomila raspoloženih ljudi, a ne predmeti, priče, eksponati...to je za njega bilo nešto mrtvo. A on je oduvek samo slavio život. No ipak, grad ga je iznenadio. Prolazeći ulicama na svakom koraku naleteo je, a bilo je kao da su one naletale na njega u želji da mu opovrgnu mišljenje o gradu, na prelepe kuće, staru arhitekturu, kitnjaste fasade... Lutajući ulicama, činilo mu se da prelazi iz jednog u drugi vek, da šeta kroz istoriju grada, mada je istoriju svesrdno kanio da izbegne. Malo, pomalo zaboravio je na reku. Hodao je levo, desno ulicama, dopuštao je da ga zgrade posmatraju. Osećao je neme oči iza zavesa, čutljive poglede sa praznih balkona ukrašenim patiniranim ornamentikom. Sve te kuće činile su mu se živim bićima, lepoticama, pomalo uobraženim i hladnim. Neobično su mu se dopale, mada, ako je nešto kapetan prezirao, to su bile hladne, distancirane lepojke. Jer kapetan je takođe, kao i svaki otvoren i komunikativan čovek, imao veliku pizmu prema distanci. Ipak, sada je poneseno prolazio ulicama, čudeći se šarolikosti fasada, kipova životinja i ljudi, maštovitosti reljefa na svakoj toj maloj dvospratnoj i trospratnoj zgradici. Sa estetske strane sve je bilo savršeno. Zašto li je onda šetajući tuda osetio izvesnu nelagodu? Zaputio se ka svom hotelu. Hotel u kome je odseo bio je klasičan i udoban. Uslugom je bio zadovoljan. Posluga je bila odmerena, ophodila se uslužno. Niko nije bio neprijatan prema njemu. I pored toga osećaj nelagode nije jenjavao.

Romana je košmar probudio jako rano. Shvatio je da je plakao u snu. Nije mogao da se seti kad je zadnji put plakao. Želeo je što pre da ode do reke. Znao je da će ga voda umiriti, oprati. I zaista, dok je sedeо na klupi konačno gutajući očima vodu, raspoloženje mu se popravilo. Poželeo je da tu ostane ceo dan. Vreme je bilo divno, drveće još uvek bujno, tek malo prošarano oktobrom, dan beše topao i vedar. U daljinи, tekla je ta velika voda, tako drugačija od mora. Romanu se učinilo da reka ide nekim svoji putem, ravnodušna, ne obazirući se ni na šta, da se eto proteže kao neka velika mačka, tu podno njegovih nogu, svesna da je gleda, ali potpuno nezainteresovana za njegovo prisustvo. Namrštio se. Ova indolentnost ga je blago lecnula. More je osećao kao da mu pripada. I kada je divljalo i bunilo se i kada je pretilo da ga proguta, činilo mu se da to ima veze sa njim, da je besno na njega, da to njemu preti, a kada je bilo mirno izgledalo je da ga nagrađuje, voli i prihvata. Reka, pak, valjuškala se tromo pred njegovim očima – nije bila sa njim, samo je prolazila pored njega.

Klupe oko Romana nisu dugo ostale prazne. Uskoro se skupilo mnogo naroda: porodica, parova, prijatelja u šetnji... Od jednom je bio okružen svetom. Začudo, umesto da ga to opusti, jer se oduvez osećao življe u gomili, sada ga je gužva oneraspoložila. Leteo je pogledom preko svih tih ljudi pokušavajući da dokuči izvor svoga nemira.

Dunuo je jak veter. Sa svih strana zakrečale su svrake. Trgnuo se. Toliko svraka nikad nije čuo. Ovo je nekakav vražji svrakograd, pomislio je. Poželeo je da je u sobi, digao se sa klupe i žurno krenuo u pravcu hotela.

– Gospodine, gospodine! - Neko ga je povukao za rukav. Zatudio se. Žena koja ga je zaustavila pružila mu je njegovu torbu.

– O moj bože! O, hvala vam, baš vam hvala - zahvaljivao joj se na engleskom.

– Unutra su mi sva dokumenta!! Gde ste je našli?

– Tamo na klupi, gde ste sedeli – odgovorila je zadihano. Očigledno je trčala za njim.

Preplavio ga je strah pomešan sa radošću. – Spasli ste me, zaista. Molim vas, dozvolite mi da vas povedem na piće, ma hajdemo najbolje na ručak! – dodao je odmeravajući je. Bila je prijatnog izgleda. Nije bila upadljivo lepa, ali mu se dopadala. Nije loše, pomislio je, i mada je žena bila u komotnom mantilu, on je, kao vrsni poznavalac, mogao lako uočiti izvesne potencijale u njenoj figuri. Žena ga je gledala oklevajući.

– Ne bih mogla sada, zaista... sa prijateljima sam ...

– Onda dođite večeras do restorana „Viktorija“ – smeškao se.

Po njenom držanju ocenio je da se ona dvoumi, ali je osećao da je privlači.

– Čekaću vas u 18 h. Navratite prijateljski, znate, ne poznam nikoga ovde, malo ćemo razgovarati...

– Hvala na pozivu – pogledala ga je u oči – možda kada se završi predstava

navratim da popijem piće. Ja i sama tu često dolazim. To je slučajnost, radim u blizini...sad žurim, prijatan boravak - ljubazno je izdeklamovala i udaljila se žurnim korakom.

U svojoj sobi kapetan se spremao za večeru. Eto, sad je imao i sastanak. Oduvek se lako približavao ženama. Prisećao se njenoga lica. Imala je pravilne crte. Možda malo veći nos, ili je bio malo špicast... ali je imala lepu figuru. Bila je visoka i vitka. Mislio je na njene duge noge u uskim pantalonama....možda na kraju ipak provede uzbudljivo veče. Naneo je omiljeni parfem i

pogledao se samouvereno u ogledalo. Umeo je sa ženama. Umeo je da ih privuče, da ih osvaja, da ih zaintrigira i drži u stanju stalne napetosti. Kao i obično osetio je divni nemir koji ga je obuzimao kada je išao ka novoj ženi. Jeste da je došao zbog reke, ali nije bila njegova krivica što je takav magnet za dame. Pun sebe, uzbudjen, uputio se ka restoranu. Njegova zvanica je već sedela za stolom i srkala čaj. Podigla je pogled kada se on pojavio. Video je da ga očima prihvata. Umeo je nepogrešivo da oseti, već samo i po njenom pogledu, kada ga žena pušta sebi. Oči su joj se ljupko skupile kao da želi da izoštari vid, a onda su skliznule sa njegovog lica sve do cipela. Skoro da je to osetio kao dodir. Prošli su ga trnci. E, tako treba, pomislio je i udobno se zavalio поред nje.

Kapetan je izronio iz sna kao davljenik koji udiše spasonosni dah. Usta su mu bila suva. Jedva je dolazio do vazduha. Celo telo mu se treslo, smirivao ga je teško, sporo, kao da nije pripadalo njemu. Napolju su svrake iritantno kreštale. Osećao je teskobu. To je zbog njih, mislio je. Zapitao se da nije predugo koristio marihuanu.

Još nije bilo sasvim svanulo, ali žena je već otišla. Učinilo mu se da je sve sanjao. Nije osećao njen miris, niti primećivao druge znakove prisustva. Gledao je da li je nešto zaboravila. Sedeo je u krevetu ozlojeđen i turoban. Čekao je da oseti zadovoljstvo zbog zasićenog tela, ali tu je bila samo ona stalna, tinjajuća nelagoda. Pitao se šta je ta žena učinila, ili šta nije učinila, da bi on ostao nezadovoljan. Štaviše, bila je to zgodna i čulna žena, i nije bilo razloga da ne poželi da je opet vidi. Ali on to nije želeo. To ga je još više ozlojedilo. Kivan na sve oko sebe, izašao je napolje. Vražji grad. Šta je to čime unosi nemir u njega, sad je već želeo

da po svaku cenu dokuči. Šetao je, zavirivao svuda, išao čak i u luna park, ali osećaj nelagode nije jenjavao. Prvi put u životu bilo mu je lepše da sedi sam u sobi.

To znači da je uzrok nelagode, šta god to bilo, bio u ljudima.

Proputovao je čitav svet, zalazio u negostoljubive krajeve, kretnao se sa sumnjivom svojtom, bio u gradovima, razrušenim, opustošenim, sa ljudima siromašnim, ojađenim, ali ovakvu neobičnu nelagodu nije iskusio. A koren, živac sveg tog osećaja bio je u nekoj izolovanosti, bolesnoj usamljenosti, kakvu nigde nije osetio.

U tom tumaranju kroz misli i ulice, dočekao je veče. Obilazio je klubove, sa nadom da će se konačno opustiti kad bude u svom elementu. Sa vrha jedne zgrade začuo je glasnu muziku. Pronašao je ulaz. U klubu je bilo zamračeno. Na bini je svirao bend a oko njega je igrala grupa devojaka. Kapetan je otisao do šanka i naručio piće. Niko ga nije pogledao. Seo je za šank i posmatrao. Zabava je u jeku – sve je tu, muzika, buka, pokreti, a opet nešto nije u redu. Obuzeo ga je neobjašnjiv jad. Tražeći mu uzrok, lutao je pogledom po prostoriji. Po hrani i kolačima postavljenim na šanku shvatio je da je banuo na nečiji rođendan. Ali, u kontrastu sa prazničnim raspoloženjem, lica slavljenika su bila straga i zvanična. Devojke su skakale i pevale, ali on nije osećao njihovu radost. U glavi mu se mutilo od pića. Da shvatio je, to je to, nema radosti. Sve je kao nemi film. Lagnulo mu je što je našao uzrok svoje neobjašnjive teskobe.

– Što se niko ne smeje? – pitao je šankera.

– Molim gospodine? – šanker ga je pogledao procenjivački, odmeravajući koliko je pijan.

– Niko se ne smeje, čoveče!

Premotao je film u glavi od trenutka kada je kročio na aerodrom pa do ovog momenta. Za sve to vreme njemu se niko nije

osmehnuo! I ne samo njemu. Ljudi se nisu osmehivali ni jedni drugima. Niti je video jedno nasmejano lice. Niti je čuo smeh, kikotanje...

Čudo jedno, zabezeknuo se. Kakav je to grad u kome se niko ne smeje? Pomislio je na ženu sa kojom je proveo noć. Eto šta joj je nedostajalo. Osmeh. Zbog toga se osećao čudno i prazno nakon noći sa njom. Ta žena se od prvog do poslednjeg trenutka nije osmehnula. Nije izgledala tužno, niti utučeno, ona se jednostavno nije osmehivala. Kao da je zaboravila tu veštinu. Možda je osmeh zabranjen, već dobrano pripit motao je bunovno po glavi. Ni dole na reci, ni po ulicama, niti u restoranu, ni sad ovde na zabavi nije video ni jednog nasmejanog lica. Pa ovo je proslava, zabava! Revoltirano je ustao, prišao maloj bini, i počeo da skače u ritmu muzike. Devojke su mu napravile mesta, ali nijedna se nije osmehnula. Iznerviran, kapetan se demonstrativno okrenuo i napustio klub. Setio se šta mu je pokvarilo sedenje pored reke – svi ti ljudi koji su se okupili, pričali, žamorili, a nisu nijednom razvukli lice u osmeh. To je budilo osećaj mučnine i teskobe. Kako li samo žive? Možda to ne primećuju. Možda su se s tim svikli... možda je to prešlo u naviku, a zatim postalo običaj i neki kodeks ponašanja.... Posmatrao je na ulici prolaznike, tražeći dokaze da se prevario. Uzalud. Panično je potrčao u sobu. Želeo je da odmah napusti ovo mesto. Jer, bez sumnje, tek u gradu u kom se niko ne smeje, potpuno si sam. Osećao se kao žrtva urote pritisnut ovim neveselim licima. Ušavši u sobu nehotice je uhvatio svoj odraz u ogledalu. Izgledao je izgubljeno, zabrinuto, odsutno. Prepao se. On, glavni veseljak u svakom društvu, uvek spreman da nasmeje, da se zabavi, oran za šalu i razbibrigu, sad je bio sumoran, natmuren i mračan. I što je najstrašnije, izgledao je tako star.

Tanja Milutinović

Drhteći, otvorio je kofer i u paničnoj žurbi popakovao stvari. Da je mogao katapultirao bi se odatle istog časa. Nervozno je nabio čepove u uši, u nameri da ne čuje svračiji jutarnji poj. Obučen je legao u krevet nestrpljiv da dočeka prvi let.

Ivana Dragin

POZNANIK

Pred bankom je kolona.

Juče su stigle penzije.

Jedan čovek стоји u koloni i čeka.

To je uredan i lepo vaspitan čovek.

Ima naviksane crne mokasine i naviksan crni tupe, bele rebraste čarape i belu porcelansku protezu. Odeven je u štofane pantalone peglane na buk, perlonsku štirkanu košulju, sintetički pulover sa rombovima i rezedo žaket iz naftalina.

Da, to je uredan i lepo vaspitan čovek.

Za doručak jede beli hleb, beli luk i piće samo lozu.

Kupa se samo subotom i redovno seče svoje nokte, sve osim onog na malom prstu desne ruke. Tako valja.

To je uredan i lepo vaspitan čovek.

Svakome se javlja na ulici. Kada spazi prosjaka pređe sa preke strane. Slavi i poštuje svako crveno slovo u crkvenom kalendaru.

Da, da, to je on – uredan i lepo vaspitan čovek.

On zna šta je dobro, a šta ne.

On zna šta je moralno, pravedno, zdravo i ispravno.

Upravo stoga se sada u levom unutrašnjem džepu njegovog žaketa (bliže srcu) nalazi njegov novčanik sa porodičnim fotografijama.

Ivana Dragan

Upravo stoga se sada u levom unutrašnjem džepu njegovog žaketa (bliže srcu) nalazi vešto presavijena skandinavka sa „šaljivim“ doskočicama i ilustracijama nagih i polunagih prilično razvijenih devojaka.

Ne zaboravimo: to je uredan i lepo vaspitan čovek!

U šakama boje voska drži otvorene dnevne novine koje zaudaraju na olovo za štampu. Sa hartije ga pomno, bledo posmatraju mrtva lica (neka čak i sa osmehom) šaljući mu poslednji pozdrav.

Čovek stoji u koloni i čeka.

On je uredan i lepo vaspitan čovek.

On čeka svoj red.

Damir Kasić

POGLED NA JUČER, DANAS I SUTRA

Svakoga dana ustajao bi tačno u šest sati izjutra. Odlazio u omalenu kuhinju i tu sebi spravljao kafu kao dio svoga jutarnjeg rituala. Nakon toga bi jeo na brzinu, najčešće bi to bio sendvič sa čašom mlijeka, a potom bi se oblačio i odlazio u toalet. Radeći to dočekao bi pola osam kad bi trebao izaći i onaj momenat kad bi prolazio pored sobnog ormara i stolice, a na ormaru nailazio se pištolj sa samo jednim metkom. „Dovoljno je, sasvim dovoljno“, znao je nekad u sebi govoriti. No, nije se mnogo zadržavao tu baš često, osim kad bi osjetio potrebu. I tako zaključavao bi svoja stara vrata od stana i kretao se niz trošne stepenice. Inače živio je na prvom spratu šestokatne zgrade. Izgrađena veoma davno, već oronula i pepeljasta, ali bila je dio njegova života. On se previše nije zanimalo za historijat svojeg doma, grada ili bilo čega. Bilo je jednostavno – tu je živio i tako je kako je. Nakon što bi izašao iz kruga zgrade išao bi na prvu autobusnu stanicu gradskoga prevoza te tu tačno na vrijeme stizao na lokalni bus koji ga je odvozio skoro do njegova radnoga mjesta jer tu je bilo stajalište. Kad bi napustio autobus kupio bi novine, poslije toga ostajalo bi mu stotinjak metara do supermarketa gdje je radio kao portir. Ljudi. Ceste. Automobili. Kavalkade. Boje. Sve je to djelovalo nekako – nekako logično. A što je logično to je i nepromjenljivo, znao je. Kao i ovaj život. Sje-

dao bi u svoju portirsку kabinu, koja je na neki način bila ogoljena od svega – i čistote i prljavštine, a opet bila tu. Uzimao bi novine i čitao. Čitao je sve ono što ga ne zanima i sve ono što je za njega bilo strano. U biti sve je bilo tako pa je sve i čitao. Politika. Žuti tisak. Crna hronika. Udarne novosti. Sport. Kad bi isčitao novine bacao bi ih u kantu za smeće. „Još jedan dan u smeću“, znao je sebi tiho reći i još tiše se nasmijati. Ljudi su prolazili i nekuda žurili. Možda su bježali. A on je bio tu takoreći na raspelu puteva. Ukrzo bi iz te gmileće gužve izvirio i njegov poslovoda koji bi ponavljaо mehanički uvijek ista njegova zaduženja sa ustaljenom mimikom lica. No možda čovjek nije primjećivao da uvijek govori isto pa je to i radio stubokom iznova. Bilo kako bilo u toku svoga sedmočasovnog radnog vremena imao je zaduženja da izade iz kabine i obide predio ispred ulaza u prodajni objekat. Tako je i radio. Iz časa u čas i vraćao se na prvotni položaj. Ponekad i gdjegdje bi ga neko pozdravio, a on bi odmahnuo i tako vratio pozdrav. I u tom ritmu radno vrijeme bi isteklo i on bi bi se vraćao kući. Istim onim putem. Istim načinom. Razlika – položaj sunca, oblaka ili pak klime. Ali čovjek se prosto i na to navikne, ogluhne, pa mu je svejedno i gdje je sunce i gdje su oblaci i da li recimo kiši. Takav je bio on. Kući bi se uglavnom vraćao oko tri sata. Kad bi se vratio, dakle popeo se uz stepenice i otključao vrata, sjeo bi u kuhinju pored prozora. Opet bi sebi pravio kafu i pio. Tokom ispijanja kafe ponekad bi mu padala ideja da sebi nabavi kućnog ljubimca – psa. Jer davno je bilo kako su mu roditelji umrli zapravo poginuli u prometnoj nesreći. „Dosadio bi mi, sigurno kao i sve...“, govorio je sebi, tako da bi ta ideja ostala neostvarena. Raspremio bi se i otišao na tuširanje. Nakon tuširanja bi obukao kućni ogrtač, legao u svojoj sobi i čitao. Za razliku od novina knjige je

Pogled na jučer, danas i sutra

donekle birao. A čitao je i tu skoro sve osim onih novinskih knjiga – velikotiražnih koje je odbacivao ako bi se našle u sklopu sa-mih novina ili novinske ponude. Dakle, bestseleri ga nisu baš zanimali. I tako provodio bi sate čitajući. Ponekad bi izvirio kroz prozor. Ne zbog neke radoznalosti ili pak interakcije već valjda zbog navike. Znalo bi se desiti da mu nekad neko pokuća na vrata ali to je najčešće bio lokalni poštar sa računima i zaduženji-ma. Kad bi mu ponestajalo namirnica odlazio bi u obližnju trgovinu i tu kupovao ono šta mu nedostaje. Nije imao običaj da to radi u marketu u kojem je zaposlen. To je bio njegov način i njegovo pravo. Višesatno čitanje. Večera. Poneki pogled kroz prozor. I onda u neka gluha doba dana ili noći bi video onaj or-mar i onu stolicu, te pištolj. Ponekad bi u toku dana sjeo tu na minut ili dva. Nekad bi krenuo da to uradi, pa bi odustao. A ne-kad bi jednostavno prolazio kraj stolice i ormara kao da tu ne postoje uopće. Naravno dešavalо se nekada da presjedi tu i pola sata, možda duže, kako god nije bilo razlike, minut ili dva, ili možda sat. Negdje oko jedanaest sati bi prao zube, obukao pi-džamu i odlazio u krevet. Gledao bi u plafon dok se siva tmina po njemu razljevala. Na taj način bi i zaspao. Tako i tim ritmom svoga životnoga čina budio bi se, odlazio, vraćao se i bivstvovao. A onda – počinak. Dinamika je čudna stvar – tako može biti sta-tična, a da to i ne vidimo. Upravo takva je bila njegova životna dinamika. Znao je to i prosto se navikao. No jedne prilike dok je sjedio u portir-kabini, nije mu prišao isti čovjek i izrecitirao mu ona poznata mehanička zaduženja. Sad je to bi neki mladić kojeg je poznavao iz računovodstva marketa koji se prvo neka-ko nervozno pozdravio i objasnio da je on tu jer poslovođa nije više u mogućnosti da bude na radnom mjestu. „... i znači obje-sio se u svojem stanu“, rekao je nervozno mladić. A on je klim-

Damir Kasić

nuo glavom izgovorivši samo „Da“. Potom je računovođa otišao, a on nastavio ustaljeno pomislivši kako su iznenađenja površna – traju samo tren ili dva, a onda opet po starom. Tu večer jeo je pastrmku sa žara i u toku jela sinula mu je ideja kako bi mu go-dio odmor. „Je li to neka promjena“, pitao se... „Možda je to i je-dina moguća promjena“, izgovorišvi te riječi u sebi završio je sa jelom, a onda standardno čitao. Zatim se ustao osjećajući se stu-bokom spremnim za odmor. Bilo je vrijeme za počinak.

Nevenka Pupek

PREDAH

Izvan dosega cvileža lJuljaški i klackalica moja je klupa za predah. Poslije popodnevne šetnje odmaram noge i ponekad zadrijemam. Redovni psi šetači vuku svoje vlasnike koji mi veselo domahuju.

Osim kad pada kiša ili kad je hladno.

Tada sjedim na balkonu i promatram ljude koji moraju negdje ići po lošem vremenu. Vlasnici pasa na primjer. Nemam psa, niti mačku, ni papigu. Svi, uključujući i moju liječnicu preporučuju mi ljubimca kao lijek za samoću.

A mene samoća ne muči.

Ponekad su djeca dovlačila kući mačke i pse, ali srećom brzo bi odlutali ili bismo ih nekome poklonili. Ne volim životinje. Grozim se dodira njihove dlake, njihovog mirisa. Izgovaram se da sam alergična, onda me više nitko ne gnjavi.

U mom dnevnom rasporedu nema razlike. Čini mi se da održavam svemir u ravnoteži ponavljanjem istih dana, istih sati. Taj osjećaj stvara mi ugodu.

Ali nije tako bilo oduvijek. Razmišljam i skidam cipelu koja me nažuljala. Ove godine navršiti ću 68.

Kada sam navršila 8 godina prvi put sam željela umrijeti. Gutača sam zemlju, pijesak, sitne kamenčice u dvorištima predgrađa. Nitko nije slutio jer trbuhi me i prije često bolio. Bile su

Nevenka Pupek

poslijeratne godine. Jednom me baka odvela kod liječnika. Pila sam gorki sirup i tako je priča završila. Ali bol nije prestala. Samoća je bujala.

S 28 progutala sam par tablica lijekova. Bilo je ljeto. Sjećam se komaraca na stropu bolničke sobe, široko otvorenog prozora pored visoke smreke, mirisa čaja od šipka. Baka je dolazila svaki dan i uporno ponavljala: „Zašto si tako nesretna? Zašto si tako nesretna?“ Bol je i dalje bila neizdrživa. Kretala se u sinusoidima samoće.

Na moj 48. rođendan nije bilo bake. U kasnu jesen stajala sam nepomično na sredini mosta sve dok nisam poplavila. Rijetki prolaznici bili su pomalo sumnjičavi. Spustio se mrak. Vratila sam se kući kao da se ništa nije dogodilo. Djeca su pitala što je za večeru. Ispukla sam šnicle i kasnije im pomagala oko matematike.

Bol je nestala kao da smo je pojeli taj dan skupa s mesom. Kao da smo je pomnožili s nulom.

Ove godine navršiti će 68 bez boli i samoće. Između mene i moje klupe samo je prividna granica.

Jovana Viculin

ČOVEK

Doručkujem uvek u paru. Dve viršle ili dva kuvana jaja ili dva parčeta hleba i marmelade ili, retko, dve sardine i dve kockice sira. Viršle sečem po dužini, poslednji komad ne sečem nego izgrizem. Jaja na po četiri dela, da svuda ostane približno jednako žumanca. Više volim belance. Hleb sa marmeladom od šipka jedem tako da manje parče uvek ostavim za kraj. Kada su parčad hleba jednake veličine teško mi je da odlučim koje će prvo da pojedem. Ribu jedem retko i tada samo zbog omega3 kiselina i zbog visokog sadržaja joda. To je jedini prirodni izvor joda, posred soli, koja je jodirana, što znači veštački obogaćena jodom, što mi zvuči sumnjivo.

Svaki dan je novi dan i novi početak. Početak mog sukoba sa mojim čaršavima, onda sa papučama, pa sa oštrom četkicom za zube. Borba sa nogama, sa mojim šakama i razdeljkom koji sedi i pokazuje znake nemira. Ne volim taman hodnik mog stana jer on vodi do druge sobe koju nikada ne koristim. Ta soba mi je višak, ali ne mogu da zamenim ceo, prilično udoban stan, zbog jednog viška. Vežbam da naučim da živim sa prekomernim prostorom, a i inače treba raditi na prihvatanju mana.

Čovek je jedinstvena i neponovljiva kreacija. Ja sam čovek. Imam sposobnost govora, ali radije čutim. Kaže se da razgovor zbližava ljude, bogati naše odnose, produbljuje iskustva. Nemam

Jovana Viculin

ljude sa kojima bih podelio iskustva. Nemam potrebu da nekom budem blizak, jer je to laž. Blizina drugog bića je smetnja. Isprva ogreje život, dok ti se milina po telu širi, da bi ti potom spržila karakter, koji je u dodiru sa drugim bićem uvek neodgovarajući. Zato sebi odgovaram.

Daj svoj maksimum. Ako bih svakog dana dao svoj maksimum, maksimum bi postepeno postao očekivani životni minimum, i morao bih se zadovoljiti životom bez maksimuma. Moje biće želi da maksimum ostane nedostižni potencijal, najbolja verzija mene koja se nikada neće realizovati. Sutra ću zameniti gumu na cipelama. Da nečujno hodam.

Ako dovoljno verujemo – ispunjenje svih želja nam je na dohvati ruke. Želim više vremena, želim veći kavez za ptice. Želim da mi se laktovi ne ljušte. Želim da sunce zalazi sa druge strane ulice. Želim da mi ruke nešto dohvate, ali ništa ne leti ka meni i nema visine koju moja gotovo dva metra ne savladavaju. Bivše želje su se razišle.

Sve će biti dobro. Ja ću uskoro postati penzioner i imaću manje prihode, ali to nije važno, zato što imam pouzdani plan štednje. Imam dovoljnu zalihu sijalica od 100 vati koje će uskoro biti zabranjene i povučene sa tržišta. Imam nekoliko nelegalnih toplomera sa živom. Imam stari ruski tranzistor – to je večno. Obuća i odeća se izliže, ali i fino zakrpi. I niko od mene ne zavisi.

Trudite se da budete srećni! Zavlačim ruku u pantalone i počinjem da plačem.

Katarina Fiamengo

DOM JE TAMO GDE JE SRCE (AKO GA IMAŠ)

Hodao je ulicom spuštene glave, a ipak je mogao da oseti svaki pogled koji su mu uputili prolaznici. Znao je da je drugaćiji, nekada je to smatrao prednošću, ali u poslednje vreme mu je sve teže padala izolacija koju mu je to donosilo. Kada je dolazio ovde, jedan od razloga što je bio izabran je to što veoma liči na njih – obične ljude, u svakom slučaju više od svojih sunarodnika. Međutim, svakim danom je samo sve više shvatao koliko je različit. To je postajao sve veći teret.

Pokušavao je da se uklopi, to se donekle poklapalo i sa njenim poslom – prikupljanjem informacija. Oponašanje njihovih običaja može da bude korak ka prihvatanju. A duboko u sebi, on je želeo upravo to – prihvatanje. Posle toliko godina, to je postalo važnije i od njegove misije i od njegovog porekla. Želeo je da šeta ulicom, a da deca ne prokomentarišu „buljavi“, želeo je barem jedan pogled pun simpatije, a ne zgražavanja. Do dolaska među ove ljude nikو ga nikada nije smatrao ružnim. Naprotiv, bio je vrlo poželjan i popularan u svojoj domovini.

Usvojio je sve navike koje je mogao da se uklopi. Naučio je savršeno da kuva, iako nikad neće okusiti tu hranu (doduše, pretvarao se i da je jede). Svakodnevno je odlazio na posao u marketinškoj agenciji i okretao brojeve telefona nudeći koještarije.

Katarina Fiamengo

Ljudi nisu mogli da ga vide, ali su primećivali da je stranac jer nikada nije uspeo da usavrši akcenat. Verovatno je zato imao najgori procenat ugovorenih poslova – ljudi su bili nepoverljivi.

Pratio je modu, uvek je bio dobro obučen, a posedovao je i zavidnu kolekciju kapa i šešira. One su mogle donekle da ga sačriju od radoznalaca, ali nisu mogle da zamaskiraju njegove krupne, tužne, neljudske oči. Pokušao je da nosi naočare za sunce, ali kroz njih nije ništa video. Definitivno je odustao od njih kada se jednom prilikom sudario sa ženom takvom silinom da su mu spale i naočare i šešir, a ona je počela da vrišti. Tu su se ubrzo stvorili i policajci, a čak su i oni bili zgroženi njegovim izgledom. Nisu mu ni tražili legitimaciju.

Željan društva, često je odlazio u bioskop. Kako je sve bilo različito od njegove domovine! Svi ti pejzaži, zgrade, reke... Sve je bilo drugačije. Gledao je filmove i razmišljao o svemu što je ostavio kada je krenuo na ovaj dalek put. Znao je da ide za ceo život. Tada je to delovalo kao ogromna divna avantura. Sasvim novi svet i prilika da pomogne svom narodu. On, jedan od najperspektivnijih primeraka svoje vrste, obrazovan, naočit i pun idealja, nije oklevao da ispuni svoju svrhu. Na kraju, trebao je samo da sedi i uči o ovim ljudima, a već je bio heroj. Niko nije pominjao usamljenost.

Pre završetka filma bi se iskrao iz bioskopa i krenuo kući. Ni to nije zapravo bila kuća, to je bila istraživačka stanica, ali se on trudio da što više liči na ovdašnje kuće. Naredao je cigle preko metalnih zidova i postavio beskorisni crveni krov. Nakon to je saksije i zavese na prozore i mahao je komšijama u prolazu (ali mu oni nisu odmahivali).

Danas je bio petak i za 2 sata je bio ugovoren termin za nedeljno slanje izveštaja o Zemljanima. To je značilo da mora da

Dom je tamo gde je srce (ako ga imaš)

odradi još neke eksperimente u laboratoriji. „Ovo je trenutak kada bi čovek počeo da plače“, rekao je sam sebi. Ako brzo završi sa subjektom C, stići će na vreme da odgleda svoju omiljenu sapunicu.

Marija Radovanović

PRIČAO BIH O SEBI

Dobro došao u moj tekst. Ovo je priča o prihvatanju, a šta ti drugo preostaje?! Mora biti da je svako par, čak i kada je sam. Jedan JA nam je dobro poznat, predvidiv, dobar JA. A drugi je sve ono strano, nepoznato, potisnuto, skriveno...želim da ti ispričam nešto o mom stranom JA.

Putovao sam svuda ali se nisam osećao kao stranac, više kao turista ili posetilac. U obilaske gradova, sela, planina i mora nekada sam išao u društvu a nekada vodio samo sebe.

Dragi čitaoče red je da se predstavimo jedan drugom. Kada si već tu, red je da znam tvoje ime...

Drago mi je! Ja sam Pasivni Akcijaš.

Uzevši u obzir da je ovo pisana reč, pa ti ne možeš da me viđiš – opisaću se. Ja sam veliki čovek i sa moje nadmorske visine vidim sve. Prosečno sam lep – što znači da nisam u potpunosti zadovoljan svojim izgledom ali ne bih menjaо ništa.

Nisam imao potrebu da se ističem, glasno pričam ili skačem da bih bio u centru pažnje. Nikad nisam mogao da ostanem neprimećen, ušuškan u gomili prosečnosti. Ja sam centar samo

Pričao bih o sebi

svog sveta, često neprihvaćen, izdignut, izolovan. Sitničav sam po prirodi. Ne gledam u novčanik ali nešto što je neko uradio – ili nije, gađa i probija opnu mojih očekivanja.

U sredini u kojoj provodim dane primoran sam da budem sebi oslonac, da sam na oprezu, narogušen sav. Spreman na napad ili na odbranu – svejedno. Moj namršten stav tera me da se osećam usamljeno, odbačeno, strano... Uglavnom potiskujem tu tamnu stranu. Kada sam raspoložen, gde god da stanem, ljudi me priyatno opkole. Osetim se poželjno i uživam u toplini gomile. To je razlog zašto izlazim u klubove, kafane, koncerte, bioskope i pozorišta. Skitam, samo da bih bio zaštićen gomilom tela, duvanskog dima, lepih i ružnih lica, odeće raznih boja. Volim samo crnu i belu, u ormanu kao i u životu, mada je često mešavina – duga crne i bele.

Kada sam kući analiziram svoje i tuđe postupke. Nekako mi se čini da se svi drugi lakše uklapaju u društvene celine. Ja nikada nisam pripadao skupu. Imam dosta prijatelja ali se ne podrazumevam nigde. Ostajem kući, a kažem da važne datume provodim u toplini doma. Sam kao samac, stranac, odbačen, jedinstven, tupav, a nisam ni sasvim sam ni svoj.

Jednom sam bio zaljubljen. Zvala se Niki (bilo ih je više sa tim imenom, ali svaku sam zvao tako). Gluvarili smo, ljubili se, držali za ruke, trčali po gradu, isli na izložbe, šetnje, kolače i pivo. Ja, emotivni glupan, mislio sam da je dovoljno to što smo zajedno, da je i njoj lepo kad i meni, da osećamo ista osećanja, da razume moje nerazumevanje, da me podržava u mom čutanju. Niki se zarekla na večnu ljubav drugom a sa mnom potpisala ugovor u kome se navodi da smo od sad stranci.

Imam prijatelje koji me delimično razumeju. Mada, nikada u potpunosti jer i oni imaju svoje probleme. Njima delim delice moje ispovesti. Nakupi i propusti se vremenom svega. Sa njima sam sastavio ove delove mene, skupio na gomilu, pročistio, prihvatio i odbacio. Svi oni su od mene različiti i slični. Niko kao ja i ja kao svi.

Ojačao sam vremenom. Ne mislim da sam fizički jači. Kaže se da je jak onaj koji ima razlog da to bude, a razlog je jedino lako naći. Oguglao sam na ružne priče, ogovaranja, pogrešna mišljenja, nepoštovanje, ljudske patnje i boli zato što sam prošao sve to i znam da to nisu smrtne bolesti. Sećam se davnih dana i tadašnjih razmišljanja pa kada se zapitam da li sam to bio pravi ja ili sam ja ovo sada, ne znam ni sam sebi da kažem.

Stranac je došao u našu zemlju i vratiće se uređenom sistemu svoje države kroz par dana ili nedelja. Pobećiće odavde, zato što ima gde da bezi. Domaći su tu, zaglavljeni u svojoj državi, životu, stanu...

Da li ćeš, čitaoče poželeti da otpućeš negde da bi se osećao kao stranac?! Ili ćeš sa sobom naći sklad, i ovo mesto smatrati domovinom, da bi sebi postao prihvatljivo podnošljiv?! Znam, znam...ni ja nisam načisto sa tim, ali stavljajući ove reči na papir shvatio sam da je analiziranje jednakо prihvatanju a opravdavanje jednakо opraštanju.

Saša Petrović

TAKO BLIZU, A TAKO DALEKO...

Ovog poslednjeg jutra Bojan nije podigao pogled ka orlu. Prošao je parkom kraj pijace gledajući tek malo ispred sebe, dole u crvene beton-pločice; ličile su mu na podjednake deliće neke velike minimalistične puzzle, naslagane jezivo dosadnim redosledom oko spomenika sa gvozdenim orlom. Bojan u hodu otkopča poslednje dugme košulje i podiže pogled u pravcu autobuske stanice. Tek je tada shvatio da je ovaj poslednji dan jedan od onih *lepih i sunčanih*.

Kafana, prodavnica, ribarnica, autobuska stanica... Bojan spušta torbu kraj izloga poslastičarnice, pripaljuje cigaretu, gleda u reljef ispucalog trotoara, puši i gleda kako njegov autobus pristiže na prvi od tri perona, dvadeset minuta ranije. Pristižu mu i saputnici i sveži aprilski vazduh se počeо puniti razgovorima i prolaznicima, šoferima i pijanicama. Bojana poče da hvata nervozu, kroz njega dunu hladan vetar blage nostalгије. „Ali nije zbog toga ovde“, razmišljao je u sebi; mahinalno i pomalo letarično napravio je par koraka i našao se ispred kioska sa novinama, spreman da ubije i svaki tračak sumnje koji napada njegovu odluku.

Saša Petrović

* * *

Bojan gleda na sat - još desetak minuta do polaska. Spušta novine u korpu za djubre pa unosi svoju torbu u autobus. Ne stignuvši ni da sedne, kroz staklo ugleda veoma starog, pogrbljennog dekicu kako se, oslanjajući se na štap, približava vratima autobusa vukući ceger u drugoj ruci. Bojan siđe iz autobusa da mu pomogne da pobedi ona dva stepenika; u kom pravcu putuje?, gle čuda - idu u istom pravcu i Bojan složi njegov ceger po red svoje torbe pa se sedajući upustiše u razgovor. Šofer pokrenu mašinu, naš Bojan se radovao.

* * *

„Mir neki sa ovim starim“, razmišljaо je Bojan dok ga je tek napola slušao, upijajući ipak prve kapi duhovne rose; sada je već siguran da je prvi i konačno pravi korak već iza njega; autobus isplovluje sa perona i preko stanice klizi u živo prepodne grada.

* * *

„Ovakvu torbu kao tvoju ja sam nosio u vojsci. Ti sine, jesi išo u vojsku? Bojan reče da nije. „Pa u pravu si“ reče mu dekica i doda da *ona* vojska tada i *ova* sada nemaju nikakvih dodirnih tačaka.

„Koje si ti godine rođen, sine?“, opet ovaj upita. Bojan mu odgovori. „Pa vidis“, tu ovaj napravi kraću pauzu kao da razmišlja o nečemu što se davno dogodilo, možda o nekim srećnim vremenima, pa onda nastavi: „Baš te godine je *On* umro, mada ja

Tako blizu, a tako daleko...

ne mislim da bi bilo nešto puno drugačije pa da je i sada živ. Kad' reše da zavade narod tu ništa ne može pomoći. Vidiš - ja sam rođen devetsto tridesete a ti ravno pedeset godina kasnije, ali smo i ti i ja kao deca bili u istim govnima.“ Tu se obojica nasmejaše.

U prvi mah Bojan se trudio da ne gleda kroz prozor, ali kada autobus poče prelaziti gradski most on lenjo baci pogled i zagleda se u reku i ozelenele krošnje lipa. Pogledom je pratio reku uzvodno sve do gvozdenog železničkog mosta, gde reka malo savija u levo a ispred Bojana se počeše nizati izlozi butika, zlatara i kineskih radnji te on vрати pogled na svog saputnika nastavljući da proučava svaku boru na njegovom licu. Uskoro će grad ostati iza ova dva slučajna saputnika koji slučajno putuju u istom pravcu...

I baš tako – prolazeći kraj gradske bolnice na obodu grada, dok je stari Bojanov saputnik govorio o izgradnji iste i kako je tu proveo dugih pet meseci zbog povrede noge koja se inficirala, kako je bio na ivici noža da mu je odseknu, ne slušajući ga, Bojan okrenuo glavu i zagleda se kroz zadnji prozor autobusa nastojeći da još jednom vidi svoj grad, ovoga puta sa visine... Video je krovove kuća, bele zgrade, gradsko drveće, osetio je u stomaku onu jenjavu koja ga je nekada, obično petkom naveče dizala do zvezda, video je tvrđavu, i park i stari bazen i put, put kojim sada ide ka nekom mirnijem mestu.

Stari primeti da nešto ipak muči Bojana. „Do kog sela ideš, sine?“, upita ga. Bojan reče ime sela. Ovaj malo klimnu glavom pa reče: „Za čas ćemo stići tamо... Vidim torba ti je poprilično puna stvari...“. „Nije to ništa“, reče Bojan; „Već sam ja tamо odneo dosta koječega“. „Planiraš da ostaneš malo duže?“ opet upita čića. – „Što duže mogu!“

* * *

Bojan nije baš bio raspoložen za priču, bar ne za priču koja bi išla u onom smeru, u kojem će je ovaj dekica sada (osećao je to Bojan) odvesti. Tada stari kao malo bojažljivo upita: „Je'l imaš neki poseban razlog za boravak na selu ili...?“, i tu u Bojanu ožive vulkan. Razlog, razlog, razlog... RAZLOZI! Razlozi koji su se gomilali u njemu. Razlozi uredno poslagani na police Bojanovih misli, razlozi razbacani svuda - u njegovoj glavi, po njegovom telu, u njegovoj okolini! Razlozi fizički i duhovni, razlozi bezrazložni i oni koje je on sam stvorio. „KOJI JE RAZLOG?“ upita samog sebe Bojan. Da kaže starom dekici da poslednjih godina živi od danas do sutra, ne zato što nema sredstava za život već zato što ne može da pronađe sebe tamo negde u budućnosti, pa makar to bilo i prekosutra? Da mu kaže da je iz dana u dan sve više i više zgrožen međuljudskim odnosima, klasnim razlikama, narcisoidnim pogledima ljudi na svet, ljudi koji taj svet ispunjavaju? Da li je dovoljan razlog taj što je „radna migracija“ odvela pola njegovog društva tamo negde u inostranstvo onim čuvenim *trbuhom za kruhom*? Da mu kaže da ga je devojka ostavila zato što je, kako ona kaže „asocijalna ličnost“? Da li TV dnevnik u pola osam može pojasniti neke od razloga? Šta da kaže dedi? RAZLOG? Možda je dovoljan razlog to što se ne oseća lagodno, priyatno; Bojan je pozitivna ličnost, on je poslednjih godina u duhovnom škripcu, te tako vremenom pitanje „razloga“ postaje banalno. Ali sada Bojan ima dužnost da starijem čoveku odgovori na pitanje. Da mu kaže možda kako je prodao automobil, da je dao na iznajmljivanje svoj trosobni stan na godinu dana unapred i da od tih para, i nešto povrća koje planira da uzgaja u svom dvorištu, u seoskoj kući koju je kupio pre

Tako blizu, a tako daleko...

mesec dana živi u miru i u tišini? Da mu kaže da je već kupio pet kokošaka?

„Mislim da mi je potrebna neka promena, mislim da je grad počeo pomalo da me guši“, napokon reče Bojan; „Mislite li da ču se snaći na selu?“, sada uz smešak on upita starog ali mu ovaj ništa ne odgovori. Neko vreme su se vozili čuteći, kad prođoše pored znaka sa imenom sela, sa strelicom na desno. Šofer zao-kreće kormilo, uskoro će iskrcavanje!

* * *

U centru sela Bojan opet pomože starom da siđe iz autobusa, pridržavajući ga za ramena. „Ajde čiča, ajde! Jak si ti“, spustio mu je ceger na asfalt pa se vratio po svoju torbu. Zabacivši je na leđa, Bojan se obrati starom: „Nisam znao da ste i Vi iz ovog sela. Eto, sada ćemo još biti i komšije! Kuća koju sam kupio nalazi se u gornjoj mahali, baš na kraju, kod ulaza u šumarak, to je bila kuća nekog... ma sigurno ga znate, kako se beše zove taj...“ i tada pogleda u dekicu i vide da ovaj plače, video je kako se velike suze kotrljaju po izboranom licu. I Bojan mu priđe: „Ajde čiča, ajde... Šta je sad? Ajde, poneću ti ceger do kuće, taman da vidim gde živi moj prvi prijatelj iz sela“. Krenuše, posle par koraka stari zastade, htede da kaže nešto, otvori usta ali iz njih izade samo jedno bolno –sine – i tu opet zajeca i zagrli Bojana. „Znam stari, znam.“ šaputao mu je Bojan, „Sve znam, ajde sad, pričaćemo sutra“.

* * *

Rastali su se na kapiji. Bojan ga je posmatrao kako ulazi u kuću upijajući svaki njegov pokret. Na vratima stari se okrenu i re-

Saša Petrović

če Bojanu: „Ja sam Svetomir, ali me i ti možeš zvati Sveta“ i poguren ali pun sreće i nade uđe u kuću. „Ja sam Bojan“, uzviknu naš junak...

Laganim korakom Bojan odšeta do svog novog doma. Otključao je kapiju, spustio torbu na travu i odmah otisao da koškama dopuni posude sa zrnevljem i napuni pojilice vodom. Razgledavši oko sebe on priđe baštenskom stolu, izvuče jednu stolicu, sede, diže pogled naviše, zagleda se u grane olistale trešnje i duboko udahnu vazduh u pluća. Zatvorio je oči...

Mir i tišina...

Milica Surla

GLEDATI I VIDETI

Gledati (ne) znači i videti.

Godinama posmatram čoveka koji posmatra. Prosečne visine, pravilnih crta lica, svetlih očiju, obično sa šeširom na glavi, sede kose, uredno izbrijjane brade i isto toliko uredno potkresanih brkova, u, do perfekcije ispeglanom i primernom, odelu, iz čijeg džepa se, tek ako se dobro zagledate, nazire lanac džepnog sata, stare nemačke marke iz, moglo bi se reći, hiljadu devetsto pedeste. Mada, uvek sam se nekako pitala čemu li mu služi taj sat. Za njega ono što se zove vreme, i onako, ne postoji...

Godinama ga posmatram, a on godinama dođe u isto vreme; stane na isto mesto na popoločanom i prepunom, užurbanom, žamornom trgu, punom dečje graje, cike i vriski za golubovima, koji takođe proizvode zvuke ubrzanim radom krila, kao u znak zahvalnosti mališanima za svaku poklonjenu kokicu; onda, tu su i oni sredovečni ljudi koji stalno i uporno negde žure, ugledna gospoda čije su misli preokupirane poslom, sastancima i životnim standardom; ima i onih starijih ljudi, okupljenih oko šahovskih tabli, koji tek u pauzama između partija razmenjuju po koji politički stav, vodeći žustre rasprave, započevši svoje izlaganje rečima: *U moje vreme nije bilo ovako...;* tu su i oni zaljubljeni koji držeći se za ruke, planiraju budućnost; zatim đaci, studenti, projaci... A onda, tu je i on. Svakoga dana, kada dođe,

kao da nekoga pozdravi setnim pogledom, polu smeškom, koji se čini da je upućen nepostojećoj osobi, spusti svoj kofer na beton i iz njega izvadi svoje blago. Bila je to stara, ali precizno naštimovana violinina koju za sve ove godine nije zamenio. I tako, počne... Kompoziciju niže za kompozicijom, takt za taktom, notu za notom, i u svaku utka najdublju emociju, a ponekad se može zapaziti i suza u ugлу oka. Interesantno, ali za sve ove godine, nisam primetila da se suza ikada skotrljala niz pomalo zborano lice. Nikada. Ona stoji i krasi oko, poput bisera i onda odjednom iščezne. Baš kao da je zapravo, nikada nije ni bilo.

...**Vidi** ih sve: i one bezbrižne, i one zabrinute, i one užurbane, i setne i srećne, i one radoznaile, i uplašene, i one usplahirene. Vidi ih sve, i svakome posvećuje po koji ton. A oni, oni prolaze pored njega, po neko mu u silnoj žurbici, slučajno šutne kofer, po neko ubaci par kovanica, kojih želi da se otarasi, po neko čak i aplaudira. Doduše, ovo poslednje se dešava retko. Postoji jedna sličnost svih ovih ljudi koja se može pretočiti u samo jednu reč, oni ga – **gledaju**. Pitate se ima li onih koji ga i vide? Ima, naravno. Ali to traje dok ne napune, otprilike, deset godina. Tada već počinju sve manje da vide, a sve više da gledaju. Verujte mi, jer znam priču o jednoj plavoj devojčici, koja je nekada davno prvi put zapazila violinistu sa šeširom i pitala mamu zašto on svira na ulici, a ne na nekom koncertu. Onda je ta devojčica malo porasla i teko od po nekih ljudi čula najraznovrsnije priče o misterioznim violinistima: „Školovao se na najprestižnijem univerzitetu u Francuskoj..“ ili „Samouk je on. Nema taj ni dana škole.“, onda „Izgubio je svu porodicu u avionskoj nesreći“, pa „Taj je sve prokockao, posavađao se sa svojima, pa sad prosi za novac...“, i tako u nedogled. Fasciniralo je to što se svaka od ovih priča završavala sličnim rečima: *Baš šteta! Takav talenat, a postao samo*

[Gledati i videti](#)

ulični svirač... Ovakve konstatacije su je čudile, a pomalo i plăsile. „Nije li“, pitala se, „očajno biti nevidljiv za većinu, a onda i onaj mali procenat onih koji te zapaze, jednostavno te samo pogleda?!... Samo običan ulični svirač?!” ponavljala je u sebi i sada već, postajala pomalo revoltirana, ljuta i razočarana. Dobro pamti taj dan. Bio je to dan kada je donela čvrstu odluku da nikada neće samo gledati čoveka koji sve oseti, sve zapaža, čoveka koji sve vidi.

I tako, mnogo godina kasnije, ona plava devojčica je naizgled nestala. Ali, ne dajte se zavarati. Tu je ona, dobro skrivena i sve vidi. Ponosna je na to što ne gleda, već baš vidi, a tome može da zahvali samo jednoj osobi, samo jednom strancu koji je svakom notom doticao njen život, a da toga nije ni bio svestan. Upravo onom strancu, za kojeg je nije bilo briga ko je, odakle potiče, ili šta ga dovodi na poziciju uličnog svirača, dokle god je on tu i dokle god ona može da razme njegov jezik satkan od osećaja, opažanja i saosećanja. Tako ona, nekoliko puta nedeljno, bilo da u žurbi protrči kroz onaj isti trg, ovoga puta noseći brdo fascikala, misleći na predstojeći stastanak, ili tendenciozno dođe da odsluša kompoziciju svog omiljenog violiniste, podseti sebe na onu, često obezvređenu i zanemarenu razliku između GLEDATI i VIDETI.

Godinama posmatram čoveka koji posmatra...

Srđan Španović

ASTANAK

Žmуроје у кревету неколико trenutaka не померajuћи се. Навијао је сат petnaestak минута раније како би могао мирно да леžи и замисља. Jedino se tih par trenutaka осећао живим jer čim bi postao свестан себе и протока времена, vratio bi mu se onaj neprijatni осећај zbog којег му се činilo da nije prisutan у ономе што radi, misli, осећа. Ipak, mobilni на поду је bio dovoljno uporan, па га је bezvolјним покретом рuke ugasio i tako postao свестан svог tela. Pogledom на sat smestio se u dimenziju времена i potpuno probudio.

Oвога јутра било му је добро дуже него обично. Навикао је био да осећа у грудима згуžвану nelagodu потиснутih slabosti čim отвори очи. Kako nije počeo odmah da osећа ту nemoć koja se polako širi i pritsika ostale organe, kao da ga je nešto podsećalo da nesigurnost treba uskoro da stigne. Predugo naviknut na то осећање nelagode почео је да осећа неку чудну grižu saveсти.

Dok je pokušавао да се razбуди umivajući сe ledenom vodom, zapazio је како му чак ни dah nije plitak као иначе. Bila су то она јутра која је временом naučio да prezire, јутра која су izazivala nadu. Nakon par минута, као последица nesvesne analize о tome како се осећа, srce је постепено почело да udara brže, а притисак у грудима га је стезао onemogućujući mu да

udahne duboko. Nije mu bilo jasno kako drugi ljudi uspevaju da ne razmišljaju o svom disanju. Jutro je ipak počelo da liči na sva prethodna.

Oblačio se za posao razmišljajući o današnjem sastanku. Osećaj nelagode na sastancima bio je toliko jak da je vreme prestao da meri iščekujući sitna i krupnija zadovoljstva kao ostali ljudi, merio ga je od sastanka do sastanka razmišljajući kako da izdrži. Nije mu bilo jasno šta treba da izdrži, ni protiv čega se tačno boriti, ali je osećanje bilo nepogrešivo. To je bila iscrpljujuća borba za opstanak, čak iako bi uglavnom ti sastanci prolazili a da on ne progovori nijednu reč. Nekome sa strane, taj sastanak bi verovatno izgledao kao veliko platno koje je on grčevito stiskao šakama, pritom ne obraćajući uopšte pažnju na to što se nalazi na platnu, nego se fokusirajući isključivo na to da što snažnije gužva to platno. Posle većine sastanaka uopšte nije znao o čemu su ti ljudi pričali.

Na posao je išao prepunim autobusom. Zauzeo je mesto na okretnicu, ali se već posle par stanica spremao da ustane jer uvek uđe neko stariji kome treba ustupiti mesto. Ovoga puta starija gospođa je bila okrenuta leđima, i on nije znao kako da je zovne da sedne na njegovo mesto. Hteo je da je pozove, ali plašio se da ga neće odmah čuti, i da će se pogledi svih ostalih ljudi u autobusu srušiti na njega. Onda će morati da je pozove ponovo jer će ga svi gledati i očekivati to od njega. Nije bio siguran da može da izdrži ta očekivanja, koja su ga najviše remetila. Sa očekivanjem, rasla bi i anksioznost. „Zašto se toliko plašim očekivanja, čija mi potvrda treba?“, zapitao se. Uporno je tražio krvica za sve što je osećao. Bilo bi mu lakše kad bi ga našao.

Polako je ustao sa svog mesta i, ne pozvavši staricu, nemo je posmatrao geopolardov skok nekog lika na oslobođeno mesto. Ve-

rovatno je ranije učestvovao na Olimpijskim igrama u skoku u dalj, jedino tako je mogao da objasni te neljudski brze refleksе. Pitao se da li bi, da su mu misli brze bar kao hiljaditi deo tog pokreta, uspeo da promisli o nemoći te starice koja tegli pune kesе sa pijace. Osetio je prezir prema sebi što nema snage čak ni da uradi stvari u čiju je ispravnost bio uveren.

U liftu firme je sreo nju. Rade na istom spratu, i svidala mu se, ali joj se nijednom do sad nije obratio, jer je znao da će toliko misliti na to da diše normalno i da smiri treperenje u grudima, da neće moci da se koncentriše na njene reči. Kada bude spremam da normalno sasluša sve ono što inače toliko želi da zna o njoj, prići ce joj. Pomislio je kako je žalosno što je velika verovatnoća da to što ona čuva za sebe ne razume ili ne želi da čuje većina ljudi koji je okružuju. Bar ne na način na koji je on želeo da čuje. Nije to znao, ali bi joj video to u očima u onom kratkom momentu pre nego što skrene pogled ka podu. Dok je izlazio iz lifta, razmišljao je kako banalno zvuči jedna od njegovih najvećih želja kada se verbalizuje – želim mirno da saslušam nekoga. Kada je čuo sebe kako zvuči kada izgovori to, gorko se osmehnuo.

Seo je za sto i otvorio laptop znajući da mora da završi tekst do kraja dana, ali što ga je duže gledao, on mu je izgledao sve nerazumljiviji. Nije osećao onu lakoću kojom je inače kucao rečenice, pa je menjao tek poneku reč primerenijom, čisto da izgleda kao da nešto radi.

Kroz prozor mu se učinilo da je video čoveka koji treba da dođe na današnji sastanak, čak mu se učinilo i kao da je pogledao prema njegovom prozoru. Tog je čoveka video samo jednom ranije, i o njemu nije znao ništa. Bio je to potpuni stranac za njega.

Odjednom, zbog činjenice da će za nekoliko momenata uči neki stranac nelagoda je počela da raste, osetio je kako mu se misli brkaju. Do sada mu je tačno određen tok misli unosio nemir, a od ovog momenta više nije bio sposoban da razmišlja ni o čemu, preplavio ga je strah koji nije mogao da iskontroliše. Nije mogao da objasni sopstvene misli. Izleteo je iz kancelarije i naslonio se na hladan zid pokušavajući duboko da udahne vazduh. Bili su to oni najgori momenti u odnosu na koje je relativizovao svoje vreme, svoje dane. Sve je delio na periode mučenja pred sastanak, na ove neizdržive momente, i na periode tuposti nakon sastanka, kada praktično ništa nije osećao. Sve dok se ne približi nervozna zbog nekog sledećeg sastanka.

Ipak, čovek kojeg je video se nije pojavljuvao, niti došao do kraja radnog vremena. Neprijatnost iščekivanja tog stranca se polako smanjivala kako je postajalo očigledno da sastanka neće biti. Sklopio je laptop na kraju radnog vremena i uputio se u obližnju kafanu kako bi popio pivo. Svakog dana posle posla popio bi jedno pivo koje bi ga opustilo taman toliko da oseti kako običan radni dan izgleda drugim ljudima. Posle drugog piva bi se već pitao da li sanja sve ovo što mu se dešava.

Kada je ušao u kafanu preko puta firme, šokirano je fiksirao pogled za sto u čosku. Bio je to čovek sa kojim je trebalo da ima sastanak. Pio je vinjak i pušio cigaru. Izgledao je umorno. U trenutku je skupio hrabrost, prišao stolu i pozdravio ga. Inače je najviše hrabrosti imao u ovakvim iznenadnim momentima, kada nije imao vremena da se do iznemoglosti borи sa nerezonskim mislima.

„Zdravo, zar nije trebalo danas da dođeš na sastanak kod mene?“, osmehnuo mu se, kao što se uvek i svuda osmehivao, skrivajući nervozu.

„Ćao, sedi malo sa mnom“, odgovorio mu je čovek za drvenim stolom. Videlo se da mu nije bio prvi vinjak. Bez ikakvog uvoda počeo je da priča.

„Izvini, trebalo je da dođem danas na sastanak kod tebe, čak sam i bio došao do tvoje zgrade, ali nisam mogao da uđem. Otkad znam za sebe osećam veliki strah od sastanaka, i generalno ponekad imam misli koje me bez razloga muče. Čak mi se učinilo da si me video danas kad sam dolazio, pogledao sam u prozor tvoje kancelarije pokušavajući da zamislim kako će naš sastanak izgledati, misleći da će mi to uliti malo hrabrosti. Ali kada sam video kako me posmatraš, okrenuo sam se i pobegao da pijem u prvu kafanu na koju sam naišao.“

On je osetio neko čudno olakšanje. Ceo dan je čekao čoveka koji se plašio više od njega. Obojica su sa istom nelagodom očekivali današnji sastanak. Obojica su se plašili, i u očima ovog drugoga izgledali zastrašujuće. A jedino čega su se plašili bio je začarani krug njihovog straha koji su zatvorile njihove slabosti. Koliko je to bilo besmisleno. Stranac je nastavio.

„Dugo sam mislio da nikada neću biti sposoban da izlazim u javnost, niti normalno da pričam sa ljudima. Najviše sam voleo kada sam sam, i kada u miru razmišljam, ili čitam neku knjigu, gde bih postajao ispunjen životim hrabrih likova iz knjiga. Razvio sam odbrambene mehanizme do te mere jake da sam bio ubeden da je to što mi se dešava upravo ono što želim od života. Ipak, vremenom sam počeo da razmišljam i suočavam se sa razlozima svoje panike jer sam na nekom intuitivnom nivou duboko u sebi nepokolebljivo osećao potrebu da izadem iz senke tih svojih zabluda. I kada god bih pokušao da definišem nemir koji osećam, ili bar da odredim deo tela koji se ne oseća dobro, nisam uspevao. Ponekad bi ta informacija da je sa mnom mo-

žda sve u redu doprla do mog mozga i ja bih zaista osetio potpunu besmislenost svog nemira. ’

Zastao je na trenutak i eksirao vinjak naručivsi još jedan. Njemu taj polupijani čovek za stolom uopšte nije izgledao tako dobro. Pomislio je da se okrene i ode, ali tematika mu je bila previše bliska, iako su mu metode o kojima je čovek pričao bile potpuno nepoznate. Nastavio je da ga sluša.

„Možda će ti ovo zvučati glupo, ali u tim trenucima kada uspem da se spojam sa svojim nemicom ja osetim da sam to ja. Osetim veliku tugu koju skrivam i od sebe i od drugih ljudi. Shvatio sam koliko se plašim da prihvatom da je ona deo mene. Nisam želeo da me drugi ljudi vide takvog, ranjivog, bez samopouzdanja. Ali, kada bih pronašao u sebi taj osećaj, uvek bih osetio kako se ta koncentrisana nelagoda polako razgrađuje svuda po mom telu, i vremenom sam počeo da osećam kako imam snaće da nosim svoje slabosti. U momentima kada prihvatom sebe osetio bih kako se nemir pretvara u toplinu. Još uvek mi se kao danas desi da nemam snage da se suočim sa tim osećajem, ali sve su češći momenti u kojima osećam celovitost svoje ličnosti, sve njene dobre i loše strane, i osećam kako je prihvatom. Od tada su čak počeli da je prihvataju i oni oko mene.“

Njemu je taj čovek za stolom izgledao potpuno razbijeno, kao neko ko se predao svojim slabostima. Sa druge strane, i on je osećao tu nelagodu, ali nikada nije dozvoljavao da pred drugima bude slab, niti je ikada pričao o tome, ili izostao sa nekog sastanka. Bio je svestan da bi ga tempo današnjeg života i ono što društvo traži od njega progutali da tako nezaštićen pred svetom razmišlja o svojoj nemoći. Osmehnuo se prijatno, ali oprezniji bi primetili trunku nadmenosti u tom osmehu. Ta nadmenost je dolazila iz ubedjenosti da je njegov način borbe ispravniji.

„Razumem sve što si rekao, jer i ja ponekada imam isti osećaj. Osetim kako nemam snage da uradim nešto, ali nikako ne dozvoljavam da me ta nelagoda preplavi. Zanemarujem je i budem ono što se očekuje od mene. Kada sam nervozan, popijem lek za smirenje. Ne možeš dozvoliti da nemaš samopouzdanja, niti da te tvoja nesigurnost slomi. Kada ne misliš na nju, ona nestane. Danas se sve svodi na izbor, na primer imaš poslove koji nisu stresni ali su toliko malo plaćeni da životni stres bude gori od nelagode koji osećaš dok radiš neki odgovoran posao. U svakom slučaju, prekratak je život da bi neko prihvatio da bude rob svojih strahova. Ja kada razmišljam o toj nelagodi, samo se osetim još gore. Osetim se nesposobnim da izguram čitav dan. Zato mislim da grešiš, i mislim da zato danas nisi došao na sastanak. Predao si se. Na besmislenom je zasnovano sve ovo što osećamo, i svako promišljanje vodi u beskonačno jurenje strahova koji čine zatvoreni krug, beskonačnu petlju, izgubljenu trku sa vremenom.“

Stranac se nije složio.

„I ja sam ranije tako mislio. U pravu si kad kažeš da danas nije dozvoljeno biti neraspoložen i tužan. To me podseća na one manekenke savršene građe koje predstavljaju model savršenog izgleda po kojem svi moraju izgledati tako. Tako je i sa ljudskim osećanjima. Svi su nasmejani, sigurni, uvereni u sve što pričaju. Cena toga što niko nije slab i tužan je to što se niko međusobno ne poznaje. Niko ne priča o sebi, postali smo stranci. Reklame, intervjuji, ljudi na sastancima, u pekarama, na porodičnim okupljanjima, svi su zen majstori i kao da su nekim charter letom upravo sleteli sa Tibeta gde su meditirali par decenija. Ali, ja ne mogu biti takav. Ja osećam tugu i nemir, i prihvatom ih. Čak osećam kako ta tuga nije nešto ružno, na momente mi se učini ka-

ko je to neka ljubav. Kažem neka, jer ljubav ne znam definisati, ali nekada osetim kako ta tuga postaje opšta, bez uzroka, i tada se moj nemir pretvori u toplinu, osetim kako ne žurim nigde, i kako sam konačno sam sebi dovoljan. Onoga trenutka kada uspeš da objasniš, sva nelagoda prestaje. ’

I dalje je žmурlo ležeći u krevetu, sa podsmehom zamišljajući ranjivost tog čoveka sa kojim treba da ima današnji sastanak. Smejao se i njegovim mudrim rečima koje je izmišljao. Pogledao je ponovo na sat, njegovih 15 minuta zamišljanja je prošlo. Uvek bi zamišljao sebe i svoju nervozu, ali bi čoveka sa kojim se nalazi zamišljao još slabijim, nestabilnjim, ili je bar on bio ubedjen u to. Nikada taj nepoznati čovek ne bi imao hrabrosti da dođe kod njega na sastanak, i nakon toga bi pričao o svojoj nervози, i sve to mu je pomagalo da se oseti jačim da iznese svoj nepoštovanje teret tog dana.

Ipak, već sad je primetio kako oseća neprijatno treperenje u grudima. Ustao je iz kreveta potpuno ignorisanju tu nelagodu ni-kako ne shvatajući da će mu postati lakše tek kada postane onaj čovek kojeg je zamišljao, sa kojim se sastajao. Taj stranac je bio ono što on zaista treba da postane, ono što se plaši da postane, i čim ga je zamišljao takvim, rešenje njegovog problema se već nalazilo u njemu. Taj stranac je bio on. A nelagodu koju je osećao uzrokovalo je to što se celoga života prema sebi ponašao kao potpuni stranac.

Jelena Kerkez

TROSTRUKO STRANSTVOVANJE KNJIŽEVNE JUNAKINJE L. M. U ANTIUTOPIJI MARIJE KNEŽEVIĆ

Uvod

Postoji jedna sjajna antiutopijska, satirična pripovetka, Spisateljice koju smatraju srpskom Dženet Vinterson¹, Marije Knežević koja se zove *AZZ - Agencija za zaludivanje*.

Kakve su mogućnosti sistema ako Spisateljica svojim duhom boravi u književnosti koju stvara? Koncept Autorke nam dozvoljava da, kao Čitateljke, tumačenjem dopišemo njenu priču.

Njeno je stranstvovanje trostruko, prvo kao žene, jer ona nije samo stranac nego i strankinja, drugo kao Lezbejke i treće kao Umetnice, Književnica u jednom patrijarhalnom, antiutopiskom svetu. Govorimo o Književnoj Junakinji, predstavljenoj inicijalima L. M. o kojoj saznajemo iz doušničkih spisa i iz njenе monografije sa kojima nas Naratorka upozaje.

To je izveštaj o jednom stvarnom događaju koji se desio u književnom svetu, koji ga sarkazmom i parodijom čini realnim.

Zaludivanje

AZZ, Agencija za zaludivanje, je jedna od najstarijih vladinih organizacija od kad postoji vlast. Naslovom ove antologijske pri-

povetke Marija Knežević, sugerije tendencije vlastoljubivog svetskog poretka i književnih udruženja da uproseće svaku unikatnu ličnost limitirajući književnu stvaralačku slobodu, uprkos autonomnosti ove oblasti koja upravo demonstrira suprotnost svakom ograničenju, dok autorska instanca polazi od toga da ne ma ničeg novog osim ličnosti.

Agencija za zaludivanje je jedna metafora koja obuhvata viziju o pokušaju da se kosmički poredak sroza na okvire države, društvenog uređenja, i da na upravljanje manjim udruženim zajednicama, tajnim službama, bezbednosnim strukturama koje čuvaju, kontrolisu i održavaju svoj poredak, pokušavajući da uspostave i održavaju samo jednu promeljivu fazu nesavršenstva u fluidnom svetu i kreativnoj ličnosti, i književničkih udruženja koje čine podobne jedinke, ne genijalne nego prosečne i slične. Autorka ove izuzetne priповетke, satirično-parodijskim tonom ukazuje na izopačene tehnike upravljanja društvom, kojim žele da uspostave stagnaciju i zadrže svoje ideologe na univerzalizovanim visokim pozicijama.

Autorka oštro, kritički dovodi u pitanje kategoriju podobnosti i služenje sistemu, kao univerzalnom dobru čovečanstva, koji funkcioniše po doušničkom principu, koji iskorenjuje ili, u najmanju ruku, marginalizuje svaku vrednost i različitost, umesto da podstiče traganje za lepotom življenja i potpunijim uvidima u slobode umetničkog prekoračenja do sada poznatih, ili zadatih granica izražajnosti čovečanstva.

Priča je komponovana iz tri dela. U prvom se izlaže totalitarni patrijarhalni sistem u okviru koga se dešava priča; u drugom se predstavlja princip kontrole i sabotiranja subjekata koji delaju izvan ograničenja sistema i vrbovanje da se odreknu slobodne volje, prilagode, integrisu i počnu da služe sistemu sa-

botirajući ostale koji odolevaju; i u trećem delu se izvodi subverzija sistema stvaralačkim ličnim aktom slobodne subjektkinje, koja svojim delom ne želi da ohrabri već samo da kaže da je ipak sve moguće, osim absolutne kontrole ljudskog faktora, i da je moguće centralizovanje marginalnih strankinja izvan sistema. Da je ipak sve moguće, čak i u društvenom poretku, kolektivu koji parazitira na konkretnim ličnostima, i održava se silom, koji širi strah i neukus, i u kome se mera kreativnosti određuje stepenom dordovaštva.

Naspram uobičajenih revolucionarnih i buntovnih pokušaja promene sistema, Marija Knežević izvodi jedan lični čin u književnom svetu, kao možda jedini moguć način intelektualnog i duhovnog suprotstavljanja poretku, iz pozicije Stranstvujuće, na strani svoje Junakinje koja u svakom pogledu odstupa od uobičajenog.

Antiutopijski poredak

U prvom delu priповетke se orvelovski predstavljaju mehanizmi kontrole jednog hermetičnog sistema. Kad je nastala, ova institucija od koje je starija samo ljudska sujeta? U vreme kad je postala vlast, ili sa dobom pada velikih ličnosti, ili nedodirljivih individua, otkad više nije bilo potrebe za Filozofima. Mada, dovođi se u pitanje da li su i oni u svoje vreme bili plaćenici Agenције, te su aksiomske postavke univerzalnih vrednosti porekla od početka bile izmišljene po narudžbini vlastoljubivih ljudi, a ne projavljene od više sile.

Problematizuje se nestanak Misililaca sa planete? No, u periodu novih tehnologija konzumenti masmedija postaju lak plen, postaju plitkoumni dok Tehničari napreduju. Obrazovanje se svodi na učenje dece kako da upravljaju tehnikom za prenos in-

formacija i sticanje veština premrežavanja za nove zadatke sistema. Autorka ironiše ideju napretka civilizovanog čovečanstva i novih tehnologija.

Zatim saznajemo i o hijerarhijskom ustrojstvu, ogledanju sistema u malom, ove internacionalne Agencije koja ima nekoliko stalnih članova, ostali se honorarno angažuju kao saradnici, koji mogu biti i individue i čitavi narodi, koji se nazivaju jedinkama. Predsednik je na čelu Agencije. Ima ličnog Vozača i Sekretaricu, zadatak mu je da sluša raporte o nepoželjnim, sumnjivim, jednostavno nepotrebним ličnostima i da im presuđuje i prekraja sudbine.

Izveštaji se sastoje samo od vlastitih imena, bez obrazloženja. Jedna od najvećih opasnosti po sistem je slobodno raspolažanje vremenom, jer to znači promišljanje i stvaranje. Slobodno vreme, slobodno od „moranja“, se uspostavlja kao važnije od novca. Nepodobne jedinke postaju mete.

Sekretarica je dakle obavezno ženskoga pola, u statusu gospodice, koja na nalog Predsednika prosleđuje spisak jedinki i govori mu „bez brige“. Mada Pripovedačica, opet ironijom, razbija monstruoznost ovog sistema, komentarišući da je Predsednik sedma generacija Vladara koji ne zna šta znači briga, tako da za njega ima značenje da je sve u redu samo nepromenljivi predlog „bez“ – isprazan svet bez ičega, jedno ništa.

Reč je o apsurdnosti pozicije stranstvujućih, onih koji nikome zlo ne čine, o parodičnoj kritici društva, koje funkcioniše tako da samo one koje vole, koje stvaraju umetnost i ukazuju na moguće bolje, nemaju mesta. O društvu koje pokušava da spreči ispoljavanje autentičnosti ličnosti, onemogućavajući na sve načine dostojanstvenu egzistenciju, nagoneći na marginalno stranstvovanje, ili integraciju u nesavršene već postojeće obra-

sce. Dakle zla namera sistema je uprosećenje ličnosti i svođenje na isto.

Čovečanstvo tako neprestano regresira, ako je uopšte evolucija moguća glupom, ili je čovek samo jedno stagnantno biće, uvek isto i nepromjenjivo. Ili se može usavršavati samo u zlu, a uzmi-mo da je osnovni porok, kao tema ove priče, upravo vlastoljubivost čoveka, koji bi sve učinio da bude vlastan nad slobodnom voljom drugog čoveka ili čak svih ljudi, dok nad sobom nema ni minimum samokontrole. „Или им се ‘слушајно’ омакне поми-сао да су баш они Богом изабрани да замене Бога у његовом одсуствовању из света, након завршетка свога дела ствара-ња. Или да га само траже неким својим људским средствима и процењују неким својим сићушним параметрима. Зато што човек не само да хоће да влада, по своме усуду, људским ство-рењима него и Богом, лично. Човек је отелотворење „унапре-ђеног у злу“ Данице, не само да хоће да је једнак са Богом, већ хоће да га потчини. Уобичајена су средства улизичка и додво-равачка, проглашена Богоугодним, да би на крају и Бога са-мог убили. Безнадежно покушавајући да овладају и рајом и паклом, и последњим судом, и вечношћу...“²

Činovništvo, državna administracija, ograničavanje svesti, ro-botizacija čoveka... Opredmećavanje, instrumentalizacija lično-sti... Ateistička antiutopija, emocije, seksualnost u okvirima službe, viši cilj ne postoji. Pokoravanje, neodolevanje pritiscima, iz pukog straha i egzistencijalnog „moranja“ da se preživi i po-cenu odricanja služenja svojoj svrsi.

Ova pripovetka Marije Knežević nam sugeriše razrešenje ira-cionalnog egzistencijalnog straha umetnošću, književnošću kao najautonomnijoj oblasti ljudskog delovanja, u kojoj je sve mo-guće. Sloboda izražavanja je jedno od osnovnih Bogomdanih

načela. I ne živi se samo od hleba, nego i od svake Bogomnadahnute reči.

Književnim Junakinjama je moguće u književnom svetu, što se onima koje ih stvaraju možda čini nemogućim. Da li delo pre-vazilazi Stvarateljku, kada se objavi? Neraskidivo su povezane, dela su joj prethodnica koja joj pripremaju put, i glasnogovore. Kaže više nego što je mislila da je rekla, nadahnuće dopiše, kaže što šta što nije rečeno, ili je rečeno i objavljeno a i dalje ostalo sakriveno. Ona nastavljuju stvaranje svoje Autorke, u književnom svetu i na receptivnom planu. Ona nastaju i postoje, da bi podsetila da je sve moguće! Da ljudski faktor nema i nikada neće imati apsolutnu kontrolu nad čovekom, nad onom koja zadržava autorska prava nad svojom voljom i po svojoj savesti samostalno odlučuje o svojim postupcima, pitajući se neprestano šta sve čovek sme, a šta sebi dozvoljava. Svaki nasilan, ili perfidan pokušaj potčinjanja osuđen je na propast.

Ovom pri povetkom se ističe važnost ličnoga čina, a ne insistira na udruživanju i stvaranju neke kritične mase suprotnih uverenja. Razrešenje je na nivou svoje sopstvene ličnosti, koja može biti možda i dovoljna za preobražaj čitavog čovečanstva, uprkos tome što Junakinja L. M. u svojim memoarima kaže da nema te pretenzije.

Nije cilj promena ustrojstva uspostavljanjem neke nove ideologije, jer sve su ideologije krahire u realnosti. Dovodi se u pitanje uopšte mogućnost nastanka idealne zajednice iz bilo koje ideologije, ljudski osmišljenog vlastoljubivog sistema, koji uskogrudo, sitnodušno prosuđuje, jer ne mogavši sve uzeti u obzir, mnogo toga i namerno prenebregava. Ideologije totalitarne kontrole drže čoveka u stalnoj egzistencijalnoj napetosti i strahu, velikoinkvizitorskog tipa. Sit stomak i krov nad glavom pret-

postavljaju svakom drugom uzvišenijem načinu bivstvovanja, čineći ga absurdnim, neostvarivim, gotovo luksuznim.

Ljudi, koji su umislili da su bogovi, bi suvereno da vladaju, da propisuju ponašanje i reakcije, naročito izuzetnim stvaralačkim ličnostima, čijim se pisanim i objavljenim delima ostvaruje novo, nepredviđeno u ideološkim simulacijama.

Spisateljica primenjuje žensku strategiju, da postupa u okvirima mogućnosti svoje ličnosti, a patrijarhat se urotio da ih maksimalno svede gušeći tako njene potencijale.

No, Književna Junakinja se nije dala, njen stvaralački nagon, nadahnuće u strasnoj ljubavi prema ženi, ljubav kao najjači duhovni pokretač čini je nepokolebljivom i neiskorenjivom. Autorska istanca svojom imaginacijom prevazilazi svaki pokušaj sprečavanja njenih talenata/darova, da kompletnim potencijalima stvaraju, i omogućava joj da uvek nađe način da deluje sa svoga mesta. Da se produžava, duhom svojim nadahnutim književnim delima, i ostvaruje. Veza Autorke sa svojim delom, bez obzira na promene identiteta, pseudonime, pod kojim ih objavljuje, neraskidiva je.

Parodiraju se i šifrovani konkursi, na koje se aplicira anonimno. Tvrdi se da čovečanstvo sve namešta. A dokle bi stigli samo kada bi se prema ljudima odnosili kao Spisateljice prema svojim Likovima? Kada bi o ljudima brinuli kao Autorka o svojim Književnim Junakinjama. Da svako bude na svome mestu, da svako ima svoje mesto!

Na margini Autsajderke stranstvuju, da bi sve na dobro okre nude. Jer veze se ne mogu prekinuti sa uzvišenim, a bez svoga pristanka. Ispoveda se i ona hrišćanska, ne brinite! Za egzistenciju.

Naratorka, dakle, objektivizira svoju priču koristeći spise, izveštaje iz anala Agencije, istorijske činjenice priznanja svoga poraza od jedne Spisateljice Lezbejke, što se sugeriše i sakrivanjem

identiteta akterki korišćenjem inicijala iz tajnih doušničkih korespondencija.

Junakinji L. M. se prvobitno sužava egzistencijalni manevarski prostor, saterujući je u bezizlaz Agentkinja-Ljubavnica C. D. po nalogu počinje da je vabi na integraciju u službu sistema. No, uprkos svemu, L. M. odbija vrbovanje, pretpostavljajući mu neizvesnu slobodu margine i trostruko stranstvovanje, nepodobne kao Spisateljice i ličnosti žeskog pola naklonjene istopolnom. Ona, na ivici egzistencije u nemilosti nemislećeg i nekreativnog, nastavlja da stvara nove, drugačije i moguće svetove i da živi samo od ljubavi i literarnog stvaralaštva, od jezika. Jer jezik je prva i poslednja ljubav Autorkina. Darovita Književnica mora da dođe do neke književne nagrade, jer njome želi da otkupi svoje vreme. Autorka sugeriše i značaj sporazumevanja, prevodenja, multijezičnosti, kojom L. M. uspeva da prevaziđe državne gralice i vavilonsko prokletstvo.

Eksperimentisanje zavođenjem

Drugi deo priče čini jedan primer iz anala Agencije o tome kako ona funkcioniše. Šta znači proslediti spisak nepodobnih jedinki i kako se sa nepodobnima postupa.

Priča se odvija, kao eksperiment. Intenzivno se eksperimentiše sa nepotrebnim jedinkama. Agencija pokušava da opovrgne, ili primeni u suprotne svrhe, ukradenu formulu jednog Matematičara, koju nije htio da objavi svetu i zajednici, a glasi – da je račun izuzetka račun kao i svaki drugi. I da se uvek računa da je sve moguće, čak i ono na što se nije računalo.

A slobodna energija, koja ukida nužnost novca, igre moći i hijerarhijska međuljudska ustrojstva, dostupna je svima. I ne

može čovek nad ljudima imati Božanske ingerencije, koje se i Svemogući Bog odrekao u ime ljudske slobodne volje.

No, matematička formula će se potvrditi putem jednog književnog dela, koje je poslato na „anonimni konkurs“ i pobeđuje. Moguće čudo „apstraktni procenat nepredviđenih okolnosti“ – preformulisće Agencija formulu, iz svoje perspektive, nakon neuspelog eksperimenta koji je trebalo da je opovrgne.

Nakon Sekretarice, kao posrednice između Predsednika i ostalih članova i službenika Agencije, uvodi se u priču još jedna jedinka ženskog pola, inicijala C. D., Agentkinja na terenu pretvorena u Prostitutku, iako je po struci-zvanju Filološkinja.

Po oprobanom receptu Agencije, koja smatra da se najlakše manipuliše onima koji vole životinje i uopšte vole, Agentkinja deluje kao po nekom scenariju, susreti s metom, utvrđivanje slabosti mete, odnosno šta je to što je fascinira, čime bi je mogla zavesti, opčiniti...

Cilj sa Matematičarem je bio da obustavi rad na svojoj formuli, no, on je iako godinama bio odložio svoj rad, ne znajući zašto, ipak je uspeo da je doradi, zahvaljujući svojoj karakternoj osobini „bandoglavosti“.

I tako C. D. kao udata žena, za svoju prethodnu metu, primarno ostaje na raspolanjanju Agenciji. U kojoj je strahovlada, a uspeh se ogleda u stalnom zaposlenju, činovničkoj službi, dobijanju imaginarnih činova koji služe „autoritetu“. I danas se može primetiti taj fenomen venčanja sa državom, državom kao vrhunskim velikoinkvizitorskim principom, koja ustvari postaje alternativa supružanskim odnosima.

Agencija će C. D. unaprediti u biseksualnu Prostitutku, spremnu na sve radi službe. Međutim, nepredviđeno je i to, ovo-ga puta, da će se ona zaljubiti u svoju žrtvu.

Trostruko stranstvovanje

Razobličavanje sistema se nastavlja. Kako se čovek vrbuje da bi zarad izvesnog činovničkog, administrativnog statusa, izne-verila sebe i svoje pozvanje. I kako se ljubav, emocije i bilo kakav sentiment sistemski zloupotrebljavaju. Pred izborom – biti prihvaćena ili većito stranstvujuća.

Dakle novi zadatak Antijunakinje C. D. je da zavede mladu Književnicu koja preti, kvalitetom svojih dela, da ugrozi STDK (Standardni tim državnih književnika). Autorka će ovom oštom ironičnom kontradikcijom, aludirati na patrijarhalni književni kanon i književna udruženja, čiji su članovi ne oni koji stvaraju kvalitetnu književnost već ideološki podobna bratija, izražene homosocijalne želje, ili par žena koje patrijarhat podražavaju i opravdavaju, osim ako se ne desi neko čudo, kao u ovoj priči. Pripovedačica ovlaš ilustruje postupke, ili trikove kojima se služe jedinke prilikom sprovodenja intencija sistema. Nemamo vremena za priču, aludira i dalje Pripovedačica na sporednost kreativnog rada u jednom nesenzibilisanom svetu za umetničko, u jednom ignorantском svetu za sve valjano.

Spisateljicu zavodi, koristeći njene slabosti. Naratorka ironizuje, što bismo biblijski rekli, prokletstvo književničko opisujući kako je lako osvojiti Spisateljicu na njenoj promociji. Gde sedi, da bi je ova sigurno primetila, laska Autorki... C. D. zavodi Književnicu poznavanjem njenog dela. Autorka samokritički aludira i na tu književničku slabost, egocentrizam, da se zaljube u same sebe i svoj dar, u tuđu interpretaciju sebe, da se učitaju u Čitateljku, zaljube u Recepipientkinju, Konzumentkinju...

Cilj je dakle da prestane da piše, no Književnica sve utiske i osećanja koristi i pretače u umetničko delo. Ona koja treba da je spreči inspiriše je, umetnička perspektiva ume sve da okreće na dobro.

Manipuliše se nežnošću, zaoštrava se odnos slobodne volje i opstanka, da bi se dezintegrisala ličnost.

Poetika L. M. se zasniva na trajanju. Ona smatra da je poljubac trajniji od mnogih brakova. C. D. će ovu poetičku karakteristiku primenjivati u njihovom seksualnom odnosu. Ona čita šta Spisateljica piše i to sprovodi u delo čulne ljubavi. Spisateljica je oduševljena. No, da bi se sprečila u svom stvaralačkom radu, i da bi joj se opus znatno smanjio C. D. je pribegavala svim mogućim ljubavnim zapletima kako bi je odvratila od njenog pisanja. Ljubav, sastanci, rastanci, ljubomora, pomirenja, iščekivanja...

Primenjivala je usud platonovskog heteristrijskog androgina: „Проучавала је идеју хереростиријске андрогиније из платонистичких списка; заправо тај порив, усред преполовљеног знамења, да се предаје себи сличном, да се љуби сродно, да се у загрљају утоли чежња и да се смири или да се умре од глади одбијајући да било шта једна без друге раде. Неко пророчанство каже да ће богодушни бити повраћени у негдашњу целовиту природу и бити блажени и срећни, а Сапфина се питала када ће то бити.“³

Konstituisanje lezbejskog identiteta u pripoveci

Marija Knežević tematizuje, u ovoj pripoveci, i lezbejsku književnost, kao i seksualne sklonosti, odnosno seksualnu orijentaciju kao jednu od glavnih konstitutivnih elemenata ličnog identiteta koja se odražava na sve aspekte života. Kroz ljubavno erotsku prizmu vrhunskog, sveprožimajućeg principa, ona konstituiše lezbejski identitet u književnosti, kao subverzivni faktor koji je stranstvujući u ovom prinudno heteroseksualnom svetu,

što bi rekla teoretičarka Adrien Rič, ali koji nije samodestruktivan nego izrazito inovativan i smislen. Subverzivni lezbejski i spisateljski elemenat dokazuje da je sve moguće iz čiste ljubavi i neodricanjem od svoje slobodne volje i sopstvene svrhe. Autorka prati tendencije ženske književnosti da se dosadašnji strani i nepoznati ženski glasovi obznane i afirmišu, da polažu pravo na književnost i imaju jednake šanse. Jer sve ima veze sa umetnošću, smatra i Dženet Vinterson, sa kojom se Marija upoređuje.

Uместо kolonizacije grotesknim seksualnim odnosom do preokreta

Inicijalni momenat za preokret u priči, pred izneveravanje očekivanja Čitateljki, je jedan groteskni opis lezbejskog, seksualnog odnosa Junakinja priče. Uz gastritis, gorušicu i gasove, prouzrokovane bolivijskim krastavcem, kao simbolom falokratskog sistema, kada je C. D. bila na zadatku „ponovo ludo zaljubljena“, L. M. je stvarno strasno zaljubljena pretočila ovu nedraču u priču koju će nameniti sledećem književnom konkursu.

Dolazi do konfuzije prilikom razlučivanja eventualnih emocija od službene dužnosti. Čovek postaje instrument vlasti i gubi svoju ličnost. No, ostaje tajna da li se C. D. zaljubila u Književnicu i da li je umešana u njen uspeh. Da li je moguće nadigrati sistem samo u saradnji sa Insajderkom, ili i sa pozicije nedodirljivih, nevidljivih Autsajderki? Da li se opstaje zahvaljujući velikoinkvizitorskim obećanjima, ili sopstvenoj volji da se preuzme odgovornost za svoj život i sačuva ljudsko dostojanstvo.

L. M. pobeduje, na nekom internacionalnom konkursu, promenivši identitet, odnosno potpisavši se pseudonimom, koji je identificuje sa već unapred proglašenom pobjednicom, koja aso-

cijativno u pseudonimu objedinjuje antičku Boginju Afroditu i pesnikinju Sapfu. Koja samo zbog utapanja svoga prevodioca ne uspeva da formalno pokrije svoju pobedu, i novac kojim se ot-kupljuje vreme opet vrati Agenciji.

U epizodi o Agentu zaduženom za kontrolu srpskih kandidata na književnim konkursima, koji ne uspeva na vreme da dojavi saznanje o promeni identiteta, potvrđuje se nepredvidivost ljudskog faktora, i uslovjenost sticajem okolnosti, uprkos baratanju najnovijim tehnologijama i poznavanju kolektivne psihologije. I teroristički akt na spoljašnjem planu doprinosi uspehu književne subverzije.

Postavljeno je i pitanje – da li ličnosti koje se osećaju kao da nisu od ovoga sveta imaju šansu u borbi za opstanak unutar sistema čija su margina? Junakinja koja je uspela da dobije nagradu, uprkos zloupotrebi ljubavi kojom je trebalo da bude osujećena, svedoči u svojim memoarima da iako je pobedila ne savetuje borbu protiv sistema, koji inače funkcioniše „besprekorno“, jer je njen slučaj usamljen i slučajno se omakao kontroli cenzure. Mada, nikada se ne zna na koje je sve načine moguće da lični akt slobodne volje bude podržan višom silom, okolnostima ili sudbinom i uspostavi se kao moguć, priznati izuzetak. Pojedinačna ličnost, jedino individualno može dezintegrисati tu meru neljudskog. Nagradu je dobila ona kojoj pripada, a ne kojoj je bila namenjena.

Apsolutna kontrola, dakle, nije moguća, od ličnosti dosta toga zavisi. Poruka je da da se mnogo ne brine, jer ni na šta se ne mora pristati, i uvek postoji alternativa.

Bezazlenima i iskrenima u zaljubljenosti putevi se sami otvaraju. Naivnost je zbulila sistem. L. M. ne zna da je zaljubljena u tajnu Agentkinju sistema. Sa naivnošću se ne može kao sa glu-

pošću poigravati. Desilo se gotovo nemoguće, na konkursu je pobedila lezbejska erotska priča.

Dakle, Stranstvujuće u ovoj realnosti, tražeći utehu u slobodama književnog sveta, nalaze se na udaru nadležnih koji se obaveštavaju i o tom apstraktnom planu i pokušavaju da ga kontrolišu. Samim tim ispovedajući moć pisane reči, da utiče i menja, objavljuje moguće svetove, alternativu koja se kosi sa podobnim i proračunatim, podstiče na razmišljanje i sve dovodi u pitanje.

Autorka razobličavajući zloupotrebe sistema podseća na nesicrne mogućnosti korišćenja svoje slobodne volje, kao neotudivog prava svakog čoveka.

Samo ne postati samoj sebi strana

Dakle, u pripoveci Marije Knežević *AZZ* stranstvovuje je svojstveno svakoj neuklopljenoj ličnosti ženskog pola u patrijarhalni poredak, naročito onoj koja je sklona svome polu, i još se bavi stvaralaštvom, apstraktnim i nekonkretnim zanimanjem, i uopšte svakome ko odudara od uobičajenog i prosečnog.

Krećući se u kritičkom žanru, antiutopijske proze Marija insistira na tome da je dostojanstvo ličnosti svetinja, razobličavajući patrijarhalne kolonizatorske tendencije ovladavanja i pokoravanja ženskih duša, volje i tela, kontrolom intimnog života, seksualnosti i mišljenja. Ali sugeriše i to da kolonizacija privatnosti i intimnosti ličnosti, koju kolektivno javno želi da nadavlada vršeći brutalne intervencije na identitetima, nije moguća bez ličnog pristanka.

I Agentkinje Agencije, kao i slobodne Umetnice, i Lezbejke u muškom svetu, su vrbovane da se odreknu stvaralaštva i svo-

Jelena Kerkez

jih autentičnih pozvanja i identiteta, da stupe u službu Agencije – patrijarhata, kako bi obezbedile golu, do tada veoma neizvesnu egzistenciju i postale same sebi strane.

Dakle dolazimo do glavnog upozorenja na potencijalno najekstremnije od svih oblika stranstvovanja – ne postati samoj sebi strankinja! Jer, da bi uopšte bio održiv, sistem pokušava da nametne svima, otuđenje ličnosti do samoneprepoznavanja.

¹ *Ženski kontinent - Antologija savremene srpske ženske priče*, priredila Ljiljana Đurđić, Prosveta, Beograd 2004, str. 315.

² *Блаженствовање – „Хибрис надбожанског успостављања човечанства. Узурирање више инстанце“*, приповетка, Јелена Керкеz, Београд, март 2015.)

³ *Остварење, „Политика“*, Јелена Керкеz, Деве, Београд, 2007, стр. 151.

Nikola Ačanski

„STRANAC“ PRIRODNOST STRANOГ У ČOVEKU KAO MOTIV I PRILIKA

Razmišljanje o Kamijevom „Strancu“, romanu nadahnutom filozofskim mišljenjem o ljudskoj egzistenciji, vrlo brzo nas vodi – hteli mi to ili ne – do razmišljanja o samom čoveku. Kakva je priroda tog razmišljanja, kakav se čovek tu ima na umu, otkriće se za koji momenat.

Promišljanje koje je tom prilikom na delu – i koje u centar postavlja čoveka – nije tip misaonog istraživanja onakav kakav bi sprovela jedna nauka kao što je recimo biologija (iako ona može u neke svrhe opravdavanja određenih teza legitimno da se ubaci u njega). To isto tako ne može biti jedno promišljanje kakvo bi preduzela jedna, često naivno redukcionistički nastrojena, nauka kao što je fizika. Misaona aktivnost koja je na delu kada za predmet imamo čoveka i ono strano, ma šta to bilo za sada, je nešto što bismo mi okarakterisali misaonom aktivnošću koja pripada domenu onoga što bismo, uz neka potrebna objašnjenja i ograničenja, nazvali domenom psihofilozofije.

Bez neke preterane ambicioznosti i pretencioznosti, verujemo da će se najbolje pokazati što je zapravo to što mi nazivamo psihofilozofijom kroz sam ovaj rad. U njemu će, dakle, biti izložen jedan mali deo one vrste problema za koju možemo da ka-

žemo da bi mogla da se nađe u okviru obruča jedne discipline o kojoj je ovde upravo reč.

Napomenuli bismo i samo još to da ono što ovde bude prikazano nije ništa drugo do jedna gruba skica, jedan nacrt onoga što bi moglo da se zove psihofilozofijom. Upravo kroz diskusiju o stranom, podstaknutu „Strancem“, mi ćemo pokušati tu skicu da iznesemo što je jasnije moguće; pokazujući time, između ostalog, da „Stranac“ i dalje može itekako da inspiriše i podstiče nove ideje.

Da se vratimo našoj glavnoj temi. Rekli smo već da je skoro nemoguće misliti o Kamijevom romanu, a tu imamo na umu mišljenje koje se odvija sa jedne (psiho)filozofske pozicije, a da pritom ne mislimo o onome stranom, a samim tim – na ovaj ili onaj način – i o čoveku. Verujemo da je to tako iz jednog prostog razloga. Naime, najpre zato što je ono strano u čoveku savsim prirodno. Šta pod tim tačno mislimo? Na prvom mestu jedan truizam – da nema živih bića (čoveka i životinja) ne bi uopšte ni bilo onog stranog.¹ Dakle, ljudi, a i neka druga živa bića, su nosioci tog stranog. Sledeće pitanje je kako to strano postoji – ili preciznije, kako se ono može posmatrati – u čoveku?

Šta smatramo pod tim kada kažemo da je strano deo čoveka, i ne samo deo, već štaviše i jedan sastavni elemenat koji čoveka čini čovekom, između ostalih stvari. Samim tim, kada kažemo na koji način to strano postoji u čoveku mi ćemo istovremeno reći i zašto to strano nazivamo prirodnom čovekovom dispozicijom.

Po nama ono strano u čoveku (a možda možemo reći i za čoveka?) se u samom čoveku, a tim i za njega, postavlja na dva načina; ta dva načina su naizgled inkompatibilna, ali će se pokazati suprotno.

Prvi način posmatranja stranog u čoveku. Strano kao stanje nedostatka i tenzije ili narušene ravnoteže. Ono što čovek može da doživi kao strano, ne tvrdimo da je uvek tako, jeste neki nedostatak, nešto što nedostaje, nešto što individua ne može da zahvati, da dokuči, pojmi; van njegove moći je. Nedostatak je termin koji može biti u ovom slučaju shvaćen vrlo široko. Obim ovog termina može se razmatrati počevši od neke fiziološke deficijentnosti; dakle jedan biološki nedostatak, gde je narušena ravnoteža organizma, a ljudsko ponašanje je usmereno ka otklonu te neravnoteže organizma. Recimo kada smo umorni, fizički iscrpljeni, (nedostaje nam sna) mi ćemo se ponašati na način kojim bismo mogli da povratimo ravnotežu organizma, dakle spavaćemo. Nedostatak može biti i čisto materijalističke prirode, odsustvo materijalnih stvari – npr. nedostatak novca. Može biti u pitanju nedostatak ljubavi od strane partnera, roditelja i sl, gde nam je u tom slučaju ljubav nedostatak, ljubav je ono što nam je tada strano. Nedostatak osećanja pripadnosti nekoj grupi, osećanje odbačenosti. Ovo su samo neki primjeri koji pružaju ilustrativan uvid u pojам nedostatka.

Svi ovi osećaji nedostatka su praćeni određenom vrstom narušene ravnoteže kao i tenzijom. Taj osećaj nedostatka daje stranom u nama jednu posebnu crtu i često ga velikim delom i prouzrokuje. Dakle, nedostatak kao strano, ali isto tako možemo reći i strano kao nedostatak – jer između ta dva doživljaja postoji jaka međusobna povezanost i uslovljenost. Nešto nam ne pripada, nešto nemamo, nešto ne znamo, ono nam je naprsto strano i to nas uznemirava. Strano uzeto kao nedostatak – ali i nedostatak shvaćen kao strano – jeste negativan aspekt posmatranja tog fenomena.

Ovo do sada rečeno o stranom mi bismo nazvali negativnom stranom stranog. Sada moramo reći nešto o njegovom pozitiv-

nom aspektu. Ili, konkretnije govoreći, prikazaćemo mogućnost koju sa sobom nosi strano, mogućnost da ono što predstavlja tenziju pređe u put koji vodi ka izvoru zadovoljstva. Jer, svaki nedostatak (svaka stranost!) pruža priliku za neki dodatak.

Drugi način posmatranja stranog u čoveku. Strano kao pozitivno, konstruktivno. Strano kao podsticaj; ili terminologijom psihologije rečeno – strano kao motiv. Strano kao podstrek za neku aktivnost, povod za delanje. Shvatajući strano kao nešto što može da izbjije iz same individue, iz samog čoveka, i opet kao nešto što čoveku može da dode spolja (npr. neka socijalna ili prirodna pojava), mi možemo reći da tada strano može da postane jak motiv za delanje. Čak, ako odemo korak dalje, ono tada postaje prilika koja nudi zadovoljstvo, prijatnost, prisnost i otklanjanje tenziju. Strano može i treba da podstakne svesni napor individue i tako postane motiv za aktivnost, koja će da eliminiše određeni nedostatak, ili ako ne da ga eliminiše onda barem da ukloni ili ublaži stanje tenzije. Motiv je taj koji vuče ka delanju, ka aktivnosti. A to strano u nama, i to strano za nas, mi možemo svesnim naporom da pretvorim u jedan konstruktivni motiv, koji dovodi do aktivnosti, do prilike, a aktivnost i prilika, napisletku do prijatnosti i stanja zadovoljstva. Dakle, to strano ne sme da ostane samo strano, ne sme da ostane kao nedostatak u nama i za nas. Ono se može preobraziti i iskoristiti, može postati prilika za nešto prijatnije. Kada jednom shvatimo šta nam je strano, šta nam fali mi moramo pokušati da to otklonimo, ili bolje rečeno da nađemo način na koji ćemo iskoristiti taj nedostatak i pretvoriti ga u priliku, pomoću njega stvoriti neku priliku. Sama ta prilika će nam pružiti mogućnost za aktivnost koja će neutralizovati ili potpuno preokrenuti nas iz stanja tenzije u stanje prijatnosti. Možda nije toliko tačno govoriti o otklanjanju stranog, već je bolje go-

voriti o dodavanju, stvaranju nečega (pomoću stranog) što će nam to strano neutralizovati i čak oslobođiti stanja tenzije.

Mi ćemo ukoliko nam nedostaje sna spavati, taj nedostatak, to što nam je strano u nekom trenutku, što nam stvara osećaj stranog, osećaj tenzije mi ćemo upotrebiti i motivisati se za određenu aktivnost, u tom slučaju ta aktivnost je spavanje. Ova osnovna biološka stranost, odnosno biološka motivisanost, koliko god se to činilo na prvi pogled, nije daleko od nekih kompleksnijih – neki bi možda rekli i čovečnijih – stranosti i motivacija koje te stranosti potencijalno u sebi i sa sobom nose. Tako da ako nam npr. nedostaje ljubavi mi ćemo to što nas čini da se osećamo strancima, taj nedostatak (ljubavi) iskoristiti kao motiv koji će nas pokrenuti na određeno delanje, a ovo će nam potom stvoriti priliku za zadovoljstvo i sreću. Sada možemo videti da ovaj drugi način posmatranja stranog u čoveku nije u suprotnosti i ratu sa onim prvim, naime oni se dopunjaju.

Ovo do sada što je rečeno dobrim svojim delom može naći potkrepljenje u psihološkim teorijama motivacije. Motivi se obično shvataju kao činioci koji pokreću na aktivnost, oni mogu biti svesni ili nesvesni. Svesni su uvek usmereni ka određenoj svrsi, cilju koji treba da obezbedi satisfakciju. Oni se javljaju obično kada je narušena ravnoteža organizma ili ličnosti, kada postoji neki nedostatak, nešto strano kada se probudi u nama, ili kada strano iskoči iz ili pred nas i ošamuti nas svojom strašću. Mi se tada aktiviramo, usmerimo i istrajemo, ukoliko smo uporni, u našoj namjeri da otklonimo tenziju koju nam stvara strano.

Naravno da čovek nikada ne može otkloniti ono strano, niti može od njega pobeći, niti može odlučiti kada će ga ono obuhvatiti; ne može jer ne treba, ne može jer je to sasvim prirodno.

Ali to ne znači da ga ne može iskoristiti. Nedostatak daje mogućnost za dodatak. Ono nas čini živim. Koliko god ovo možda zvučalo trivijalno, ali da nema stranog ne bi bilo ni onog prisnog i prijatnog. Tako strano postaje prilika. Na taj način dolazimo do prirodnosti stranog u čoveku kao do motiva i do prilike.

Ovo što je predstavljeno u ovom radu nije ništa drugo do jedna gruba skica, jedan prikaz ili nacrt vrste problema kojima može da se bavi psihofilozofija. Putokaz koji može dalje voditi. Nije nam namera ni da tvrdimo da sve ovo spomenuto može da se svede na ono što smo mi nazvali psihofilozofijom, kao ni to da jedino sa te tačke možemo da posmatramo ovaj i druge slične probleme. Jedino na šta možda ciljamo je uviđanje značaja koji sa sobom nosi ideja interdisciplinarnosti. U ovom slučaju to je međusobna saradnja psihologije i filozofije. Psihologija pruža sheme i obrasce pomoću kojih možemo posmatrati određen problem i pojavu, a filozofija je uvek tu da mišljenju pruži određenu širinu i dubinu – da mu obezbedi razmišljanje za koje bismo mi rekli da je „thinking outside the box“.

Sa druge strane, ovo je primer kako jedan „Stranac“ i dan danas može da inspiriše, motiviše nove ideje i nove misli. Kao što je rečeno, prikazan je taj neverovatno širok obim „Stranca“, u smislu da postoje mnogobrojni aspekti i perspektive sa kojih možemo ulaziti u koštač sa jednom tematikom kakvu nudi ovo Kamijevo delo.

¹ Svakako ne može jedino čoveku biti poznato osećanje i doživljaj stranog i nepoznatog. Najbanalniji primer za to je susret dve nepoznate mačke ili psa, ili bilo koje druge životinje - pitome ili ne. U skoro svakom tom susretu, kada je stranac prisutan, kod mačke npr. će postojati jedna reakcija u vidu nakostrešene dlake na telu, koja predstavlja fizičku manifestaciju stanja tenzije zbog onog nepoznatog i stranog.

Spasa Vidljinović

STRANSTVOVANJE

Individuama uvučenim u spiralu tištine prozaični rituali života izazivaju „sartrovsku mučninu“, koja se krečnjački taloži praveći sve veći zid alienacije sa okolinom čije svetonazole ne poimaju kao nešto immanentno. Teleološki pristup svemu ih bacá na društvenu marginu, koja je njihov logični habitat, jer im je potrebna posebna atmosfera, drugaćiji vazduh socijalne egzistencije.

Kula od slonovače u kojoj bivstvuju nije samo eskapizam od sivila stvarnosti, već i zaštita od opsene savremenog društva koje za njih predstavlja carstvo senki Platonove pećine. Konformizam, kao bitnu crtu čovekovog postojanja u društvenom okruženju, doživljavaju kao stimulans za odstranjivanje iz socijalnog života koji ne prihvataju kao svoj, već nešto poput prostorno-vremenskog okvira kome ne pripadaju. Sa niskim nivooom gregarne motivacije, sjedinjenim sa potragom za dubljim smislom postojanja, dobijamo amalgam, izopštenika, STRANCA, koji mnogi greškom ili namerno smatraju jednoličnom kreaturom, karakterišući ga nedostatkom empatije, i često svega ljudskog. Međutim, u savremeno doba otuđenosti teško je prepoznati ko je stranac, jer su samozatvaranje i autarhičnost postali osnovni obrasci ponašanja, a otuđenik paradigm modernom čoveku. Možda konceptualna razlika, ako je uopšte ima,

između stranca i otuđenog, nam ukazuje ko je Merso sadašnji-
ce. Verovatno je distinkcija u naočigled protivrečnosti spoja ap-
surda i bunta. Sintetisanje ovakvih karakteristika i pobuda, čini
ga osobenim u u relaciji sa ostalim „alienima“ savremenog sve-
ta. Njegova moderna verzija nastaje u prelazu iz „Makluaneve“
u „Tjuringovu galaksiju“, u doba velikih promena na nivou in-
formatičkih tehnologija, gde je i sintagma „globalno selo“ ana-
hrona. Globalizacija, koja je dovela do kraja geografije kako to
tvrdi Pol Virilio, unela je supersonične komunikacione tehno-
logije kao nešto svakodnevno, a paradoks je u tome da je opšte-
nja među ljudima sve manje. Danas možemo često čuti da se
vreme „ubija“, a ne ispunjava. Stranac nije dželat vremena, on je
demijurg veština neophodnih za dublju imerziju u svet simbo-
ličnih slika smisla postojanja. Ti prikazi ih vode do izlaza iz la-
virinta konvencionalnog, s obzirom na lični afinitet prema nauci,
umetnosti, religiji... Doba antropocena u kome smo, plodno je
za stvaranje izgubljenih i otuđenih pojedinaca, jer ako je samo
čovek svrha sam sebi, sve ostalo se mora upodobiti njegovim po-
trebama što izaziva kolaps u samim ljudima, jer smo neraskidi-
vi deo prirode. Sadržavajući određene suprotnosti u odnosu na
pojedinca koji je samo broj, Stranac iskače iz kalupa prosečno-
sti i konformizma. Nije povodljiv za psihologijom mase, i često
ne svojim izborom, nije deo zajednice, u kojoj samo fizički obi-
tava.

Stranstvovanje se u sadašnjosti može poistovetiti sa naklono-
šću prema knjigama. One su danas odbačene, nalaze se u zam-
ku zaborava savremenih ljudi, kao nešto dosadno i zastarelo.
Knjiga je oružje buntovnika sa razlogom, osoba koje odbacuju
filistarski pogled na svet, spremnih na bekstvo u tišinu u kojoj
se misli, ali ne nauštrb nezdravog otuđenja, već radi sprečava-

nja razvijanja korova sujete i neznanja u bašti sopstva. Taj unutrašnji čovekov Armagedon sa neznanjem je polje borbe na kome se možda rađa novo čovečanstvo. Knjige bi mogle biti instrumenti nove revolucije, ovaj put vezane za samosvest, za prelazak u duhovnu (r)evoluciju čoveka, uz razvijanje svih svojih potencijala.

Ne može se oteti utisku doživljaj Stranca kao modernog puštinjaka, osobe bez taktilnosti, čoveka koji je prezreo svet i često je meta moralnih osuda zajednice u kojoj formalno prebiva. On više nije anoniman, odgovorniji je nego pojedinac u masi koji je vođen gregarnim instinktom. Ne tako retko, istupa sa stavovima koji se kose sa mišljenjem većine, i dolazi u sukob sa svojim okruženjem, potrebnim radi preispitivanja preovladavajućih stavova koji konzerviraju napredak. Ovakve osobe sa sobom nose i seme prometejstva, neophodnog za novu krađu vatre saznanja od bogova mraka ignorancije.

Merso, za razliku od Židovog Lafkadija, ne ubija čoveka zbog osećaja ultimativnog oslobođenja od moralnih stega društva. To je posledica spletta događaja, suštinski nevažnog za njega samog, jer taj svet u kome živi nije njegov i prepušta se sledu okolnosti koje su upravljane pravilima datog okruženja. Stranstvovanje je pobuna protiv smrti i usamljenosti, neprihvatanje hipokrizije savremenog sveta kao principa funkcionisanja samosvesnog pojedinca.

SADRŽAJ

Jovanka Živanović <i>Bog pod noktima</i>	6
Petar Čorić <i>Podstiniva</i>	14
Miloš Jaraković <i>Izlazak sa scene</i>	22
Petar Stanojević <i>Teorija odskoka</i>	27
Tatjana Milovanović <i>Friends</i>	41
Aleksandar Petrović <i>Koverat</i>	46
Dea Paljević <i>Hotel</i>	54
Vladimir Grčić <i>Dobar dan i doviđena</i>	61
Aleksandar Novaković <i>Divna melanhолija</i>	68
Momčilo Bakrač <i>Ko je Bvana</i>	75
Filip Šimunović <i>Bluza</i>	89
Mirjana Kiževski <i>Kašike</i>	96
Marija Pavlović <i>Diskopolis</i>	103
Tamara Lujak <i>Dosada</i>	110
Vedran Volarić <i>Stranac u stranoj zemlji</i>	111
Jelena Crnjaković <i>Zamjena</i>	120
Tanja Milutinović <i>Sam u gradu</i>	129
Ivana Dragin <i>Poznanik</i>	137
Damir Kasić <i>Pogled na jučer, danas i sutra</i>	139
Nevenka Pupek <i>Predah</i>	143
Jovana Viculin <i>Čovek</i>	145
Katarina Fiamengo <i>Dom je tamo gde je srce (ako ga imaš)</i>	147
Marija Radovanović <i>Pričao bih o sebi</i>	150

Saša Petrović <i>Tako blizu a tako daleko</i>	153
Milica Surla <i>Gledati i videti</i>	159
Srđan Španović <i>Sastanak</i>	162
Jelena Kerkez <i>Trostruko stranstvovanje Književne Junakinje L.M. u antiutopiji Marije Knežević</i>	170
Nikola Ačanski „ <i>Stranac</i> “ <i>Prirodnost stranog u čoveku kao motiv i prilika</i>	185
Spasa Vidljinović <i>Stranstvovanje</i>	191

Izdavač
Udruženje Oksimoron
Breograd

Za izdavača
Ljiljana Dragaš

Urednik
Dejan Simonović

Lektura i korektura
Oksimoron

Štampa:
Studio Znak

Tiraž: 101

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32(082.2)

STRANCI : zbornik / [urednik Dejan Simonović]. -
Beograd : Oksimoron, 2015 (Beograd : Znak). -
195 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Zbornici / [Oksimoron]
; knj. 2)

Tiraž 101.

ISBN 978-86-80068-01-5
1. Симоновић, Дејан [уредник]

COBISS.SR-ID 217119244

Pred vama su najuspeliji prilozi, priče i eseji, sa regionalnog konkursa za priču ili esej sa temom – *stranac*.

Autori zbornika su, svako na svoj način, pripovedački i esjetički uspešno uobličili ovu, možda nikada aktuelniju temu.

Verujemo da će tekstovi zbornika opravdati vaše čitalačko poverenje.